magazin istoric

Apare din aprilie 1967

DECEMBRIE 2023

magazin istoric

Anul LVII – serie nouă – nr. 12 (681)
decembrie 2023

www.magazinistoric.ro
e-mail: mistoric@gmail.com; mistoric1967@yahoo.com
Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Conduși de Steaua de la Răsărit, cei trei magi au ajuns la locul unde s-a născut Iisus. Momentul a fost reprezentat în foarte multe lucrări. Vă prezentăm miniatura artistului renascentist francez Jean Poyer, care și-a desfășurat activitatea în a doua jumătate a secolului al XV-lea. *Magii salută pe pruncul Iisus* a fost realizată în jurul anului 1500 și este una dintre cele mai importante opere ale sale

2 Moment din timpul Conciliului Ecumenic de la Niceea din 325, când, conform legendei, Sfântul Nicolae, cuprins de furie, s-ar fi ridicat din scaun și l-ar fi lovit pe ereticul Arie. Detaliu dintr-o reprezentare mai amplă a conciliului din cadrul pridvorului catholiconului Mănăstirii Marii Lavre de la Muntele Athos

3 Palatul regal din Benin, azi în Nigeria, a fost decorat, începând cu secolul al XIII-lea, cu plăci sculptate de bronz și mai ales alamă (precum cea din imagine), ce reprezentau scene din istoria regatului

4 Portretul lui Barbu Știrbei, realizat de pictorul Ion Negulici (1812 – 1851). Artistul a fost membru al societății revoluționare „Frăția", a participat la Revoluția de la 1848, a fost exilat la Brusa, unde s-a îmbolnăvit de tuberculoză, boală care l-a răpus

Revistă editată de
FUNDAȚIA CULTURALĂ MAGAZIN ISTORIC

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician
IOAN-AUREL POP,
academician
VICTOR SPINEI

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Andrei Oprea,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Gheorghiță Puiu Anghel

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, sector 5, Telefon: 021 312 68 77, 0755 290 606

CNI CORESI
Tipărita la CNI „CORESI" SA

SUMAR decembrie 2023

4 Datinile Anului Nou de altădată
C. COSCO

6 Iunie 1938. Arde Muzeul Militar
D. VELICU, P. OTU

11 Vărul Vanessei Redgrave din Doftana
L. BRAD CHISACOF

16 Locul unde se păstrează memoria neamului
Clădirea Arhivelor Naționale
AL.M. SAS

20 Cum a fost coborât drapelul nazist de pe Acropole
Manolis Glezos
I. BISTREANU

A FOST ODATĂ CA NICIODATĂ

25 Steaua cu coadă roșie
G. ROȘU

27 La Niceea, Sfântul Nicolae îl pălmuiește pe Arie
V.V. ȘTEFAN

INEDIT

29 Studentul Manea Mănescu îl laudă pe regele Carol II
T.D. LAZĂR

EXCLUSIVITATE

33 Florence Farmborough pansează și fotografiază
H. ROBERTS

38 Recurs la istorie, într-o lume în metamorfozare
Școli de gândire în politica externă a României
M.E. IONESCU

43 Miracolul „Madrigal". Anul întâi
M. GURUIANU

48 Am fost eleva unei școli centenare
M. STAVINSCHI

EVENIMENT

53 O placă memorială revine la locul ei
D. PREDA

♦

54 Valahi în „Bătălia celor trei împărați"
A.-S. IONESCU

59 Soțul, homosexual, soția cu ochi de „culoarea cerului german"
TH. STĂNESCU-STANCIU

65 O istorie pe lună

66 Martha Bibescu cere ajutorul „urmașului lui Decebal" pentru Mogoșoaia
S. IOSIPESCU

POVEȘTILE BUCUREȘTIULUI

71 Donația Ioana și Alexandru Beldiman
A. IACOB

♦

74 Prieten sau dușman?
Aliatul rus în iarna 1916 – 1917
L. ADOCHIȚEI

INVITAȚIE LA BIBLIOTECA ACADEMIEI

78 „Să i se facă cuviinciosul agiutor și ocrotire"
Pașaport din vremea lui Știrbei Vodă
R.A. SORESCU

♦

80 Coliba lu' Moșu Toma
R.-G. APETROAIE

HOOVER INSTITUTION

88 Dimitrie D. Dimăncescu pentru Departamentul de Stat

RUBRICI

64 Pentru biblioteca dumneavoastră

84 Telex

85 În Romania, acum 100 ani

79; 89; 90 Blitz… Concurs; Rebus; Dialog

91 Munca unui an
Sumarul sumarelor

OBICEIURI DE ANUL NOU, DE ALTĂDATĂ

C. COSCO

Seara Ajunului anului nou era, odinioară, așteptată cu multe datini. Nu-i lucru nou să amintești pe cei mici care „plezneau“ pe afară (din bici) sau pe cei care făceau la fel, înăuntru, cu curcan pe varză, cu purcel la tavă, cu sarailii, cu bilete în plăcintă, cu „turta lui Vasile“ [vasilopita, prăjitură de origine greacă, asemănătoare cozonacului, foarte aromată – **n.red.**] **și băuturică...**

Urările cu plugușorul, cu buhaiul, cu „Vasilca“ [un cap de porc, gătit cu mărgele și flori, înfășurat cu o basma – *n.red.*], cu sorcova sunt și acuma. Dar nu uit ceva care nu mai e azi: o mică pregătire de interior. Îmi amintesc că, în odaia în care veneau musafirii, „când era ziua“ gospodarului, o fi fost, ca mobilă, ce o fi fost, dar „scrin“ trebuia să fie. Că, vezi, scrinului de pe atunci nu-i zicea ca acum *chiffonier*. Iar, dacă nu era *chiffonier*, scrinul nu prea se băga el în „studio“, care azi poate fi sau dormitor, sau frizerie, sau atelier de împozat ori măcelărie. Acest scrin îl văd ca acum. Obicinuit, scrinul – care purta rufărie – făcea și slujbă de cassă de bani. Era și cassă de bani și safe de bijuterii. Aci țineau altădată, unii gospodari, „cocoșeii“ de aur, „lire“ turcești, foaia de zestre cu „de la noi mai puțin, de la Dumnezeu mai mult“. Găseai în scrin și „actul de botez“ ori „actul de vaccină“ al loazelor, aflai acolo cerceii cu icușari [vechi monete de argint turcești – *n.red.*] care aproape atingeau umerii coanii Tinca sau ai coanăi Smaranda, tovarășele de viață – nu jumătățile – a dumnealui jupân Costache, ori a dumnealui jupân Dumitru. Acest scrin era, în ajunul lui Sân Vasile, un mic altar. Pe postamentul de sus, care avea pe delături zăbrele, se așeza toată bogăția pe care, în restul anului, o purta el tăinuit. Ieșeau aci la iveală giuvaerurile: inele cu șarpe, lanțuri de aur groase ca degetul, monete. Făceau, apoi, cadru ghivece cu orzișor crescut, orez și bucățele de zahăr, tăvițe de argint cu cozonac ori sarailii. Era o etalare ca pentru ursitori.

Un gând stăpânea la încărcarea acestui scrin: anul ce se ivește să găsească pe prăznuitori cu de-ale bogăției, cu de-ale belșugului. Anul ce venea trebuia să înțeleagă că, așa cum e primit, așa urmează să se poarte și el toată vremea văcuirii lui. Să fie cu noroc, chiabur și ochios, ca orzișorul din ghivece.

În seara anului nou scrinul solemniza clipa..., iar copiii pricepeau că ai lor, părinții, parcă n-ar fi dintre cei mai puțin cuprinși... și nimeni nu se temea că ochi indiscreți ar putea lua cunoștință – privind scrinul – de agonisita creștinului, fiindcă megieșul primea la fel anul nou. Iar dușman al casei, dușman cu simbrie pe lună, multe căminuri nu cunoșteau: cele mai multe gospodine, pe atunci, puneau ele mâna, nu sluga, și la lucru greu și la trebile ușoare. Mâna gazdei n-avea unghiile boite cu cârmâz și femeii nu-i era teamă atunci că-și strică din frumusețea sufletului dacă, pe lângă altele, își lăia și copiii în albie sau spăla vasele.

Mai mi-aduc aminte de un obicei. Nu era prin toate casele, dar era și pe la noi, și era și pe la alții.

Și, tocmai de aceea, aș vrea să-l povestesc, ca fiind mai puțin cunoscut. De la Moș Ajun și până la Sf. Ion era pentru copii răstimp de adevărată pogorâre a tuturor fericirilor. Cădea ca mană din cer bucuria. Când dă Dumnezeu, milostivul, dă de toate, fără alegere. Vacanță, joacă, jucării, bani. Părinții parcă nu mai aveau altă grijă decât să născocească fel și fel de chipuri ca odraslele să nu uite niciodată râul de lapte și miere care curgea de sărbători și atunci venea propunerea către poșidic [gloată de copii – *n.red.*], în seara de Revelion: – Cine strănută cel dintâi, capătă bacșiș! Așa, cine strănută!

S-ar părea că lucrul nu era greu. Nici vorbă de greutate, fiindcă și pe vremea copilăriei mele, (care nu trece de 100 de ani!) era guturai. Guturaiul acesta venea deseori cu gripă, deși boalei nu-i zicea gripă, ci altfel. Iacă, îi zicea influență. Mahalaua îi spunea fluerență sau fleorțătină. Barzii populari o și puseseră pe muzică. Îmi amintesc două versuri care descriau simptomele maladiei: „Junghi în față, junghi în spate, sunt influențat“ […]

Va să zică influență era (fără succesul intervențiilor de azi), copiii aveau și atunci nasuri (e drept că nu și le luau la purtare prea des, fiindcă atunci cădea în nenorocire alt organ: limba, pe care o tăia popa!), dar, dacă e să ai ghinion, se poate întâmpla ca tocmai de Revelion să fii sănătos tun. Și părinții binevoitori invitau grațios și stăruitor loazele: – Haide, cine strănută întâi, capătă bacșiș!

Întotdeauna nevoia a învățat minte, iar șiretlicul a scos din impas multe situații grele. Nodul gordian, pe timpul lui Midas, nu a fost dezlegat, dar a fost tăiat, rezolvându-se repede dificultatea pe care nici oracolul nu o putuse limpezi. Unul dintre frații noștri, mai deștept (cum a rămas și azi, fiindcă e cel mai sărac), a pus la punct problema și gratificația părintească a venit senină și promptă ca un accept la termenul de plată. Fratele deștept s-a strecurat ca o șopârlă în odaia bunicii, care, în clipa aceea, privea pe fereastră fulgii de zăpadă și număra bobițele de chiparos ale mătăniilor; a ochit o cutiuță sidefată, a introdus două degete vinovate în cutiuță, a apucat niște praf castaniu și, tot așa de precaut ca la sosire, s-a furișat din camera complice și, cu nasul plin de tabac, a răbufnit în fața comisiei care da premiu. A strănutat băiatul copios, vehement, ca o mitralieră în serie păcănitoare. A strănutat pentru noi toți ceilalți care, uimiți, dar și dezolați, ne întrebam pentru ce ne-o mai fi dat Dumnezeu nas, dacă nici de-atâta nu e bun, să strănute în seara Revelionului. Să-ți zică taică-tu: „Să-ți fie de bine!“, iar tu să încasezi un franc, un franc mare cât o roată, și cu care, pe vremea aceea, puteai – dacă nu aveai dimensiunile d-lui Potârcă [Virgil Potârcă, 1888 – 1945, avocat, fruntaș al Partidului Național-Țărănesc, bărbat cu o statură impozantă – *n.red.*] –, să-ți cumperi un costum de haine.

(Pseudonimul lui Constantin Constantinescu,
ziarist, poet și scriitor satiric,
(*Universul*, 1 ianuarie 1939)

15 IUNIE 1938 „ZI DE DOLIU“

DUDU VELICU

Miercuri, 15 iunie 1938, a avut loc un eveniment nefericit în istoria Bucureștilor, care a ținut zile în șir atenția presei și a impresionat puternic pe contemporani. În Palatul Artelor din Parcul „Carol I“, care adăpostea Muzeul Militar, a izbucnit un puternic incendiu, ce a afectat mare parte dintre colecțiile instituției, adunate cu multă osârdie în cei 15 ani de funcționare.

Urmare a unor preocupări anterioare izbucnirii războiului mondial, muzeul luase ființă prin Înaltul Decret nr. 6.064 din 18 decembrie 1923 al regelui Ferdinand I. Așadar, instituția împlinește în această lună un secol de funcționare. După înființare, prin eforturi deosebite, muzeul și-a sporit patrimoniul, cunoscând o dezvoltare spectaculoasă, ce l-a așezat printre instituțiile muzeale cele mai importante ale țării din perioada interbelică. Puternicul incendiu i-a afectat însă evoluția, înregistrându-se un declin care s-a întins pe o perioadă de aproape două decenii. Muzeul s-a redeschis, într-un alt context socio-politic, la 9 mai 1957.

Despre incendiul din 15 iunie 1938 există mai multe mărturii. În cele ce urmează prezentăm cititorilor revistei Magazin istoric **pe cea lăsată de Dudu Velicu, relativ puțin cunoscută în spațiul public.**

Cine era Dudu Velicu, autorul prețioasei mărturii despre acest accident? S-a născut la 4 iunie 1905 în comuna Ciocănești, județul Ialomița. A absolvit seminarul „Nifon Mitropolitul“ din București, după care a studiat la Facultatea de Teologie „Josef Pilsudski“ din Varșovia (1928 – 1932). A urmat un stagiu de perfecționare, ca bursier al Patriarhiei Române, la Facultatea de Teologie romano-catolică din Strasbourg (1932 – 1934).

A deținut funcții importante, cum ar fi, între altele, secretar particular al lui Miron Cristea, primul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române și prim-ministru, între anii 1938 – 1939, secretar la cabinetul patriarhului Nicodim Munteanu, șef de secție la Centrul eparhial Iași, șeful Serviciului relații externe bisericești al Patriarhiei Române etc. A decedat în anul 1977.

Dudu Velicu a publicat diverse lucrări, studii și articole privind istoria Bucureștilor, relațiile româno-polone, probleme ale cultelor religioase din România etc. Este autorul unor însemnări foarte prețioase despre evoluția

Bisericii Ortodoxe Române în anii 1945 – 1959, editate în două volume, în anii 2004 și 2005, de istoricii Alina Tudor-Pavelescu și Șerban Marin.

Însemnările lui Dudu Velicu, cu titlul Cum a ars Muzeul Militar din București (Adevărul asupra celor întâmplate)**, au 11 pagini, format A5, și au fost depistate în fondul Manuscrise al Bibliotecii Academiei Române (cota A 1569). Le publicăm integral. Am corectat tacit puținele greșeli, textul fiind bătut la mașină, iar precizările noastre sunt marcate între paranteze drepte.**

Documentul a ajuns la Biblioteca Academiei prin intermediul lui Alexandru Lapedatu, vicepreședinte al înaltului for, care îl primise la 23 ianuarie 1939 de la Dudu Velicu, împreună cu alte înscrisuri, așa cum rezultă dintr-o scrisoare a autorului însemnărilor. Pe verso scrisorii însoțitoare a documentului, generalul Radu R. Rosetti, conservator al Bibliotecii Academiei Române și fost președinte al Consiliului de conducere al Muzeului Militar, a scris, la 10 martie 1939, o notă cu următorul conținut: „Dat azi de dl Lapedatu, cu rugămintea de a păstra închis, ca documentare pentru viitor, și a nu se pune la dispoziţiunea publicului."

Facem precizarea că extrase din însemnările lui Dudu Velicu au fost publicate de arhimandrit dr. Policarp Chițulescu, directorul Bibliotecii Sfântului Sinod, în volumul Tradiție, Istorie, Armată**, Editura Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I", București, 2015, pp. 120 – 126.**

Petre OTU

Miercuri, 15 iunie 1938.

În dimineața acestei zile atât de cernită pentru trecutul neamului românesc, m-am sculat ca de obicei la ora 6 dimineața. Locuința mea este alături de Parcul „Carol I", la câțiva pași de Institutul Meteorologic. Privind în direcția parcului, am văzut ridicându-se spre cer, în izbucniri, nori grei de fum, care păreau că amenință văzduhul.

M-am urcat imediat pe casă pentru ca să pot observa mai bine locul de unde izbucneau acești nori de fum. Și am văzut că un foc năpraznic se abătuse asupra cupolei Muzeului nostru militar, căruia – după cum m-am convins mai târziu – avea să-i smulgă multe din perlele prețioase din cununa trecutului glorios.

Am plecat imediat spre muzeu, unde am putut pătrunde numai grație faptului că eram secretarul Î.P.S. și P.F. Patriarh Miron Cristea, președintele Consiliului de Miniștri. Ofițeri și soldați, atât de la Jandarmi și de la Corpul Pompierilor. Unii supravegheau publicul, ca să nu se apropie de muzeu, alții supravegheau focul, încercând să-i potolească mânia vijelioasă.

Dl director al muzeului, general Constandache [era președintele Consiliului de conducere; director în acel moment era Popescu Grigore Ioan, ce îndeplinea și funcția de secretar al Consiliului de conducere], un om mic de statură, se frământa de durere și de gândul poate al responsabilității în fața suveranului și a țării întregi. Eram alături de domnia sa, când a venit un domn general activ. Dl director ne-a condus pe amândoi de jur împrejurul muzeului, arătându-ne locul de unde ar fi putut izbucni focul. Am ajuns în partea de sud a muzeului. Dl director, arătând cu mâna în sus spre muzeu, ne-a spus: „De sus a izbucnit focul, de la cupolă. Vai! Ce-am pierdut noi. Acest copil scump (muzeul), pe care l-am crescut eu. Am pierdut lucruri pe care nu le vom mai putea înlocui niciodată". Și apucându-se cu mâinele de cap se plimba dintr-un loc în altul, adânc întristat de durere.

Focul ardea încins. Soldații luptau din răsputeri, înfruntând

Fotografiile din paginile 8 – 9 au fost preluate de pe pagina de Facebook a Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I"

cu prețul vieții lor pericolul și al prăbușirii în mijlocul grinzilor care ardeau. Dar mijloacele lor pompierești erau neputincioase.

Aveam impresia – sincer vorbind, deși-i dureros – că un sfert din apa pompată în sus pe furtuni curgea în jos prin spărturile cari formau adevărate fântâni arteziene în miniatură. Un soldat pompier, având o trusă, urca și cobora scările, lipind – dacă acest lucru mai era cu putință – spărturile furtunurilor prin care țâșnea apa.

Vai, vai, ce material slab! Ce lipsă de interes, de valorificare a lucrurilor, care ar putea cădea pradă focului, de mânia căruia le-ar putea feri numai aceste pompe și furtunuri etc., care stau neputincioase în fața acestei urgii. De jur împrejur erau lacuri cu apă. De pe acoperișul Panteonului amintirilor noastre cădeau – cu vuiet sinistru – valuri, valuri de tinichea aruncată de soldați.

Ofițerii, negri de fum și uzi, alergau pretutindeni, dând comenzi scurte. În cele din urmă am intrat cu sufletul zdrobit de durere în frumosul muzeu de odinioară. Ce spectacol jalnic, căci jalea, durerea și plânsul acopereau cu mantiile lor cernite tot interiorul pustiit de foc. Privind muzeul din ușa principală se mai zăreau câteva săbii și diferite alte arme vechi.

Pe coridoarele din dreapta și din stânga muzeului erau îngrămădite – în acele vremuri de bejenie pentru ele – statui de bronz, ghips și marmoră, tunuri mici, ghiulele, lanci, costume de cavaleri medievali sau luptători japonezi, etc., etc. Soldații și păzitorii muzeului (aceștia din urmă erau foarte impresionați și chiar îndureraţi de cele ce vedeau) aduceau ba un vultur din vârful unui drapel ars, un ciucure, câte o bucată dintr-un drapel vechi românesc din marele număr de drapele care împrejmuiau sala principală de jur împrejur, la înălțimea etajului I.

Pe coridorul din stânga era calul alb al regelui Ferdinand I, privind spectacolul pe care îl văzuse numai pe câmpul de luptă, cu singura deosebire că acolo erau oameni vii, iar aici amintiri vii. În jurul calului se ridica o grămadă de lanci care se mărea necontenit fiindcă soldații și îngrijitorii muzeului aruncau mereu altele în neregulă și nepăsători, în zgomot sfâșietor pentru orice bun român conștient care ar fi asistat la acest spectacol.

Am avut impresiunea că cei cari conduceau operațiunea de salvare și de stingerea focului nu erau pătrunși de clipa istorică dureroasă pe care o trăiau și iată de ce. Sus, la etaj, în fund, și în colțul din dreapta al sălii de onoare atârnau patru steaguri vechi românești, unele dintre ele reconstituite cu multă migală și cheltuială. În imediata lor apropiere nu era foc, ci la câțiva metri. Nimeni nu s-a îngrijit să salveze aceste scumpe odoare pe cari, dacă nu le cuprindea focul, s-ar fi distrus prin lovire etc. Trebuia să fie luate de acolo, pentru ca să fie în deplină siguranță, fiindcă uneori, din întâmplare, apa aruncată din furtunuri ajungea până la ele. În apropierea lor era un soldat – pompier – care supraveghea focul. Atunci m-am adresat unui domn maior, pare-mi-se, care era lângă mine, rugându-l să ordone soldatului să le ia de acolo. Dl maior m-a ascultat și a dat ordin cuvenit soldatului. Drapelele erau deci salvate de la un imediat pericol.

În sala de onoare erau grămezi de bârne, moloz și apă.

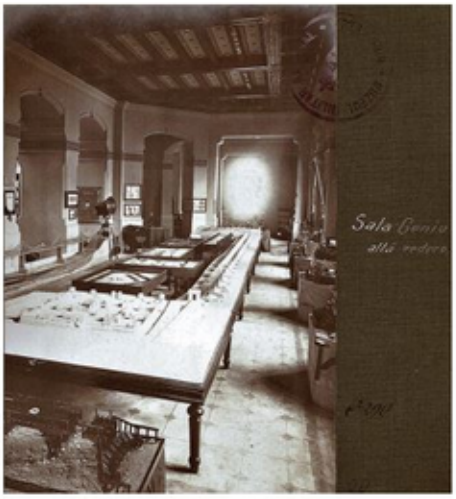

Era o adevărată mocirlă, în care bârnele fumegau și ardeau. Soldatul în loc să vină cu steagurile pe coridor și să le aducă jos, a aruncat primul steag peste bârne. Steagul, care se întărise la dogorârea focului, s-a rupt foarte ușor, fiindcă dacă ar fi fost strâns în mână, eu cred că s-ar fi prefăcut în scrum. Toți cei prezenți se uitau la el nepăsători. În fața acestei tăceri am țipat: „Ce faci, mă băiete? Fugi repede cu drapelele pe unde te-ai urcat".

În fața revoltei mele îndreptățite și a ordinului care isvora dintr-un sentiment patriotic, care cred că l-a impresionat și pe dl maior, domnia sa a repetat cuvintele mele. Soldatul s-a supus, salvând astfel cele trei steaguri. Un alt soldat a ridicat din mijlocul bârnelor bucățelele pe cari le-a mai putut găsi din steagul aruncat jos.

Deasupra plăcii de marmoră de deasupra scării principale, care ducea la etaj, pe care erau scrise numele eroilor căzuți pe câmpul de luptă, focul mocnea. Apa se prelingea pe pereți din care se desfăcea paianta, care, cred, făcând un sgomot asurzitor, prăvălindu-se pe scară până jos în sala de onoare (sic!). Era un spectacol sfâșietor de dureros.

Sus, la etaj, în partea stângă, se vedea într-un colț – în fum și apă – portretul unui soldat român, stând parcă – ce ironie! – la datorie, în mijlocul acelui dezastru care a distrus amintiri atât de scumpe nouă.

De la dl director al muzeului am aflat că au ars următoarele lucruri:

– Mantaua generalului Dragalina – de la Jiu;

– Decorațiunile mareșalului Averescu;

– Decorațiunile generalului Cristescu etc., care se aflau sus pe coridorul din stânga;

– Sala Aliaților, sus, în colțul din stânga-fund etc.;

Apoi s-ar fi distrus următoarele tablouri:

– Regele Carol I la Plevna – înfățișat călare de celebrul pictor Ajdukiewicz;

– „Intrarea lui Mihai Viteazu în Alba Iulia", de pictorul Stoica, etc., etc.

Dar drapelele unde sunt? Sus, pe terasa muzeului, vedeam manechine de soldați îmbrăcați în uniforme vechi românești, arse pe jumătate sau în parte și sprijinite de balustradă. Ce durere! „Am pierdut – spunea dl director al muzeului – tezaure neprețuite, cari s-au dus pentru totdeauna". Ce valoare reprezentau acele drapele românești istorice, dacă ne gândim că, pentru achiziționarea steagului domnitorului Istrate Dabija [notă adăugată de autor: „Steagul nu este al domnitorului Șerban Cantacuzino, cum s-a crezut până acum. Comunicare făcută de d. general R. Rosetti în ședința intimă a Academiei Române din 28 oct., orele 15, a.c.] s-au plătit câteva milioane de lei – prin subscripție publică – muzeului german din Dresda, pentru a fi adus la București și păstrat la Muzeul Militar din Parcul „Carol". Din fericire, steagul acesta a fost salvat, ca și steagul lui Ștefan cel Mare, descoperit de armatele franceze ale generalului Berthelot la Sf. Athos, donat apoi Sf. Patriarhii, care, la rându-i, mi-a spus Î.P.S. și P.F. Patriarh Miron, l-a donat Muzeului Militar, unde se cădea să fie și unde se credea că va fi păstrat mai bine (*Magazin*

Basoreliefuri de pe monumentul de la Adamclisi ce erau expuse la Muzeul Militar

istoric, nr. 8/2011; 1/2014; 6/2018).

Cine poate evalua și cu ce suflet ceea ce a mistuit focul, care s-a declanșat la Muzeul Militar din București, în ziua de miercuri 15 iunie 1938? Suflarea românească ar plânge, dacă ar ști adevărul, și-ar pune cenușă pe cap în ziua aceea, de doliu național – asemenea evreilor la zidul plângerii din Ierusalim.

Care ar fi putut fi cauzele incendiului.

I. S-a spus că focul ar fi luat naștere de la un trăsnet. Or, muzeul avea paratrăsnet, pentru care venise o comisiune de la Observatorul Astronomic din apropiere, ca să-l verifice și să vadă dacă a funcționat sau nu. Neapărat că această Comisiune își va fi depus raportul cuvenit și care va fi la dosar. Cât despre nori, cu descărcările lor capricioase, ei nu pot fi aduși în fața instanțelor judecătorești și astfel își ispășesc în tăcere vina aruncată pe seama lor de către oameni.

Dar oricum, norii s-au răzbunat pentru nevinovăția lor, fiindcă transformându-se în rouă, cu picături de ploaie sau răspândindu-se în văzduh sub altă formă, ei au aruncat asupra oamenilor vina nedreaptă pe care au purtat-o pe umeri.

II. În ajunul zilei incendiului o echipă de muncitori a lucrat la punerea unor gemulețe la cupolă – unde a izbucnit incendiul. Muncitorii aceștia au părăsit lucrul la ora 19 seara. Printre ei au fost și unguri. Să nu fie aceștia autorii incendiului în mod voluntar? Sau n-au aruncat ei vreun rest de țigară incendiind astfel muzeul, în mod involuntar? Cei în drept au făcut cercetările de rigoare la plecarea lucrătorilor?

După 3 ore și jum.[ătate], am plecat spre Sf. Patriarhie cu sufletul îndurerat. Coborând de la muzeu am ajuns în fața lacului din Parcul „Carol I", loc de unde se poate vedea foarte bine muzeul. Pentru acest motiv erau grupuri, grupuri de muncitori și curioși. M-am apropiat de unul din grupurile mai numeroase și foarte indiferent am întrebat – fără să mă adresez cuiva – care ar fi cauza incendierii muzeului.

Un muncitor electrician mi-a răspuns că de trăsnet nu poate fi vorba. „Fiindcă, domnule, eu, ca electrician, așa fără carte cum sunt, știu ce înseamnă trăsnet. D-voatră nu vedeți că nu s-a spart niciunul dintre gemulețele de la cupolă? Dacă ar fi căzut trăsnetul peste muzeu, eu cred că praful s-ar fi ales din el".

Un domn, care după înfățișare părea a fi un intelectual, mi-a spus: „Domnule, eu locuiesc lângă parc și nu știu cum s-a întâmplat, că în noaptea aceasta n-am putut să dorm deloc, deci am văzut că n-au fost niciun fel de descărcări electrice".

„Ungurii – mi-a spus un al treilea – au dat foc muzeului din dușmănie, ca să dispară, odată cu lucrurile românești luate de acolo și trofeele ungurești, luate de armatele române în luptele pe cari le-am avut cu ei".

Se spune c-au fost arestați câțiva muncitori.

Am plecat după aceea la Palatul Patriarhal și cu durere în suflet i-am raportat verbal Înalt Prea Sfințitului și Prea Fericitului Patriarh dr. Miron Cristea despre cele văzute. Î.P.S. și P.F. era la birou. După vreo zece minute de povestire m-am oprit, fiindcă m-a podidit plânsul. După câteva minute am continuat. După ce am terminat povestirea Î.P. Sfințitului și P. Fericitului Patriarh i se prelingeau lacrămi pe obraji: plângea. După câteva minute de tăcere s-a exprimat: „Tezaurele noastre istorice. Scumpe odoare, v-ați dus pentru întotdeauna". Ziua aceea a fost o zi de doliu. Î.P.S. și P.F. Patriarh a fost atât de impresionat, retrăgându-se în apartamentele Î.P.S. și P.F. Sale.

Chiar în ziua incendiului, fiind și ziua de lucru a Î.P.S. și P.F. Sale cu M.S. regele, i-a raportat faptul Majestății Sale. M.S. regele fusese informat din vreme și la relatările cari s-au făcut nu s-a arătat mirat. „A fost rău informat – mi-a spus Î.P.S. și P.F. Patriarh – pentru ca să nu se supere, dar ceea ce-mi spui dumneata este adevărat; eu te cred."

Oare să nu fie nimeni responsabil pentru pierderea odoarelor noastre scumpe românești? Faptele vorbesc.

V. Dudu, secretarul Î.P.S. și P.F. Patriarh ■

ROMÂNUL REDGRAVE

LIA BRAD CHISACOF

Confruntați cu realitatea emigrării masive din România de azi, suntem poate mai puțin impresionați de destinele celor care a trebuit să părăsească țara la declanșarea celui de Al Doilea Război Mondial și după instaurarea comunismului în România. În privința personalităților, cele mai multe astfel de povestiri sunt cunoscute. Rămân încă lucruri care ies la iveală, cum e de pildă viața unuia dintre puținii români înnobilați de regina Elisabeta II a Marii Britanii. Îi vom dezvălui numele puțin mai târziu.

● Văr cu Vanessa Redgrave ● La Telega petroliștii texani se plimbau cu pistoalele la brâu ● Tatăl englez, mama din familia Capșa ● Remarcată de George Enescu, la 11 ani ● Născut la Athenée Palace și botezat și într-un vas cu punch ● De ce întârzia Orient Express în gară la Câmpina ● Călătorie prin Europa cu trenul, în prag de război ● Vizita lui Carol II, prima vizită de stat televizată în Anglia ● Oare grație războiului poate să nu se mai întoarcă la școală?

Cu sora, Mary Maud, la Doftana, în anii '30 ai secolului trecut

Cunoscută în afara performanțelor actoricești și pentru curajoase intervenții politice cu tentă de stânga, actrița Vanessa Redgrave se trage dintr-o familie cu o istorie dintre cele mai interesante. Cele mai vechi informații în legătură cu această familie arată că prin secolul XVI erau pasmantieri, pantofari și fermieri care s-au stabilit în jurul localității Crick din comitatul englez Northhamptonshire.

Un anume Cornelius, născut în 1824, unul dintre cei 12 copii ai familiei sale, s-a făcut comediant și în final proprietar al unei agenții de bilete de teatru la Londra, în Covent Garden. Fiul său, Augustus, s-a însurat cu Zoe Elsworthy Pym, iar printre copiii lor s-a aflat George Edward Redgrave. La moartea lui Augustus, tatăl său Cornelius s-a însurat cu nora Zoe, mutându-se în Canada. Zoe s-a recăsătorit mai târziu cu un tânăr actor, Adderly Howard, care l-a influențat pe George, tânăr cu clare înclinații spre actorie. Junele avea să-și schimbe numele în Roy

Bunicul și tatăl lui Roy, la vârsta de un an, în 1898

Elsworthy, ca și sora lui Dolly Elsworthy (viitoare actriță de vodevil), apoi în Roy Redgrave. Fratele lui, Christopher, a fost regizor de scenă.

Roy Redgrave, actorul, fire veselă, juca toate tipurile de roluri. S-a însurat în 1894 cu o actriță, Ellen Maud Pratt, și au avut trei copii: Nellie, Jack și Robin, tatăl celui care face obiectul articolului de față, căruia tot nu-i dezvăluim încă numele.

Înscriindu-se ca voluntar în al doilea război cu burii (*Magazin istoric*, nr. 7 – 8/1968) în Africa de Sud în 1900, Roy avea să-și părăsească definitiv familia în 1904, plecând în Australia. În 1907 a avut un fiu, Michael, cu o actriță cunoscută, Margaret Scudamore. Acel fiu avea să devină Sir Michael Redgrave, tatăl actrițelor Vanessa și Lynn Redgrave.

Roy Redgrave bunicul s-a pierdut în ceață în 1909. Noul Roy Redgrave (el e românul, despre el e vorba) și sora Vanessei aveau să afle în 1979, când au vizitat Australia, că bunicul lor comun fusese actor de filme mute până în 1922, când a murit.

Prima soție a tumultuosului Roy, bunica românului, s-a recăsătorit cu un om de afaceri, reușind astfel să-și educe bine cei trei copii. Unul dintre ei, Robin, s-a înscris în Artileria Regală în 1916 și a fost repede trimis în diverse misiuni, de la Liverpool până în Palestina. În bătălia de la Beersheba (31 octombrie, 1917, în Palestina) a fost ofițer de observații. Pentru că vorbea franceza, a fost atașat armatei franceze. A fost decorat cu „Croix de Guerre" cu stea de argint pentru că fusese rănit. În 1919 a fost demobilizat, tatăl vitreg l-a trimis în Kenya la o fermă de sisal și apoi în România, la compania „Dacia Română".

S-a stabilit întâi la Telega, unde petroliștii texani se plimbau pe străzi cu pistoalele la brâu ca la ei acasă și speriau țărăncile. Robin a descoperit o piscină construită într-o salină părăsită. Acolo a cunoscut-o pe viitoarea soție, născută cu 12 zile mai târziu decât el.

Româncа era membră a binecunoscutei familii Capșa. Tatăl ei era generalul Capșa, născut în 1845, ofițer în Războiul de Independență. Generalul avusese șase copii dintr-o primă căsătorie: Gabriela, Maria, Jean, George, Nicu și Cotan. Nicu Capșa a căzut cu un avion apărând Bucureștiul în 1916. Fratele său Jean avea să ajungă căpitan de aviație. Cotan, adorat de nepotul său, era petrecărețul și cartoforul familiei.

După moartea primei soții, generalul Capșa s-a însurat a doua oară cu Alexandrina Ralet și din această uniune matrimonială s-a născut Micheline Jeanne, la 23 martie 1897.

O ultimă misiune a generalului Capșa a fost organizarea vizitei ultimului țar și a familiei sale la Constanța, la 13 iunie 1914. Vizita a fost reușită, dar scopul ei matrimonial nu s-a atins. Prințul

Generalul Mihail Capșa, bunicul dinspre mamă

Tatăl, la scurtă vreme după ce fusese demobilizat

Carol (viitorul rege Carol II al României) și principesa Olga nu s-au plăcut în niciun fel (*Magazin istoric*, nr. 10/2010).

La pensie, Capșa a fost prefectul județului Prahova și din inițiativa lui s-a construit închisoarea Doftana. A murit în 1916. În plin război, carul său mortuar a fost tras de doi boi în loc de cai, iar soldații care îl însoțeau purtau la chipiu pene de cocoși de munte.

Revenind la Alexandrina, cea de-a doua lui soție, aceasta era fiica cea mai mică a familiei și nu a primit drept dotă (și aceea tardivă) decât un pian Bechstein, care avea să influențeze devenirea fiicei ei, Micheline. Aceasta, la 11 ani, a fost remarcată de George Enescu și recomandată unui prieten parizian ca „petite fille étrangère qui serait grande artiste un jour" (o micuță străină, care va fi o mare artistă într-o zi). Nu avea să ajungă o mare artistă, dar talentul muzical, deși necultivat, i-a fost remarcat. Micheline mai primise din partea unei mătuși, Anna Ralet, o casă la Doftana. Acolo a stat în timpul războiului până când, ducându-se la București la mormântul tatălui, a rămas în Capitală ca soră de caritate la Spitalul American.

La sfârșitul războiului Micheline este invitată de regina Maria să concerteze la Cotroceni. În 1920 pianista merge la Sofia, unde dă un concert la Ambasada Rusiei, îndrumată de un colonel englez, Mealin. Fermecătoarea blondă a petrecut și câteva ceasuri în 1919, pe Dunăre, în compania prințului Carol, care i s-a confesat de suferința pricinuită de iubirea pentru Zizi Lambrino.

Cum în 1921 capitalul străin, inginerii petroliști și geologii au început să dea buzna în România, pe lângă ei, trimis de tatăl său vitreg, un om de afaceri pe numele său F.J. Nettleford, vine în România și tânărul Robin, în vârstă de 22 de ani, fără nicio calificare care să îl recomande ca petrolist. O cunoaște pe Micheline și se căsătoresc în 1923, la Telega, avându-i ca martori pe Jean Ghica și pe directorul Rafinăriei, Lawrence Rutherford. Au făcut cununia religioasă la București, apoi o nuntă modestă la Doftana, dar buna dispoziție și bucuria localnicilor au fost atât de mari, încât aniversarea de fiecare an a nunții s-a transformat într-un eveniment local al Crucii Roșii.

Din uniunea celor doi s-au născut trei copii. Primul, Roy, fusese conceput în Orient Express, pe când mama lui se întorcea din prima călătorie în Anglia. Cu experiența de soră de spital, mama s-a arătat nemulțumită de igiena spitalului și a hotărât să nască la Athenée

Mama, în șrandul cu apă sărată de la Telega

Tatăl, la volanul primei mașini pe care a avut-o în România

Palace. Copilul a venit pe lume la 16 septembrie 1925. A fost botezat la Doftana de preoți ortodocși și de preotul anglican al Legației britanice. Pruncul a fost scăldat și într-un vas cu *punch* pe bază de vin de Cotnari.

Tatăl și-a făcut o companie proprie, care extrăgea petrol pentru companii mai mari, și a refăcut casa soției lui din Doftana.

Anii copilăriei lui Roy au fost dintre cei mai plăcuți. Se trăia într-o casă din localitatea Doftana, cea mai convenabilă poate pentru ocupația tatălui, împreună cu bunica maternă, o bonă englezoaică venită din Jamaica, unde trăise pe o plantație de trestie de zahăr, o servitoare unguroaică și o femeie de ajutor localnică. Grădina era mirifică, combinând o logică englezească cu sălbăticia. Existau pomi fructiferi și stupi și o căsuță în grădină, refugiu ideal pentru un somn de după-masă. Exista și o ghețărie în spatele casei.

Tatăl își ducea în rarele momente libere băiatul la câmpurile petrolifere. Automobilul lor se oprea în câte un sat izolat și imediat era înconjurat de copii curioși. Tatăl și fiul încălecau câte un căluț de munte și porneau pe cărări spre puțurile de petrol, unde mâncau mămăligă împreună cu muncitorii cărora le ascultau poveștile din război sau din satele lor. La întoarcerea acasă se trecea pe la echivalentul magazinului bucureștean al lui Dragomir Niculescu, numit la Ploiești Giculescu, în fața căruia se găseau butoaie cu diverse sortimente de icre venite din Deltă. Tatăl bea țuică, iar fiul mânca cartofi prăjiți și se delecta cu limonadă.

Mama își ducea copiii la picnicuri, de fapt vizite la stâna unui cioban prin părțile Sinaiei.

La vârsta școlii băiatul este înscris în Anglia la Lambrook, o școală cu internat, unde ajungea cu... Orient Express ce oprea de două ori pe săptămână la Câmpina. Mama lui întârzia de fiecare dată plecarea din gară a trenului ca să poată verifica cușeta odorului și starea toaletei. După care copilul era lăsat să călătorească singur, dat în grija conductorului timp de o săptămână și jumătate.

În prima călătorie micuțul se arată sfios și stă vreo două zile doar în cușetă, mâncând din biscuiții puși în geanta de călătorie de bunică, până când o doamnă englezoaică din mișcarea de cercetași îl ia la masă, la restaurant.

În compartimentul de dormit micul Roy nu era singur. Nu știa niciodată cine îi va fi vecin de cușetă. În 1936 s-a urcat la Berlin în compartimentul lui un turc corpolent. Copilul, atunci în vârstă de 11 ani, avea toate prejudecățile ușor imaginabile pentru nepotul unui general român care luptase în Războiul de Independență și fiul unui britanic rănit de turci în Palestina, în 1917. Turcul s-a străduit din răsputeri să pară blând, arătându-i o cutie cu țigări de foi pe care spera să le treacă peste graniță și o alta cu lame de bărbierit. Toate însoțite de poze de la Olimpiada de la Berlin petrecută cu vreo două luni înainte. Copilul stă nemișcat la locul lui,

ațipește și când este trezit de conductor, constată ușurat că turcul nu mai era acolo. Fiind un traficant, fusese dat jos din tren de vameși.

Călătoriile, făcute timp de cinci ani, probau o Europă bănuitoare și periculoasă, cu control al pașapoartelor la fiecare frontieră națională. Micul navetist scria părinților despre controalele la care era martor: vânătoarea fugarilor evrei, debarcări forțate din tren, uniforme negre, chipie pe care erau desenate cranii și oase încrucișate. În casa părinților săi nu se vorbea în prezența lui despre legionari, deși, copil curios, întrebase ce se afla în spatele plăcii comemorative a lui I.G. Duca din gara Sinaia.

Ardent lector al presei, copilului Redgrave i se pare că vizita regală românească din 1938 (amânată de trei ori din cauza morții regelui George V, abdicării regelui Edward VIII și a invadării Austriei de Hitler) era rezultatul dorinței britanicilor de a contracara tendințele dictatoriale ale lui Carol II. Prima vizită de stat televizată vreodată în Anglia, călătoria regală a fost un succes, fără să aducă vreo garanție de apărare sau vânzare de armament către România. Întors acasă, regele a inaugurat „săptămâna britanică“, la care părinții Redgrave au participat cu plăcere.

Vara anului 1938 îi aducea româno-englezului schimbări în camera din casa de la Doftana (de la fereastra căreia admira peisajul frumos al locului în care își avea loc culcușul unui câine de pripas) ca și o prematură despărțire de feciorie.

În primăvara lui 1939 Roy termină gimnaziul și este mutat la Sherborne School, o școală privată cu internat din comitatul Dorset. Uniforma, din care făcea parte și o pălărie de pai, i-a fost comandată în Bond Street. La școală nu stătea într-un internat, ci într-un han pentru elevi.

În ultima vară de pace, cea a anului 1939, nu se mai întoarce acasă cu Orient Express, ci cu mașina unor prieteni americani ai părinților, care locuiau la Ploiești. Trec Canalul Mânecii la bordul unui vapor de linie german și ajung la Stade, în Saxonia Inferioară, unde trec printre coloane de soldați germani. Șase ani mai târziu, la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial, Roy avea să se afle în același loc ca soldat în armata britanică victorioasă. Acasă în România este primit de tatăl său și pleacă cu un avion Savoia-Marchetti la Constanța. Aveau să-și petreacă ultima vacanță de familie într-o clădire cu minaret de la Mamaia. La întoarcerea la Doftana aflau de invazia Poloniei. Copilul are un gând caracteristic: dacă cumva grație războiului poate să nu se mai întoarcă la școală?

O săptămână mai târziu avea să privească împreună cu surorile lui convoaiele de refugiați polonezi ajunși în România, izgoniți din țara lor de o dublă ocupație: cea germană și cea sovietică în estul Poloniei. Cei trei frați începeau să înțeleagă că e război. Tatăl îi dă băiatului un pistol și două puști de vânătoare, rugându-l să le ascundă. Italia nu intrase în război, așa că spre dezamăgirea lui, Roy este trimis la școală tot singur, în Anglia, de data aceasta cu Simplon Express, prin Iugoslavia și Italia. Avea să ajungă la Londra cu bine șapte zile mai târziu, având în buzunar o icoană mică dată de mama. Trecuse printr-o alertă de bombardament la Paris. Cu niște biscuiți și o mică sumă de bani în buzunar, primiți la Londra de la secretara soțului bunicii, se îndreaptă cu trenul spre școală, de la începutul căreia întârziase cu zece zile.

Despărțirea de familie era chinuitoare. Nici familia nu o ducea prea bine, trebuind să părăsească raiul de la Doftana în urma presiunilor germane pentru alungarea din România a britanicilor și americanilor. Familia se mută la București de Crăciunul anului 1940. În 9 februarie 1941 o voce vorbind franceza o avertizează telefonic pe doamna Redgrave că soțul ei trebuie să părăsească deîndată România. Era soția româncă a unui general german. Tatăl își ia Buick-ul și pleacă, lăsându-și în urmă copiii și nevasta. La 10 februarie, când colonelul Robin Redgrave trecuse deja Dunărea, România a întrerupt orice legătură diplomatică cu Marea Britanie.

Doamna Redgrave hotărăște să plece, lăsându-și fiicele în România, cu mama și frații ei. Pleacă cu Orient Express la Constanța, de unde se îmbarcă pe vasul turcesc „Izmir“, care nu primește permisiunea de a ridica ancora decât în momentul (14 februarie 1941) când e clar că s-a urcat cu bine pe vapor, spre România, personalul Legației române.

(Va urma)

SEDIUL CENTRAL AL ARHIVELOR NAȚIONALE. FRAGMENT DE ISTORIE

Arh. ALEXANDRA MARIA SAS
(Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca)

Istoria Bulevardului Elisabeta și a unei părți dintre edificiile sale au fost prezentate în mai multe lucrări. Despre clădirea de la actualul nr. 49 (fost sediu al Monitorului Oficial, actual sediu al Arhivelor Naționale), contextul și momentul construirii acesteia sau intervențiile ulterioare se cunosc mai puține informații. Ca atare, ne propunem să revedem și să completăm aceste aspecte, în măsura în care sursele arhivistice și edite identificate până în momentul de față ne permit.

În partea stângă edificiul în prima jumătate a secolului XX, când era sediul Monitorului Oficial, *iar în partea dreaptă edificiul în prima jumătate a secolului XXI, sediul Arhivelor Naționale*

Asemenea altor orașe europene, și pentru orașul București a fost adoptat în secolul al XIX-lea sistemul francez de remodelare urbană. Această acțiune a contribuit semnificativ la dezvoltarea și modernizarea orașului într-un mod susținut, datorită conexiunilor noi create, a lucrărilor de aliniere, străpungere, sistematizare și a planificării zonelor cu potențial de construire.

Primele discuții și intenții pentru crearea unei noi artere care să conecteze orașul pe axa Est – Vest au apărut în 1865, iar lucrările efective au început în 1868. Au fost realizate pe patru tronsoane și au fost definitivate la finalul secolului al XIX-lea. Primul segment a fost deschis în zona fostului sediu al Academiei (actualmente Universitatea București), al doilea până la strada Brezoianu, al treilea până la strada Schitul Măgureanu, ultima etapă fiind cea până în cheiul Dâmboviței. Din punct de vedere funcțional, bulevardul nou creat – astăzi Bulevardele Regina Elisabeta și Kogălniceanu – a concentrat clădiri cu funcțiuni eterogene: avea, pe de o parte, clădiri cu funcțiuni mixte (hoteluri, locuințe și partere comerciale), pe de altă parte, clădiri cu funcțiuni publice și grădina Cișmigiu.

În analiza de față ne propunem să ne îndreptăm atenția spre al treilea tronson al bulevardului. Acesta a cuprins segmentul dintre strada Brezoianu și strada Schitul Măgureanu, corespunzând zonei Grădinii Cișmigiu. Zona făcuse obiectul mai multor decizii urbanistice până la realizarea efectivă a tronsonului.

În harta orașului realizată de Rudolf Arthur Borroczyn (1852) observăm pe această zonă o dezvoltare organică a țesutului urban, având parcele neregulate și trame stradale sinuoase. În zona viitorului amplasament al Monitorului Oficial se afla o parcelă neregulată de dimensiuni considerabile, pe care erau realizate cinci edificii răsfirate, aflate în posesia

Extras din planul maiorului Rudolf Arthur Borroczyn, 1846, pe care este marcat cu:
A viitorul amplasament al Monitorului Oficial,
B frontul principal al parcelei,
C ulița de acces spre Grădina Cișmigiu

serdarului Zamfirescu și a unui oarecare Voinescu. La nord, se învecina în mod direct cu Grădina Cișmigiu, amenajată în secolul al XIX-lea (având o uliță de acces până în centrul acesteia), la est și la vest erau parcele private, iar la sud era singura stradă la care parcela avea acces direct, dar căreia nu îi cunoaștem denumirea oficială din acea perioadă (astăzi este strada Johann Gutenberg).

Planul realizat în 1871 de maiorul Dimitrie Papazoglu prezintă bulevardul până în apropierea Grădinii Cișmigiu, fiind rezultatul primelor două etape de dezvoltare. Anumite elemente urbane și construcții ilustrate sunt supradimensionate, deci putem concluziona că planul nu are o acuratețe ridicată. Un exemplu în acest sens este cazul Bisericii „Sfântul Ilie", care în acest plan figurează în dreptul parcului, când în realitate este mult mai la vest.

În 1883, planul lui Grigore Cerkez reprezintă bulevardul definit până la intersecția cu strada Schitul Măgureanu (care la rândul ei va deveni bulevard). Pe plan aceasta figurează sub denumirea de Bulevardul Independenței, deși ulterior numele îi va fi schimbat succesiv, sub influența politicului. Mai mult, până în acel moment, după cum este marcat și pe plan, partea vestică a acestuia era cunoscută ca Bulevardul Academiei, datorită vecinătății edificiului Academiei, de unde acesta pornea (aflat pe actualul amplasament al Universității București). Planul nu cuprinde și distribuția parcelară, ci doar o parte dintre tramele stradale și doar o parte dintre edificiile importante pentru stat și oraș.

Urmărind edificarea unui sediu pentru Monitorul Oficial, instituție aflată în subordinea sa, Ministerul de Interne solicită în martie 1885 primarului Capitalei să comunice direcția și aliniamentul construcțiilor, deoarece acestea trebuia să fie paralele cu bulevardul și să țină cont de deschiderea acestuia. Informația era necesară pentru a putea stabili frontul la stradă al clădirii Monitorului Oficial, astfel încât viitoarea construcție să nu pericliteze proiectul urbanistic al Primăriei. Tot în acel moment are loc prima discuție privind divizarea cvartalului și apariția străzii Gutenberg (astăzi Elie Radu), care urma să facă legătura între noul bulevard și cheiul Dâmboviței. Având în vedere aceste discuții, suntem de părere că execuția celor două proiecte privind realizarea bulevardului (pe tronsonul al treilea) și a clădirii Monitorului au fost realizate concomitent.

Extras din planul realizat de Grigore Cerkez în 1883, pe care este marcat cu: A Bulevardul Independenței/Regina Elisabeta;
B clădirea Academiei;
C. zona unde se va edifica sediul Monitorului Oficial*;*
D intersecția dintre bulevard și strada Schitul Măgureanu

Sediul Monitorului Oficial a fost amplasat în vecinătatea Grădinii Cișmigiu. Cu toate că la o primă vedere am putea considera doar o coincidență amplasarea edificiului în axul aleii principale a Grădinii, drept capăt de perspectivă pe axa NV – SE, analizând lotizarea și perspectiva creată, suntem de părere că acest aspect nu a fost neintenționat. Convingerea noastră este că la stabilirea parcelelor și a străzilor din proximitate s-a ținut cont și de perspectiva dinspre parc spre noul front construit și ne bazăm, pe de o parte, pe cronologia intervențiilor (inițial a fost realizată aleea grădinii, și apoi a fost realizată clădirea), iar, pe de altă parte, pe perspectiva dirijată spre axul

Colaj cu planuri pe care este marcată axa parcului și fotografia din parc spre clădirea Monitorului Oficial*; I plan din 1883; II plan din 1896; III fotografie din parc spre clădire, aproximativ 1940*

parcelei (clădirii), și nu pe o extremitate a acesteia sau pe intersecția dintre două parcele.

Edificiul a fost proiectat de Nicolae Cerkez. O situație provizorie privind stadiul lucrărilor a fost raportată în aprilie 1886, din care aflăm că edificiul se afla într-un stadiu avansat de execuție, ajungându-se la tencuirea pereților, atât la parter, cât și la etaj. Lucrările au fost finalizate în 1887. Prin urmare, sediul Monitorului Oficial este prima clădire edificată pe acest tronson al bulevardului, și nu cea al Liceului Lazăr (ridicată în 1889), după cum este indicat în alte lucrări.

Edificiul se raporta pe trei laturi la domeniul public, fiind înconjurat de străzi, iar pe o latură se învecina cu o parcelă de teren aparținând tot statului. Spre bulevard, clădirea avea un rezalit (porțiune de zid ieșită din linia fațadei) dublu, spre strada Gutenberg (actuală Elie Radu) un rezalit simplu – ambele în axul fațadelor, iar spre strada Imprimeriei (actuală Johann Gutenberg) nu realiza un front complet, în axul fațadei existând accesul către o curte interioară.

Noul sediu al Monitorului Oficial avea un regim de înălțime D+P+1E. Fațada principală spre bulevard măsura până la cornișă 12,10 m.

În septembrie 1889, Consiliul Comunal aprobă alinierea străzii Gutenberg pe o lungime de 20 m și a străzii Imprimeriei pe o lungime de 10 m, alături de alte străzi aflate în proximitate. Ministerul de Interne își dă avizul, având o observație importantă, respectiv că aceste alinieri pot micșora cvartalul rezervat pentru Parlament, care era propus în vecinătatea Monitorului (proiect care nu era studiat, dar care se dorea realizat pe acel amplasament și, prin urmare, putea rămâne insuficient teren pentru construirea acestuia). Se relevă astfel intenția ca zona bulevardului, unde fusese amplasat și sediul Monitorului Oficial, să fie destinată și altor clădiri de prestigiu. Ca efect al obiecției, Consiliul Comunal aprobă în decembrie 1890 alinierea străzii Gutenberg doar pe o singură latură, cea dinspre sediul Monitorului Oficial, realizându-se un profil stradal de 20 m.

Un plan realizat de arhitectul Alexandru Orescu și prezentat în ședința din octombrie 1890 a Primăriei ilustrează cvartalele clar delimitate și denumirile noilor străzi stabilite. Observăm că frontul sudic al Bulevardului Independenței pe tronsonul al treilea era delimitat de șase cvartale, pe două dintre ele existând construcții aliniate la bulevard, iar pe a treia era marcat locul ca fiind „Terenul Statului rezervă pentru Parlament". Frontul nordic al bulevardului nu este foarte detaliat, dar putem distinge divizarea lui în doar trei cvartale (probabil acest fapt se datora prezenței Grădinii Cișmigiu, care nu permitea divizarea în mai multe secțiuni a frontului).

Extras din planul realizat de Alexandru Orescu pe care sunt marcate de la 1 – 6 cvartalele de pe latura sudică și de la 1 – 3 cele de pe latura nordică

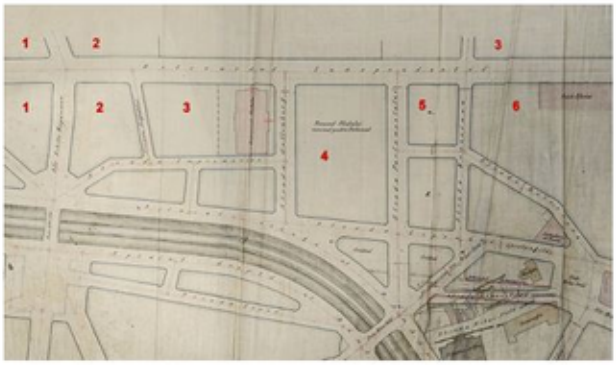

Edificiul Monitorului era singurul realizat pe acea insulă. Aceasta din urmă era delimitată la nord de Bulevardul Independenței, la sud de strada Imprimeriei (actuala Johann Gutenberg), la vest de strada Gutenberg (actuala Elie Radu), iar la vest de strada Silfidelor. Trebuie semnalat că inversarea denumirii străzii Gutenberg de la vest la sud nu este o eroare, ci un fapt real, pe care am putut-o izola cronologic în perioada 1935 – 1940, conform planurilor.

Colaj foto cu clădirea Monitorului Oficial*; în stânga după proiectul arhitectului Nicolae Cerkez, în dreapta după proiectul arhitectului Statie Ciortan*

Planul de aliniere al străzii Imprimeriei din 1909 ne prezintă parțial cvartalul pe care era realizat edificiul Monitorului. Documentul este deosebit de relevant datorită ilustrării grafice a divizării parcelare și a amprentei la sol detaliate a clădirii. Erau astfel marcate cele două curți interioare, curtea de lumină și accesele secundare de pe latura estică și sudică.

În vecinătatea Monitorului s-au construit între 1906 – 1910 o serie de edificii publice. Astfel, în partea estică, a fost ridicat sediul Ministerului Lucrărilor Publice (astăzi Primăria Municipiului București), iar între 1929 – 1932 a fost edificat sediul Asociației Generale a Medicilor Veterinari din România, cu contribuția Ministerelor Instrucțiunii, Agriculturii și Armatei (astăzi Institutul Național al Magistraturii). Concluzia, din punct de vedere al proprietății publice, este că atât parcela Monitorului Oficial, cât și cele din stânga (cea estică) și dreapta (cea vestică) acesteia au aparținut statului.

Revenind la sediul Monitorului, în 1919 edificiul se extinde, de această dată spre strada Imprimeriei, realizându-se un corp nou cu un regim P+2, proiectat de arhitectul Paul Smărăndescu. Clădirea propusă se articula de edificiul deja existent, integrând și gangul de acces spre curtea instituției.

Secțiune din planul Orașului București (schiță de cadastru, 1974) pe care sunt marcate cu: A sediul Monitorului Oficial*; B sediul Ministerului Lucrărilor Publice; C sediul Asociației Medicilor Veterinari*

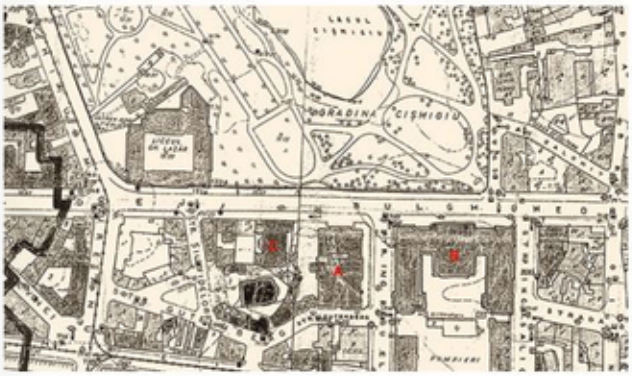

Modificări importante se vor produce însă la finalul deceniului al treilea.

Cum aminteam, inițial instituția Monitorului Oficial s-a aflat în subordinea Ministerului de Interne, dar a trecut în 1928 la Regia Monopolurilor de Stat din Ministerul Finanțelor. Acest transfer de subordonare administrativă coincide cu lucrări considerabile, atât în volumetria edificiului, cât și în stilistica acestuia. Acestea au fost realizate în două etape, sub îndrumarea arhitectului Statie Ciortan, prima în 1931, iar cea de-a doua în 1937. Ele schimbă fațada principală a edificiului spre Bulevardul Elisabeta, crescând regimul de înălțime, care devine D+P+2E, renunță la rezalitul dublu din fațada principală, modifică geometria șarpantei și schimbă stilistica clădirii. Astfel arhitectul definește imaginea edificiului pe care o cunoaștem astăzi.

Ulterior, în diferite imagini de după 1954, clădirea prezintă modificări în geometria șarpantei, dispărând din motive neelucidate încă eleganta învelitoare de influență franceză.

Din 1960, edificiul devine sediul Direcției Generale a Arhivelor Statului din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, dar de această dată fără intervenții majore asupra aspectului clădirii (cu excepția frontispiciului) și fără modificări urbanistice. Au fost realizate doar lucrări interioare de recompartimentare, pentru a corespunde necesităților noii instituții.

Abia în a doua decadă a secolului al XXI-lea edificiul a intrat într-un proces amplu de restaurare, atât pentru interior, cât și pentru exterior. Aceste lucrări erau absolut necesare, atât pentru o bună conservare a clădirii (clasată ca monument istoric), cât și a materialului arhivistic adăpostit în sediul Arhivelor Naționale.

În concluzie, putem afirma că istoria urbanistică a zonei și istoria edificiului sunt strâns legate, acestea putând fi înțelese pe deplin doar tratate împreună. O astfel de analiză relevă atât intențiile de dezvoltare în București a unei zone urbane de prestigiu, în spațiul dintre parcul Cișmigiu și râul Dâmboviță, cât și relația integrată dintre stat, tipul de construcție și planificarea urbană. ■

„PRIMUL PARTIZAN DIN EUROPA“

ION BISTREANU

În aprilie 1941 steagul german este înălțat pe Acropole

În octombrie 1940, Italia a atacat Grecia de la bazele din Albania, însă trupele sale au fost respinse, Grecia ocupând chiar o bună parte a teritoriului din sudul Albaniei. Pentru a veni în sprijinul aliatului său, în aprilie 1941 Germania a invadat Grecia.

La 27 aprilie 1941, trupele germane și italiene intră în Atena. Spre orele prânzului, un locotenent german în fruntea unui pluton de soldați urcă pe Acropole și ordonă evzonului de gardă, Konstantinos Koukidis, să coboare drapelul grec. Conform legendei, evzonul s-a conformat, a înfășurat drapelul în jurul trupului său și s-a aruncat în gol de pe stâncă. Pe catargul înalt de 50 de picioare va fi arborat steagul german cu svastică, marcând începutul ocupației de trei ani și jumătate a Greciei (Magazin istoric**, nr. 7/1978).**

Nu există nicio dovadă că evzonul Koukidis a existat în realitate, însă în memoria lui la poalele Acropolelui a fost dezvelită în anul 2000 o placă comemorativă. La ceremonie, primarul Atenei a declarat: „Îl onorăm pe Koukidis, în ciuda faptului că cercetările istorice nu au oferit dovezi științifice privind existența lui și actul său de bravură: întrebarea care se pune nu este dacă a existat, ci dacă noi, grecii de astăzi, vrem ca această legendă să existe“.

Doi studenți, Manolis Glezos și Apostolos Santas, în vârstă de 18 ani, au decis să spele insulta adusă Greciei, punând la cale înlăturarea steagului nazist de pe Acropole. Ei studiază la bibliotecă mai multe cărți privind configurația morfologică a colinei și posibilele căi de acces pe versantele acesteia.

ACTUL DE CURAJ A DOI TINERI

În dimineața zilei de 30 mai 1941 posturile de radio anunță înfrângerea Aliaților în Creta și căderea insulei în mâinile germanilor. Cei doi hotărăsc să își pună planul în aplicare chiar în aceeași noapte. Urcă 34 m, pe versantul nordic al Acropolelui, înarmați doar cu o lanternă și un briceag. „Norocul să fie cu tine

și să nu suferi dacă vei fi prins!" – își urează unul altuia. Șansa este de partea lor: garda germană sărbătorea, împreună cu câteva tinere, victoria Reichului, la câțiva zeci de metri mai departe de catarg, la intrarea în Propilee! Tinerii se urcă cu grijă pe schelele care fuseseră folosite în timpul unor cercetări arheologice și ajung neobservați pe platou. Manolis coboară de pe catarg uriașul steag nazist, taie două fâșii din el, trofeu și dovadă a acțiunii lor; restul drapelului nazist este aruncat într-o grotă adâncă unde, conform mitologiei, stătea șarpele care străjuia Acropole. Întreaga operațiune a durat trei ore.

Cei doi studenți, Manolis Glezos și Apostolos Santas, care au coborât svastica de pe Acropole

La coborârea de pe Acropole, sunt opriți de un polițist grec care îi legitimează, atrăgându-le atenția că încalcă regimul circulației pe timp de noapte, însă, în zilele următoare, când anchetele nemților erau furibunde, polițistul s-a dovedit a fi un bun grec, nedenunțându-i.

Îngrijorată, mama lui Manolis îl așteaptă acasă, „gata să folosească bățul cu care mă va amenința până la 24 de ani. Mi-am descheiat cămașa și i-am arătat bucata din steagul german. A zâmbit, m-a îmbrățișat și m-a trimis la culcare", povestea, peste ani, Glezos.

Dimineața, atenienii s-au trezit privind cu surpriză catargul gol de pe colină. Această întreprindere îndrăzneață, unică în istoria Europei ocupate de naziști, a provocat un val de entuziasm atât în Grecia, cât și în străinătate, unde va fi difuzată știrea.

„A fost prima zvâcnire a rezistenței... Doi tineri de 18 ani s-au jucat cu istoria. Ei au văzut în gestul lor un simbol, devenind ei înșiși simboluri", se sublinia într-o rezoluție a Parlamentului grec (2008), adoptată la o sesiune plenară în onoarea lui Glezos și Santas.

Înlăturarea svasticii de pe Acropole a fost, în esență, primul act de rezistență în Atena ocupată, o acțiune cu caracter simbolic, dar cu un impact uriaș asupra moralului grecilor, stimulând și crearea rapidă a celor două mari organizații de rezistență, EAM și EDES.

Ceea ce pentru greci a fost o manifestare de mândrie, germanii au perceput-o a fi o provocare, măsurile luate fiind extrem de dure. Cei doi soldați germani care fuseseră de gardă pe Acropole au fost executați, șeful Poliției și, respectiv, al Jandarmeriei ateniene au fost destituiți. Circulația pe străzi a fost interzisă după ora 22.00.

Ziarele ateniene au publicat comunicatul de presă al Comandamentului militar german din Atena: „În noaptea de 30 spre 31mai, steagul militar german arborat pe Acropole a fost înlăturat de autori necunoscuți. O anchetă strictă este în desfășurare, vinovații și complicii lor vor fi condamnați la moarte". Aceasta a fost prima condamnare la moarte *in absentia* a lui Manolis. Ancheta nemților nu a dus la niciun rezultat.

SONIA, DOMNIȘOARA SALVATOARE

Câteva luni mai târziu, în februarie 1942, Glezos, Santas și un coleg care știa limba arabă hotărăsc să fugă din țară. Află că în portul Pireu a ancorat o navă suedeză care adusese cereale din partea Crucii Roșii. Iau legătura cu un locotenent arab din echipaj, rugându-l să-i îmbarce clandestin pe navă, pentru a merge la Haifa, unde se afla cartierul general al forțelor militare elene. Locotenentul refuză, întrucât nava era păzită de soldați germani; în schimb, le sugerează cum să se strecoare pe vas. Tinerii se ascund în cală, în spatele unor saci de grâu, dar vaporul întârzie plecarea. Sleiți de frig, sete și foame, îl roagă pe un marinar să le aducă niște apă, oferindu-i toți banii pe care îi aveau asupra lor. În loc de apă, marinarul îi aduce pe nemți! Tinerii sunt arestați și transferați la închisoarea „Averof".

Urmează lungi interogatorii, în timpul cărora sunt bătuți fără milă, fiind întrebați cu insistență de ce voiau să meargă la Haifa.

Cei trei susțin că nu știau de noua destinație a vaporului suedez și că ei voiau să ajungă în Suedia. Anchetatorul german ordonă și o percheziție amănunțită la domiciliul celor doi, dar Fortuna este de partea lui Manolis și Santas. Având parcă o premoniție, mamele tinerilor arseseră fâșiile-trofeu din drapelul nazist, astfel că la percheziții nemții nu au găsit nimic compromițător. Au fost, totuși, condamnați la doi ani de închisoare, sub acuzația tentativei de a părăsi clandestin țara.

Primele săptămâni de detenție au fost un adevărat calvar. Pe lângă bătăile zilnice, ofițerul SS care comanda închisoarea îi scotea în fiecare dimineață, în frig, să alerge în curtea închisorii și îi supunea la dușuri reci. Dar, după vreo trei săptămâni, regimul lor zilnic s-a schimbat radical. Salvarea a venit de la o frumoasă artistă de cabaret, Sonia, de care se îndrăgostise un ofițer german de aviație. Într-o zi, mama lui Lakis Santas se întâlnește cu Sonia, pe care o cunoștea bine.

Leonidas Kyrkos (1924 – 2011), membru al Parlamentului Elen și al Parlamentului European, a fost și el întemnițat

Timbrul sovietic cu chipul lui Glezos (1959)

Fata cobora din mașina aviatorului; o roagă să pună o vorbă bună pentru fiul său, care o admira foarte mult.

Sonia nu a răspuns, dar după câteva zile Santas a fost chemat în biroul comandantului închisorii, unde a văzut un aviator, stând pe un scaun, înconjurat de câțiva ofițeri SS, în picioare. Interpretul i-a spus: „Domnul ofițer îți transmite salutări din partea familiei și a domnișoarei Sonia. Nu fi trist! Tu și cei doi prieteni ai tăi veți fi eliberați în curând. Au fost date ordinele necesare". Au încetat bătăile și torturile, cei trei prieteni așteptând eliberarea, care a venit mai repede decât se așteptau. Cu prilejul zilei sale de naștere (20 aprilie), Hitler a dat ordin ca în teritoriile ocupate să fie eliberați toți cei care erau condamnați până la doi ani de închisoare. Pe 22 aprilie 1942, cei trei tineri au pășit liberi pe poarta închisorii.

După eliberare, Glezos și Santas se alătură forțelor de gherilă ELAS, fiind arestați succesiv, pentru scurte perioade, de forțele germane, italiene sau de colaboraționiștii greci. Glezos suferă o mare pierdere în mai 1944. Fratele lui mai mic, Nikos, este executat de nemți după ce fusese prins scriind pe un zid „Libertate sau moarte".

DOUĂ CONDAMNĂRI LA MOARTE

În octombrie 1944, englezii eliberează Atena; în aceeași lună are loc faimoasa întâlnire Churchill – Stalin, în cadrul căreia cei doi și-au împărțit sferele de influență în Europa de Est, Grecia urmând a fi controlată de englezi (*Magazin istoric*, nr. 3/1990). Acest aranjament secret va contribui în mare măsură la declanșarea sângerosului război civil (1946 – 1949) între armata guvernamentală greacă (susținută de Marea Britanie și S.U.A.) și Armata Democrată a Greciei (DSE), ramura militară a Partidului Comunist din Grecia (KKE). Glezos și Santas se alătură KKE. Peste șase decenii, Glezos va dezvălui că a făcut parte dintr-un complot al gherilei comuniste vizând aruncarea în aer a hotelului „Grande Bretagne", cartierul general al Misiunii militare britanice din Atena, dar planul a fost anulat în ultimul moment, când s-a aflat că prim-ministrul britanic Winston Churchill venise la

Atena și se cazase în acel hotel.

Lakis Santas este arestat în 1948, evadează doi ani mai târziu, fuge în Italia, apoi emigrează în Canada, unde primește azil politic. Va reveni în Grecia în 1962, dar nu se va mai implica în viața politică. A murit în 2011.

În 1947, Glezos devine redactor-șef al cotidianului KKE, *Rizospastis* (Radicalul), dar după câteva luni partidul este scos în afara legii, ziarul este închis, iar Glezos se ascunde în Atena, încercând să se alăture *maquis*-ului comunist al DSE. Este arestat, alături de prietenul său Leonidas Kyrkos (viitor secretar general al Partidului comunist grec-interior – KKE-es) și închis în fortăreața venețiană din Corfu. După ce, în 1941, nemții îl condamnaseră la moarte în contumacie, în 1949 este a doua oară condamnat la moarte. Este salvat de… comandantul militar al Atenei, care organizează o conferință de presă pentru ziariști greci și străini, în fața cărora se laudă că mormintele lui Glezos și ale altor trei condamnați la moarte au fost deja săpate și că el personal va comanda plutonul de execuție. Reacția internațională a fost rapidă, după ce postul de radio „Vocea Franței" a difuzat știrea, însoțită de un apel al generalului de Gaulle în favoarea lui Glezos, pe care l-a numit „primul partizan din Europa". Pedeapsa îi va fi comutată în închisoare pe viață, dar va fi eliberat în 1954.

Glezos, devenit membru al partidului EDA (Partidul Stângii Democrate Unite) și director al ziarului de stânga *Avgi*, este din nou arestat în anul 1958, împreună cu alți membri ai partidului, sub acuzația de

Manolis Glezos la senectute

„spionaj", deoarece se întâlnise în secret, în casa surorii sale, cu secretarul general al KKE în exil, Kostas Koligiannis, care venise ilegal în Grecia. Pentru infracțiunea de „spionaj", rechizitoriul nu a furnizat absolut nicio probă. Însă o atare acuzație era adusă apriori oricărui comunist, pornind de la premisa că, „de la înființare și până astăzi, KKE acționează și pune în aplicare un program pe deplin aliniat la linia politică a comunismului internațional, în detrimentul intereselor naționale" – după cum se sublinia într-un raport al Poliției.

RECUNOAȘTERE PESTE TIMP

Autoritățile, care se văd puse în situația de a judeca un erou național, caută o ieșire din impas. În Parlament, un deputat (fost ministru în timpul dictaturii Metaxas, 1936 – 1941) încearcă să minimalizeze „actul eroic" al lui Glezos și Santas – „care și pe mine m-a emoționat până la lacrimi" –, dar a susținut că a existat „o a treia persoană, o eroină, rămasă necunoscută, care a distras atenția gărzii germane, fiind sacrificată și permițând celor doi să poată acționa nestingerit". Diversiunea nu a avut efectul scontat, dar, paradoxal, a fost reluată acum câțiva ani de un alt deputat elen, care a susținut că „eroina necunoscută" ar fi fost violată și apoi ucisă de gărzile germane!

În final, actul eroic al lui Glezos nu a fost pus sub semnul întrebării, dar s-a încercat insistent relativizarea lui. Președintele de instanță, denunțând reacțiile internaționale în apărarea celui inculpat, a declarat ritos că „un inculpat, pe nume Glezos, se comportă ca un erou, în timp ce toți grecii sunt eroi, dar eroismul lor nu este clamat pentru a obține beneficii".

Un comitet de sprijin este creat în Franța, cu participarea unui mare număr de intelectuali, printre care Jean-Paul Sartre, Albert Camus, acesta din urmă scriindu-i premierului grec K. Karamanlis: „Nu împărtășesc opiniile politice ale lui Glezos, dar curajul lui merită cel puțin respect". Ziarul *L'Humanité* va publica pe prima pagină un desen semnat de Pablo Picasso, reprezentând un tânăr ținând în mână un steag pe colina Partenonului.

Poșta sovietică lansează

un timbru cu fotografia lui Manolis pe fundalul Acropolelui. În replică, premierul K. Karamanlis dispune emiterea unui timbru cu fotografia lui Imre Nagy, premierul ungar executat după Revoluția de la Budapesta din 1956. La scurt timp însă, în ambele țări seria de timbre a fost retrasă.

Sub presiunea opiniei publice internaționale, în final Glezos va fi acuzat doar de complicitate și condamnat la cinci ani de închisoare, patru ani în exil și opt ani de privare de drepturile civice; va fi eliberat în 1962.

După lovitura de stat a juntei militare din aprilie 1967, Glezos este din nou arestat, alături de mulți proeminenți lideri politici eleni, printre care fostul premier Giorgos Papandreou (tatăl viitorului premier, Andreas), Konstantin Mitsotakis, Leonidas Kyrkos etc. Va fi eliberat în 1972, odată cu toți deținuții politici amnistiați de dictatorul G. Papadopoulos.

Placa ce-i omagiază pe cei doi eroi, dezvelită în 1982 la poalele Acropolelui, ...

... și aceea care comemorează gestul evzonului de gardă, Konstantinos Koukidis

Manolis Glezos deține un „record" absolut în Grecia: condamnat de două ori la moarte (o dată în contumacie și alta – comutată în închisoare pe viață), a petrecut 11 ani și patru luni în închisoare și patru ani și șase luni în exil.

În 1968, a condamnat invazia sovietică în Cehoslovacia și a rupt toate legăturile cu KKE, orientându-se spre EDA; urmează în anii '90, timp de trei scrutinuri electorale, o dezamăgitoare colaborare cu social-democrația PASOK-ului.

În anul 1982, ministrul Culturii Melina Merkouri a dezvelit la poalele colinei Acropole o placă în onoarea lui Manolis Glezos și Apostolos Santas. S-a încercat să se refacă traseul temerarei lor acțiuni din mai 1941, însă accesul s-a dovedit dificil; nemții înlăturaseră toate schelele din grote și recuperaseră, probabil, drapelul nazist zdrențuit.

În 2002, sesizând deriva populistă și clientelistă a PASOK, Manolis Glezos părăsește acest partid și se alătură Coaliției „Synaspismos" – succesoarea KKE-interior al prietenului său Kyrkos –, care după câțiva ani se va transforma în „Syriza" (Coaliția stângii radicale), pe listele căreia a fost ales mai întâi deputat în Parlamentul elen, apoi (2014) europarlamentar, întrunind cel mai mare număr de sufragii (peste 400.000) dintre toți europarlamentarii partidelor politice elene.

Deși de-a lungul vieții Manolis Glezos a fost cunoscut drept activist politic de stânga, deseori în aspră confruntare politică cu forțe politice de dreapta aflate la guvernare, la moartea sa (2020), personalități proeminente de dreapta, inclusiv prim-ministrul Kyriakos Mitsotakis, l-au onorat ca pe „un simbol al libertății națiunii". „Moartea lui Manolis Glezos îi lasă pe greci mai săraci. Dar viața lui a lăsat Grecia mai bogată, pentru că exemplul lui [...] este o lumină călăuzitoare care ne înarmează cu putere, astfel încât să putem rămâne uniți în vremuri dificile precum cele prezente", a spus premierul, care a adăugat că nu va uita niciodată vizita lui Glezos la domiciliul său, 29 mai 2017, cu o garoafă roșie în mână, în noaptea în care a murit tatăl său, fostul premier Konstantin Mitsotakis.

La marcarea împlinirii a 81 de ani de la unul dintre simbolicele momente ale rezistenței grecești – înlăturarea steagului nazist de pe Acropole –, precum și a unui secol de la nașterea unuia dintre eroii săi, Manolis Glezos, Parlamentul European a decis cu unanimitate de voturi ca una dintre marile săli ale sediului de la Bruxelles să-i poarte numele. ■

A FOST ODATĂ CA NICIODATĂ

DESPRE STEA CA SIMBOL ȘI SUPERSTIȚII

Dr. GEORGETA ROȘU

Pentru astrologii și savanții care cercetează spațiul cosmic o stea este un corp ceresc cu lumină proprie, alcătuit dintr-o acumulare de gaze, cu o temperatură foarte ridicată, care o face să strălucească noaptea pe cer. Din studiile lor, dar și din imaginarul colectiv, aflăm că există: steaua de dimineață sau Luceafărul dimineții; stele cu coadă, comete; stele comate; stele căzătoare sau meteori; stele călăuzitoare, care îndrumă, orientează o activitate; sau poate fi un epitet dat unei femei iubite sau unei vedete de cinema.

Pictura „Originea Căii Lactee", de Jacopo Tintoretto

Legendele românești vorbesc despre un sătean care a vrut să ajungă la cer, pentru a-l vedea pe Dumnezeu. Știind că va urma o călătorie lungă, cu multe încercări, peste care va trebui să treacă, omul și-a luat cu el carul, a înjugat boii, a luat candela din casă, o cruce de la biserică, o bardă, un sfredel, secera, coasa, plugul, rarița, unelte cu care muncea zi de zi, câinele de la stână, ca tovarăș credincios, cloșca cu pui, o scroafă cu purcei, un cioban cu oile lui, câțiva saci cu porumb și grâu să semene pe câmpiile cerului, porcarul satului cu turma de porci și chiar hora din sat.

Venus sau Luceafărul este prezent și în reprezentările culturii babiloniene

După multe zile de mers se spune că le-ar fi ieșit în cale Satana și s-au luat la ceartă. Diavolul viclean și-a scos din traistă ajutoarele sale – balaurul, șarpele, ursul, scorpia, un cal și un cap de om pe care le-a aruncat în fața săteanului. Neînfricat, acesta s-a luat la luptă cu hidoșeniile Satanei. S-a iscat o vijelie atât de mare, încât în imaginarul colectiv se spune că mai durează și azi și e numit în popor Vântul Turbat sau Heliștea Vântului. În lupta cu Satana, țăranul a fost ajutat de tovarășii lui. Câinele a alungat calul, ciobanul a doborât cu bâta șarpele, văcarul l-a alungat încingând hora, vizitiul a zdrobit capul de mort lovindu-l cu barda. Scorpia, văzând că săteanul învinge, a împietrit, iar ursul a înghețat de frică.

Se spune că Dumnezeu, martor la această luptă, i-a prefăcut pe toți în stele. Legendele menționează că drumul urmat de sătean se vede și azi. În imaginarul popular aceasta este Calea Laptelui, deoarece a fost albită de laptele vărsat de cioban, când s-a luptat cu balaurul. În unele zone aceste constelații se numesc Calul, Văcarul, Șarpele, Hora, Scorpia, Ciobanul cu oile, Coasa, Secera, Porcarul, Cloșca cu pui, Rarița, Barda, Cățelul, în amintirea înfruntării săteanului și a tovarășilor lui de luptă cu Diavolul.

Alte legende mărturisesc că stelele ar fi luminițe din Rai, care se zăresc prin crăpăturile acoperișului lumii, sau stropi de lumină, care cad de pe ramurile Arborelui Ceresc; sau

Miniatură medievală înfățișându-i pe cei trei magi veniți de la Răsărit, călăuziți de steaua minunată, primii martori ai Nașterii Domnului

făclii pe care, îngerii care ne veghează le aprind în amurg și le sting în zori. Credincioșii spun că ar fi sufletele celor care au ajuns în Rai. Imaginarul colectiv le asociază cu candele aprinse la nașterea fiecărui copil și care rămân aprinse pe toată durata vieții lui. Se crede că atunci când un om moare, steaua lui se desprinde de pe boltă și cade pe pământ și că dimensiunile acestora sunt mai mari sau mai mici în funcție de rangurile pământești ale persoanei decedate (Gh. Vlăduțescu, *Filozofia legendelor cosmogonice românești*). Tot aceeași sursă ne menționează că în creștinism steaua este simbolul ceresc care a vestit nașterea Pruncului Iisus. Astfel, steaua capătă și o simbolistică ceremonială în desfășurarea obiceiurilor de Crăciun, fiind prezentă în cântecele de stea, care însoțesc obiceiurile de Crăciun, până la Sf. Ioan.

Cerul e brăzdat și de stele călătoare (comete sau stele cu coadă), asociate în imaginarul popular cu reprezentări ale zmeilor sau balaurilor, pe care Dumnezeu i-a pedepsit să rătăcească veșnic pe bolta cerească. Se credea că de supărare aceștia se înfruntau mereu, se omorau între ei și cădeau pe pământ. Oamenii se grăbeau să-i caute în locurile unde auziseră lovituri și zgomote puternice pentru că acolo ar fi putut găsi părți din corpul lor sub forma unor pietre negre, despre care se spunea că ar fi bune de leac și de făcut farmece.

Mentalul colectiv ne mai oferă și alte informații despre cum au apărut stelele. Unii spun că ar fi bucăți din trupul mamei Satanei, pe care ar fi tăiat-o în bucăți în timp ce aceasta dormea. Alții povestesc că stelele ar fi rodul iubirii incestuoase dintre Soare și Lună (I. Ghinoiu, *Obiceiurile Lunii*). În satele din Gorj se credea că fiecare stea de pe cer poartă numele unui om. La fel și în Alba, Bihor, Vâlcea, Prahova. În Muntenia, mamele pruncilor care nu dormeau și plângeau tot timpul țineau scutecele acestora pe frânghii peste noapte, „ca să le vadă stelele", și în ziua următoare înfășau copiii în ele. În Tecuci, o persoană tânără care vedea o stea urcând pe cer trebuia să știe că se va căsători curând. Se mai credea că dacă în noaptea de Anul Nou vor fi multe stele pe cer, va fi un an cu recolte bogate și hambare pline. În satele din Suceava, Iași și Galați spuneau că atunci când va apărea pe cer o stea cu coada roșie va fi război în lume.

Farfurii de Horezu decorate cu motivul stelei

În Bihor fetele de măritat numărau nouă stele pe cer. Dacă cea de-a noua avea să fie mare și strălucitoare, ar fi avut o ursită bună, o căsătorie împlinită. În Muntenia oamenii credeau că stelele căzătoare sunt suflete ale pruncilor morți nebotezați. În Maramureș cine vedea o asemenea stea trebuia să rostească un ritual de atribuire a numelui zicând: „Dacă e cocon să fie Ion,/ De-i cocoană, să fie Ioană" (M. Dăncuș, *Zona etnografică Maramureș*). În Suceava se credea că persoana care va vedea o stea oglindită în apă se va îneca. Cine visa o stea se credea că va deveni bogat. Era semn bun pentru feciorii care visau stele și cununi de flori. Căsătoria era aproape. Mentalul popular păstrează numeroase reflecții despre stele: câte-n lună și-n stele, pentru ceva peste măsură; a vedea stele verzi, atunci când cineva primește o lovitură; a crede în steaua ta, a fi optimist; a se naște sub o stea norocoasă, a avea noroc în viață; vai de steaua lui, pentru cineva lipsit de noroc; a fi cu stea în frunte, a te crede mai bun decât ceilalți. ■

Radio România București fm [98,3 FM]

MOȘ NICOLAE RECURGE LA VIOLENȚĂ

VALENTIN VIOREL ȘTEFAN

Conciliul de la Niceea, frescă din pridvorul catholiconului Marii Lavre, Athos

În vara anului 325, la Niceea, în Asia Mică, a avut loc Primul Conciliu Ecumenic. Convocat de împăratul Constantin cel Mare (Magazin istoric**, nr. 9/1991, 12/2012), a fost prima adunare a episcopilor din întreaga lume creștină, sosiți din tot spațiul Imperiului Roman și din ținuturile învecinate.**

Principalul subiect de dezbatere au fost ideile lui Arie, un monah din nordul Africii. Inclusiv adversarii săi l-au descris ca fiind un bărbat înalt și chipeș, ce știa să vorbească frumos și avea o aură de înțelepciune. Arianismul, ideile sale controversate despre natura lui Hristos, s-a răspândit, iar Constantin cel Mare dorea să rezolve disputele din cadrul Bisericii, care deja provocaseră mai multe incidente violente. În cele din urmă, Conciliul de la Niceea a condamnat ideile lui Arie, iar acesta a fost exilat.

Este posibil ca printre episcopii participanți să fi fost și Nicolae, arhiereul cetății Mira, sfântul sărbătorit în calendarul ortodox la 6 decembrie. Conform legendelor, la auzul discursului eretic al lui Arie, atât de tare s-ar fi înfuriat Nicolae, cunoscut altfel pentru blândețea sa, încât s-ar fi ridicat din scaun și l-ar fi pocnit.

Incidentul era cât se poate de șocant. Unele interpretări moderne ale legendei spun că Nicolae i-ar fi tras un pumn lui Arie atât de strașnic, încât acesta ar fi căzut la pământ, dacă nu ar fi fost prins de un slujitor. Altele spun că, dimpotrivă, era vorba doar de o palmă pe obraz, și nu cu intenția de a-i face rău, ci ca să-l astâmpere, să îl ajute pe eretic să își vină în fire din nebunia sa.

LEGENDA LA 1.000 DE ANI DISTANȚĂ

În orice caz, împăratul Constantin cel Mare, participant și el la conciliu, ar fi poruncit să fie scos Nicolae din incintă și aruncat în temniță. Episcopii adunați l-ar fi pedepsit apoi pe acesta pentru fapta sa, reținându-i însemnele arhierești.

Conform legendei, în timp ce Nicolae dormea în celulă, i s-ar fi arătat în vis Iisus Hristos și Maica Domnului, care i-ar fi redat însemnele. De dimineață, paznicii l-au găsit pe Nicolae eliberat din lanțuri, îmbrăcat în hainele episcopale și citind Sfânta Scriptură. Auzind acestea, împăratul l-ar fi eliberat, iar ceilalți episcopi l-ar fi reabilitat.

A avut loc însă acest episod? Viața Sfântului Nicolae este slab atestată istoric, prima hagiografie despre el fiind scrisă abia în veacul al IX-lea. Listele antice ale participanților de la Niceea nu îl amintesc. „Nicolae de Mira din Licia“ apare pomenit ca participant la conciliu abia în opera lui Theodoret, scrisă între 510 – 515. În general, cultul sfântului căpătând amploare încă din veacul al V-lea, istoricii consideră că Theodoret și cei care l-au urmat l-ar fi trecut pe liste fiindcă li se părea inadmisibil ca un ierarh important

Detaliu dintr-o icoană bizantină de la Mănăstirea Sumela, Trabzon, Turcia, ce redă episodul confruntării dintre Arie și Nicolae

precum Nicolae să nu fi participat la conciliu. Adevărul este însă că majoritatea episcopilor romani, obișnuiți cu persecuția imperială, nu au dat curs invitației lui Constantin cel Mare; din aproximativ 1.800, s-au dus doar 200 – 318.

Momentul în care ierarhul l-ar fi pocnit pe Arie este atestat pentru prima dată în opera episcopului catolic Petrus de Natalibus (m. cca 1400): „S-a întâmplat că Sfântul Nicolae, aflat la bătrânețe, a participat la Conciliul de la Niceea, iar din invidia credinței l-a lovit pe un oarecare arian în gură; din această pricină se scrie că i-au fost luate mitra și paliumul [însemne episcopale în Biserica Catolică]; din acest motiv este adesea reprezentat fără mitră".

Arie, așadar, nici nu apare în această relatare timpurie, sfântul lovind în schimb un arian anonim. Conform lui Petrus, de asemenea, abia ulterior, în timp ce Nicolae slujea în biserică, s-ar fi pogorât din cer doi îngeri, și nu Iisus Hristos și Fecioara Maria, care i-ar fi înapoiat însemnele episcopale.

În spațiul ortodox, legenda își face pentru prima dată apariția în scris (existând icoane mai vechi cu câteva veacuri) în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, în hagiografia scrisă de un anume Damaskinos Monachus. Coincidența numelui și epocii i-a făcut pe unii istorici să considere că ar fi vorba de Damaschin Studitul, episcopul de Liti și Rendinis în 1564 și mitropolitul de Napuaktos și Arta în 1570, care însă nu semna „Monachus". Istoricul german Gustav Anrich (1867 – 1930) i-a caracterizat opera lui Monachus drept o „vulgarizare" a scrierii lui Simon Metaphrastes, din veacul al XI-lea, care nu amintește episodul cu Arie.

„O PALMĂ, DE I-A ZDRUNCINAT PE TOȚI"

Damaskinos Monachus a consemnat: „După ce împăratul s-a așezat pe tron, 159 de sfinți părinți s-au așezat de o parte și de alta a sa, toți și cu Arie certându-se amarnic. Sfântul Nicolae, văzând că Arie era pe cale să îi biruie pe toți arhiereii și simțindu-se înflăcărat de un foc dumnezeiesc, s-a ridicat și i-a tras o palmă, de i-a zdruncinat pe toți.

Plângându-se, Arie îi spuse împăratului: «O, prea drepte împărat, se cuvine oare, în fața majestății tale, ca cineva să lovească pe altul? Dacă are ceva de spus, să vorbească precum ceilalți părinți; dacă nu cunoaște, să tacă precum ceilalți. De ce mă lovește în prezența majestății tale?».

Auzind acestea, împăratul a fost foarte dezamăgit și le-a spus arhiereilor: «Sfinți arhierei, legea spune că cine își ridică mâna în fața împăratului ca să lovească pe cineva, [mâna] aceea trebuie tăiată. Las [această chestiune] pe seama voastră, astfel încât sfințeniile voastre să judece.»

Arhiereii au răspuns zicând: «Majestate, toți mărturisim că arhiereul nu s-a purtat cuviincios; doar că te rugăm să îl destituim și să îl închidem acum, iar abia după încheierea conciliului să îl condamnăm.»

Împăratul poruncește arderea cărților lui Arie, desen italian pe vellum *(pergament de cea mai bună calitate) din jurul anului 825*

Fiind destituit și închis, în acea noapte, Hristos și Prea Sfânta Născătoare au apărut în temniță și au spus: «Nicolae, de ce ești închis?», iar sfântul a răspuns: «Pentru că Te iubesc». Hristos i-a zis apoi: «Ia aceasta» și îi dărui Sfânta Evanghelie; Prea Sfânta Născătoare îi dărui omoforul arhieresc.

A doua zi, niște cunoștințe ale lui [Nicolae] i-au adus pâine și au văzut că era eliberat de lanțurile sale, iar pe umăr purta omoforul, în timp ce citea Sfânta Evanghelie ce o avea în mâini. Întrebându-l unde le-a găsit, le-a spus tot adevărul. Aflând acestea, împăratul l-a scos din temniță și i-a cerut iertare, și așa au făcut și toți ceilalți."

Narațiunile lui Petrus de Natalibus și Damaskinos Monachus, persoane care aveau confesiuni diferite și au scris în spații distincte, probabil că nu au apărut din neant. Însă sursa relatărilor lor nu a fost identificată de istorici. Episodul și-a găsit, în orice caz, locul în reprezentările ortodoxe și catolice ale Conciliului de la Niceea. ■

INEDIT

STUDENTUL MANEA MĂNESCU SCRIE ACASĂ

TRAIAN D. LAZĂR

Liceul „Sfinții Petru și Pavel" din Ploiești (imagine din 1931), al cărui elev a fost Manea Mănescu

Manea Mănescu a fost președintele Consiliului de Miniștri al României între anii 1974 – 1979. Născut în ziua de 9 august 1916, la Brăila, era fiul muncitorului Constantin Mănescu, militant socialist și sindicalist, și al Păunei Mănescu, casnică. A urmat cursurile școlii primare din Moreni, ale Liceului „Sfinții Petru și Pavel" și ale Școlii Superioare Comerciale din Ploiești.

Cariera sa profesională până la funcția de prim-ministru include: funcționar la Ministerul Sănătății (1940 – 1942); contabil; profesor la școli din Ploiești (1942 – 1948); asistent la Universitatea București și funcționar la Comitetul de Stat al Planificării (1948 – 1950); director la Direcția Generală de Statistică (1951 – 1955); ministru de Finanțe (1956 – 1957); vicepreședinte al Comitetului de Stat al Planificării și vicepreședinte al Societății de Științe Economice. În 1960 a participat la al V-lea Congres Mondial de Economie în S.U.A. și a efectuat un stagiu de informare în IT la Seattle. Din 1967 a fost ales președinte al Consiliului Economic.

În calitate de membru al unor comisii interguvernamentale a avut întrevederi cu președinții Franței Charles de Gaulle (1969), Georges Pompidou (1970), iar ca membru al unor delegații reprezentând România a participat la convorbiri cu Zhou Enlai, premierul Consiliului de Stat al Chinei, și Pham Van Dong, prim-ministrul Vietnamului (1971), Richard Nixon, președintele S.U.A, și Henry Kissinger, consilier al președintelui (1972). A fost numit vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și președinte al Comitetului de Stat al Planificării (1972).

Mulțumind pentru o decorație primită în 1966 (Fototeca online a comunismului românesc, cota 257/1966)

Cariera sa științifică a început în 1939, de când a efectuat cercetări și a publicat lucrări pe teme de economie. A fost ales membru corespondent al Academiei Române în 1955 și membru titular în 1974. A fost promotorul introducerii ciberneticii în România în calitate de șef al catedrei de Cibernetică Economică din Academia de

Surprins în câteva momente ale activității sale: cu Nicolae Ceaușescu, ...

Studii Economice.

A fost membru al Frontului Patriotic Antihitlerist – 1942; membru al C.C. al P.M.R. – 1960; deputat în Marea Adunare Națională – 1961.

În decembrie 1938, moment la care se referă documentul pe care îl reproducem, Manea Mănescu era student în anul III la Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale din București.

Din conținutul scrisorii putem deduce care era atitudinea studentului Manea Mănescu față de regimul politic din 1938 – 1940, apreciat în istoriografie ca regim de autoritate monarhică, regim de dictatură sau monarhie absolutistă. S-a scris că regimul lui Carol al II-lea nu a obținut sprijinul populației. Cititorul va constata că studentul Manea Mănescu – și probabil nu era singurul – aprecia acest regim politic. În documentul reprodus acum se găsesc numeroase pasaje elogioase la adresa noului regim: „Bursele s-au distribuit în mod cinstit"; „S-au luat măsuri salutare pentru ajutorarea studenților"; „După spulberarea «mitului căpitănesc» și decapitarea vânzătorului de țară Zelinski, elementul studențesc a intrat pe o nouă cale... calea cea adevărată" etc. Într-o scrisoare precedentă, el scria fratelui său: „În actualele timpuri, voi, muncitorii, aveți totul îngrădit, totuși aveți posibilitatea de educare prin noua organizație «Muncă și voie bună», căreia trebuie să-i dați toată atenția".

... cu viitorul președinte francez François Mitterrand (în dreapta lui Manea Mănescu), ...

...cu președintele francez Valéry Giscard D'Estaing, în decembrie 1976 (Fototeca online a comunismului românesc, cota 356/1976)

Din conținutul scrisorii putem deduce care erau raporturile studentului cu părinții și relațiile sale cu frații, dintre care numai cel mai mare, Nelu, purta, după tradiție, numele unei rude, fratele lui C. Mănescu, Ionel, ceilalți purtând oficial numele unor militanți socialiști ori comuniști: Racovschi (Cocu), Lenin (Lencu), Bujor (Mihail Gheorghiu-Bujor).

București, 10 decembrie 1938

Dragii mei părinți și frați,

Cu trâmbițe de alarmă, vă aduc marea veste că sunt „Bursier". Pentru mine, acest cuvânt de „Bursier" nu mă bucură materialicește, cât mai mult moralmente.

Chiar în ziua când v-am scris dvs și d-lui prof Cristescu s-a afișat rezultatul burselor. Am fost clasificat al 4-lea din cei 3.000 de studenți ai Academiei n(oa)s(tre). În ziua când v-am scris eram așa de abătut... mi se rupseseră pantalonii în tur și cum alții nu mai aveam vă puteți închipui dezolarea mea, când știam că nu-mi pot face ușor alții. Așa amărât cum eram, o pornesc spre Academie. (Între timp mă întâlnesc, pe drum, cu un coleg de suferințe, căruia îi spun și lui necazul meu cu pantalonii, dar care prieten mă prevestește că am să am o mare bucurie). Și chiar la intrare văd o listă, ce ieșea din comun și scrisă cu niște litere mari, negre... La început, nu-i dau atenție, dar aud pe unii colegi din spate că-s bursier. Mă uit și eu pe listă, mai mă uit o dată, de două ori, de trei ori, de zece ori, mai întreb pe niște colegi dacă eu sunt pe listă și dacă eu, care mă uit la liste, sunt Manea C. Mănescu și după confirmările unanime ale colegilor văd că pe listă sta scris: „Studentul Mănescu C. Manea, clasat al 4-lea, obține bursă pe anul școlar 1938/39, scutire de taxă și loc de practică pentru vară".

Desigur că, dacă știam că anul acesta se vor distribui bursele în mod cinstit nu mai căutam să vă scriu să faceți intervenție. Scrisoarea pe care mi-a dat-o d-l Brezeanu nu am mai dat-o rectorului, am să o țin numai ca amintire. Cât privește de intervenția d-lui prof Cristescu, nu strică, chiar după ce mi-a acordat bursa.

Bursele s-au distribuit în mod cinstit, numai și numai pe baza notelor obținute la examene [*subl. în text*]. Cinstea a plutit pe deasupra consiliului profesoral, care ne-a acordat bursa. Nu s-a admis decât un singur criteriu la distribuirea burselor: meritul studentului. Timp de doi ani am fost privat, în mod revoltător, de bursă, deși o meritam.

În ultimul timp s-au luat măsuri salutare pentru ajutorarea studenților. S-au amenajat cămine cu confort de primul rang, cu aproximativ 1.600 locuri, pentru studenții merituoși, nu pentru haimanalele politice de până acum. Astăzi orice student care face dovada că vrea să învețe fără bani, statul îi dă sprijinul în condițiunile cele mai optime [*subl. în text*]. Se duce o campanie de ajutorare a elementului merituos studențesc, care ne amintește de o Danemarca, Suedia și Norvegia și chiar Rusia.

După spulberarea „mitului căpitănesc" și decapitarea vânzătorului de țară Zelinski, elementul studențesc a intrat pe o nouă cale... calea cea adevărată. Acum vezi toți studenții cum vin la cursuri, toți ascultă cu atenție, iau notițe, se interesează ce cărți noi au apărut, lucrează în laboratoare, bibliotecile sunt tixite [*corect: ticsite*]. Nici nu-ți vine să crezi cum a putut să se întâmple acest fenomen cu niște oameni care mai ieri erau niște supuși orbi ai unui nenorocit inconștient și care aveau drept argument pistolul și ciomagul.

Studenții, azi, sunt blânzi, nu mai vorbesc nimic, nu discută decât de... Carte. De azi încolo, elementul studios va face cinste acestei țări, ce nu va mai fi bârfit ca până acum. El nu se mai supune căpitanilor ambițioși, el va urma o singură cale, calea cărții, a învățăturii pentru binele patriei lor.

Paginile scrisorilor către cei de acasă

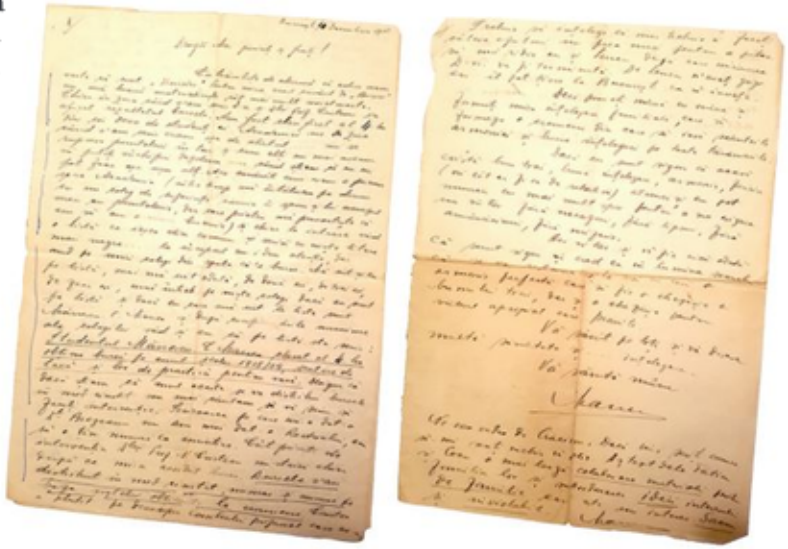

Iată o mare operă pe care a înfăptuit-o guvernul de azi. A făcut din niște cavaleri ai pistolului și bâtei niște oameni de la care nu poți aștepta decât lucruri bune [*subl. în text*]. S-a dus mitul de care era înconjurată studențimea, care era privită ca o masă din care se recrutau toți asasinii, unelte ale unor inconștienți, ce și-au luat pedeapsa pentru fărădelegile lor. Studențimea de azi e curată în suflet și dornică de reabilitare. Studenții, toți, de azi recunosc că au greșit ce au făcut luându-se după căpitanul asasin și promit că se vor îndrepta.

Oricare ar fi părerile ideologice ale unui om, nu se poate ca să nu vadă în cele înfăptuite în România o mare reformă în bine și să nu zică: „Trăiască regele!". În curând se vor lua măsuri pentru ridicarea standardului de viață prin mărirea salariilor și ieftenirea [sic!] articolelor de strictă necesitate. Opera guvernului actual este mare, trebuie să recunoaștem fără niciun înconjur. Cine muncește azi este răsplătit așa cum se cuvine. Guvernul de azi a rupt-o cu trecutul și a intrat pe un nou făgaș, făgașul realizărilor.

Unul dintre inițiatorii ajutorării imediate a fost regele, care s-a ocupat și se ocupă, în ultimul timp, de studenți, după falnica și crăiasca lui călătorie în țările apusene, unde a cimentat prietenia cu marile democrații occidentale, stabilind o pace solidă, și unde a declarat că acolo unde bate [sic!] inima Franței și Angliei, acolo va bate și a României. Legătura indestructibilă stabilită la Londra, Paris și Bruxelles este de natură a arăta marile calități diplomatice cu care este înzestrat suveranul țării, pentru care la sosirea în Capitală, eu am strigat din toată inima: Ura! Regele nostru este omul care a declarat-o franc: „Noi vrem să ne aciuim la sânul Franței și Angliei". Și acum, dacă faceți o legătură la întrevederea cu Hitler, a urmat... executarea căpitanului. Acest lucru însemnează că regele nostru a respins propunerea lui Hitler de a da drumul căpitanului-asasin și a luat în consecință măsura de suprimare a canaliei, ce a terorizat sufletele tinerești timp de două decenii, dându-le drept simbol: pistolul.

Astăzi, România este o țară nouă, fără frământări și dușmănii fratricide. România vrea prietenie cu toți și își menține alianțele ei firești.

După cele scrise, vă întreb de sănătate. Eu sunt bine sănătos și bucuros. Ce face Bujorel? Nici acum nu mi-ați scris cum învață. Lencu ce face, tot pesimist este? El are și n-are dreptate, 50% și 50%. În orice caz, pentru el am o singură rețetă și un singur sfat: Carte, Carte, Carte! Aș fi și mai fericit dacă aș auzi că o duceți bine, că nu mai îndurați mizerie, că aveți tot ce-i necesar și indispensabil traiului, că nu sunteți necăjiți, că vă înțelegeți reciproc nevoile, că există o armonie, baza bunului trai familial.

În curând, ne vom face cu toții o situație care să ne permită a rupe cu trecutul atât de zbuciumat, dar pentru aceasta mai trebuie puțină răbdare, înțelegere și pace.

N-am să fiu niciodată un parvenit, dar vreau un singur lucru, am îndurat mizerie și mi-e groază de ea. Doresc o viață nouă în care să am tot ce este necesar, om civilizat. Sunt sigur că aceste rânduri vor avea ecou în sufletele voastre și că în curând am să aud fapte și realizări de la d(umnea)v(oastră). Trebuie să înțelegeți că mai trebuie să faceți câteva eforturi, nu prea mari, pentru a putea să mă ridic, eu și Lencu, după care misiunea dvs va fi terminată. De Lencu n-aveți grijă, eu îl pot ține la București, ca să învețe.

Deci, puneți mână cu mână și formați mica înțelegere familială, care să formeze o cremene din care să iasă scânteile armoniei și bunei înțelegeri pe toate tărâmurile.

Dacă eu sunt sigur că acasă există bun trai, bună înțelegere, armonie, fericire (oricât ar fi de relativă), atunci și eu pot munci cu mai mult spor pentru a ne asigura un viitor fără necazuri, fără lipsuri, fără amărăciuni, fără mizerie.

Aci, vă las și vă zic încă o dată că sunt sigur și cred ca în lumina soarelui că se va restaura și la noi în casă o armonie perfectă, care să fie o chezășie pentru viitorul apropiat care promite.

Vă sărut pe toți și vă doresc multă sănătate și... înțelegere.

Vă sărută mâna

Manea

Ne vom vedea la Crăciun. Dacă îmi scrieți cumva, să-mi scrieți închis în plic. Aștept de la Tăticu și Cocu o mai largă colaborare materială pentru familia lor și subordonarea Ideii [politice, socialiste sau comuniste – *n.n.*] interesului de familie, care este un interes sacru și inviolabil.

Manea

Lui Lenuș am să-i iau niște haine mai normale, de iarnă. Am să fac tot posibilul să-i fac pe plac. În orice caz, să-mi scrie el, cam ce haine vrea. Sau, poate, nu vrea haine, ci altceva.

Manea ■

ALBUM ISTORIC

Florence Farmborough s-a născut într-un sat obișnuit din Marea Britanie. Personalitatea ei independentă și dorința de aventură au dus-o în Rusia, unde se afla la începutul Primului Război Mondial. S-a înscris în Crucea Roșie Rusă și a însoțit armata rusă pe front, din Polonia (1915), până în România (1917). Pasiunea ei pentru fotografie ne-a lăsat o mărturie importantă pentru evoluția armatei ruse pe Frontul de Est și a schimbărilor apărute după anul 1917. Toate fotografiile au fost reproduse cu acceptul și prin amabilitatea Imperial War Museum (Muzeul Imperial de Război), Londra.

Florence Farmborough în fața cortului ei din pădurea de lângă Kozaki, iunie 1915, Rusia la momentul respectiv, Polonia astăzi (IWM, Q 107170)

Șoferii Coloanei 1 volante, „Letucia", pozează pentru o fotografie de grup în timpul unei pauze de masă lângă Kozaki, iunie 1915 (IWM, Q 098415)
Farmborough nota în jurnal: „Aparatul meu de fotografiat s-a dovedit a fi un mare succes, toți bărbații cerând cu insistență să fie fotografiați imediat"

Soldați ruși răniți în timpul ofensivei de la Gorlice-Tarnów
așteaptă să fie tratați la punctul de îngrijire
amenajat temporar al primei Coloane 1 volante
de la Molodiatycze, Galiția austriacă (în prezent Polonia), 17 iunie 1915.
Un cort era rezervat pentru cei cu răni care nu le puneau în pericol viața,
celălalt era pentru cei răniți mortal (IWM, Q 098433)

O fotografie făcută cu mare atenție în timpul marii retrageri
de pe frontul din Polonia din anul 1915.
Ne înfățișează personalul medical al Coloanei 1 volante
tratând un soldat rus rănit la Belopolye, în Galiția austriacă
(în prezent Ucraina), în iulie 1915 (IWM, Q 098427)

Infirmierele din Coloana 1 volantă se odihnesc câteva ore
lângă o claie cu fân, lângă Folvark Volka,
în apropiere de granița ruso-poloneză,
în timpul retragerii din Polonia, august 1915 (IWM, Q 098444)

Preotul care însoțea Coloana 1 volantă ține o slujbă de înmormântare
pentru soldații ruși decedați din cauza rănilor suferite
în timpul Ofensivei Brusilov, Galiția austriacă (acum Ucraina),
iulie 1916 (IWM, Q 097838)

MAGAZIN ISTORIC

O baterie rusă în acțiune în timpul ofensivei Brusilov, lângă Khutanova, Galiția austriacă (în prezent Ucraina), august 1916 (IWM, Q 098430)

Printre primii pacienți români îngrijiți de Florence Farmborough s-a numărat un grup de copii, care fuseseră răniți grav de obuze. Bunica copiilor, singura lor rudă supraviețuitoare, a fost și ea rănită, Siret, România, 11 august 1917 (IWM, 098421)

EXCLUSIVITATE

FLORENCE FARMBOROUGH PE FRONTUL RUSESC ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

HILARY ROBERTS
(Marea Britanie)

Muzeul Imperial de Război din Londra (Imperial War Museum), instituția care găzduiește fotografiile și jurnalul lui Florence Farmborough

Comemorarea internațională a centenarului Primului Război Mondial în 2014 – 2018 a oferit o ocazie binevenită pentru a celebra contribuția unui mic grup de femei fotograf care au documentat conflictul de aproape. Ele au înregistrat evenimentele prin imagini, ocolind controalele militare impuse utilizării aparatelor de fotografiat și prezenței femeilor pe linia frontului. Câteva dintre ele erau jurnaliste profesioniste. Însă majoritatea erau asistente medicale, al căror rol era de a oferi îngrijiri de urgență soldaților bolnavi și răniți. În Marea Britanie, mii de femei s-au oferit voluntare pentru a-i îngriji pe răniți sub steagul Crucii Roșii. Acestea au fost trimise să lucreze în fiecare zonă de război majoră, inclusiv în cele în care nu a existat o prezență militară britanică oficială.

Introducerea aparatelor foto ieftine de tip „point-and-shoot" (încadrează și fotografiază) la începutul secolului XX, cum ar fi cele produse de corporația Kodak a lui George Eastman, a declanșat un entuziasm fără precedent printre amatorii de fotografie instantanee. Prin urmare, multe infirmiere de la Crucea Roșie deținea un aparat foto personal și aveau posibilitatea de a-și fotografia experiențele din timpul războiului. Profesorul Val Williams, care s-a ocupat de istoria fotografiei, notează: „Multe femei și-au luat aparatele foto cu ele atunci când au călătorit în străinătate pentru a servi în război, iar intensitatea acestei noi experiențe a dus la realizarea unor fotografii care au consacrat ferm femeile ca documentariste sociale".

Fotografia nu a fost niciodată o prioritate pentru asistente. Dar situația și experiențele lor excepționale le-au determinat pe multe dintre ele să facă fotografii ori de câte ori obligațiile lor le permiteau. Războiul le-a modelat și influențat fotografiile, transformându-le

Tabăra Coloanei 1 volante, „Letucia“ ,
în pădurea de lângă Kozaki, iunie 1915,
ce aparţinea de Rusia la momentul respectiv, Polonia astăzi
(fotografiile publicate în continuare au fost reproduse
prin amabilitatea Imperial War Museum, Londra; IWM, Q 097836)

adesea dintr-o activitate privată, desfăşurată în momentele de reculegere pentru amintiri personale, într-un act deliberat de mărturie pentru un public mai larg. Această transformare a fost caracterizată de o extindere şi aprofundare a subiectelor abordate, de o atenţie sporită acordată calităţii imaginii şi, ocazional, de înlocuirea cu un aparat foto mai bun.

O DORINŢĂ DE AVENTURĂ

Contribuţia şi realizările asistentelor de la Crucea Roşie au atras o publicitate considerabilă în timpul războiului, dar au dispărut în obscuritate după încheierea războiului în 1918. O jumătate de secol mai târziu, în timpul celei de-a cincizecea comemorări a războiului, poveştile şi fotografiile lor au început să reapară în domeniul public şi să ajungă la noi audienţe. Imperial War Museum (IWM), muzeul naţional britanic dedicat conflictelor moderne, a întreprins un proiect major pentru a colecta şi păstra fotografiile şi poveştile acestor femei pioniere. Una dintre cele mai importante achiziţii a fost colecţia lui Florence Farmborough, o asistentă medicală britanică. Ea şi-a documentat experienţele de pe frontul rusesc.

Florence Farmborough s-a născut în 1887 la Steeple Claydon, un sat de lângă Aylesbury, în Buckinghamshire. A fost al patrulea dintre cei şase copii ai lui Frederic şi Zilpah Farmborough şi a fost botezată după Florence Nightingale (o celebră asistentă medicală britanică, o pionieră în domeniul asistenţei medicale militare în timpul Războiului din Crimeea, *Magazin istoric*, nr. 4/2010). Tatăl ei era un fermier prosper, care îşi putea întreţine familia într-un confort rezonabil. Prin urmare, Florence Farmborough a fost educată acasă de o guvernantă. După standardele vremii, a primit o educaţie bună şi avea un dar pentru limbi străine. În mod natural, fiind o persoană independentă, cu o sete romantică de aventură, îşi dorea să călătorească. „Am ştiut întotdeauna că va trebui să călătoresc. Dorinţa a fost puternică în mine încă din primii mei ani de viaţă“.

A fost o perioadă în care mulţi tineri din Marea Britanie se simţeau sufocaţi sau constrânşi de oportunităţile limitate pe care le aveau la dispoziţie în propria ţară. Femeile, lipsite de drepturi şi de multe ori fără locuri de muncă, militau pentru drepturi politice, sociale şi economice. A fost, de asemenea, o perioadă a imperiilor. Datorită unei reţele bine dezvoltate de căi ferate şi nave de pasageri, călătoriile pe distanţe lungi erau nu numai posibile, ci şi accesibile. Prin urmare, mulţi tineri britanici au căutat o viaţă mai bună în coloniile britanice de peste mări. Dorinţa de aventură a lui Farmborough avea să o ducă într-o altă direcţie.

Relaţiile anglo-ruse, reduse timp de mulţi ani, s-au îmbunătăţit în 1907. Tensiunile tot mai mari din Europa şi necesitatea de a contracara alianţa militară formată de Germania, Austro-Ungaria şi Imperiul Otoman au forţat Rusia şi Marea Britanie să îşi rezolve disputele coloniale de lungă durată. Împreună cu Franţa au format o coaliţie militară, cunoscută sub numele de Tripla Înţelegere. Aceste legături îmbunătăţite au adus-o pe Florence Farmborough, pe atunci în vârstă de 21 de ani, în Rusia, în 1908. A fost angajată

Divizia 61 rusă aflată în retragere după înfrângerea de la Jaroslav, în timpul ofensivei Gorlice – Tarnów, în Galiția austriacă (Polonia astăzi), mai 1915 (IWM, Q 098441)

inițial ca guvernantă de o familie bogată din Kiev, Ucraina (pe atunci parte a Rusiei). În 1910, Farmborough s-a mutat la Moscova, unde a fost angajată ca meditatoare de limba engleză și însoțitoare a celor două fiice ale lui Pavel Sergheevici Usov (1867 – 1917), un distins chirurg cardiovascular rus.

TOTUL CA PE O PROVOCARE

Farmborough a format o legătură strânsă cu familia Usov. Când a izbucnit războiul în 1914, a rămas în Rusia și, ajutată de dr. Usov, a urmat un stagiu de pregătire ca să devină asistentă chirurgicală la Crucea Roșie Rusă, la spitalul Prințesa Golițîn din Moscova. Farmborough a trebuit să își îmbunătățească cunoștințele de limba rusă. A studiat până târziu în fiecare seară pentru a stăpâni terminologia medicală vastă pe care o cerea noul ei rol. Odată calificată, Farmborough s-a alăturat unității a zecea chirurgicale a Crucii Roșii Ruse, în martie 1915. Unitatea, cunoscută sub numele de „Otriad" (detașament), era formată din trei coloane volante sau „Letucias". Acestea erau unități chirurgicale mobile de front, care asigurau tratament medical de urgență pentru victimele de pe câmpul de luptă. Scopul lor era de a stabiliza starea unei victime, până când aceasta putea fi evacuată la un spital militar departe de front sau până la întoarcerea la datorie.

Atașată la Coloana 1, Farmborough a petrecut trei ani călătorind de-a lungul și de-a latul frontului rusesc. Rareori a stat mai mult de o săptămână într-un loc, activând succesiv în Polonia, Belarus, Ucraina, Crimeea și România. A trăit la fața locului multe evenimente cheie de pe frontul rusesc. Printre acestea se numără bombardamentul german de la Gorlice și marea retragere a armatei ruse (1915), ofensiva Brusilov (1916), campania rusă din România (1917). A fost martoră la contribuția femeilor-soldat din Rusia, la maltratarea civililor polonezi, români și evrei de trupele rusești. De asemenea, a asistat la dezintegrarea treptată a Rusiei imperiale în timpul Revoluției și Războiului Civil.

Farmborough a fost aruncată într-o lume pentru care nimic nu ar fi putut să o pregătească. Ea a scris mai târziu: „Cred că am văzut totul mai degrabă ca pe o provocare, decât ca pe o calamitate. Cu siguranță nu am înțeles schimbarea care urma să cuprindă Rusia".

Munca a fost extrem de grea și traumatizantă. Farmborough a avut de-a face cu răni îngrozitoare, adesea aproape de linia frontului, în condiții foarte periculoase. A îndurat tiruri de obuze, atacuri cu gaze toxice și epidemii de boli infecțioase, precum holera și tifosul. Capturarea de către inamic era o posibilitate frecventă. Alimentele și alte provizii esențiale erau deseori puține. Nu este surprinzător faptul că epuizarea și stresul i-au afectat grav sănătatea fizică și mentală. Cu toate acestea, ea a dat dovadă de o rezistență și de o empatie uimitoare față de oamenii pe care i-a tratat, indiferent de naționalitatea și apartenența lor.

FOTOGRAFII PERSONALE SAU DE PROPAGANDĂ?

Florence Farmborough nu a fost singura asistentă medicală britanică care a servit pe frontul rusesc, dar determinarea sa absolută pentru a-și documenta experiențele în fotografii și în scris a fost excepțională. Această determinare, combinată cu mobilitatea și apropierea de evenimentele de pe front, i-a permis să creeze o înregistrare care oferă o perspectivă unică

Prizonieri otomani aduși la Coloana 1 volantă pentru tratament, păziți de soldați ruși, Măzănăești, România, 3 septembrie 1917 (IWM, Q 098436)

asupra experienței rusești și est-europene a războiului și a schimbărilor revoluționare.

Fotografiile lui Farmborough au fost finanțate din salariul de asistentă medicală de 50 de ruble pe lună, completate de economiile sale (depuse la o bancă din Moscova). În ciuda faptului că era mereu în mișcare, purta cu ea cel puțin un aparat de fotografiat cu plăci de sticlă și un trepied. Trenul de bagaje extins și bine păzit al primei „Letucia" a transportat echipamentul și rezervele sale fotografice grele, precum și bunurile personale. Primul ei aparat de fotografiat a fost un model de bază pentru fotografii amatori. Farmborough a reușit să achiziționeze un al doilea aparat foto de calitate profesională în 1916.

Negativele au fost developate chiar de Farmborough, deși această muncă a fost adesea întreruptă de sosirea răniților sau de necesitatea de a muta tabăra, ceea ce a dus la multe plăci distruse. Ea a fost ajutată de ofițerul de legătură rus al „Letucia", care făcea călătorii regulate pe calea ferată la Moscova pentru a aduce provizii medicale și de altă natură. Acesta i-a cumpărat materiale fotografice și a aranjat ca negativele ei să fie tipărite (și, în unele cazuri, developate) în timpul vizitelor lui la Moscova. Familia Usov a expediat fotografiile surorii lui Florence Farmborough din Anglia, pentru a le păstra în siguranță. Având în vedere condițiile haotice din Rusia, vicisitudinile războiului și distanțele imense implicate, faptul că oricare dintre fotografiile lui Farmborough a supraviețuit este un miracol.

Jurnalul lui Farmborough reflectă circumstanțele dificile în care s-a aflat, constând adesea în câteva notițe mâzgălite în grabă în rusă sau engleză pe bucăți de hârtie. El oferă un context vital pentru fotografiile lui Farmborough. În ciuda afecțiunii ei pentru poporul rus, observațiile scrise ale lui Farmborough păstrează o perspectivă a unei persoane din afară. Jurnalul ei arată că Farmborough a fost un observator părtinitor, ocazional naiv, dar din ce în ce mai critic al armatei ruse. Dar jurnalul lui Farmborough este, de asemenea, ambiguu, dacă nu chiar nesincer, în ceea ce privește statutul și scopul ei ca fotograf. Fotografiile sale prezintă o relatare nuanțată a martorilor oculari, dar ridică și întrebări fără răspuns.

Farmborough susținea că fotografiile sale erau o înregistrare personală și că era singura persoană din „Letucia" care avea un aparat foto. Cu toate acestea, jurnalul ei confirmă faptul că autoritățile militare și medicale ruse știau că avea un aparat foto și i-au facilitat fotografierea, asigurându-i cele necesare și acordându-i accesul necesar. De asemenea, confirmă faptul că i s-a cerut adesea să facă fotografii pentru ruși în mod semi-oficial. Cu puțin timp înainte de moartea sa, Farmborough a scris: „Fiind singura soră cu un aparat foto, am primit multe comenzi în locuri neașteptate".

Lucrul acesta poate explica de ce rușii nu par să o fi suspectat vreodată de spionaj. Dar, de asemenea, o face pe Farmborough vulnerabilă la acuzația de a fi un propagandist rus de ocazie. Nu există nicio dovadă că fotografiile lui Farmborough au fost publicate în Rusia sau în altă parte în timpul războiului. Dar rămâne faptul că cei care cercetează astăzi fotografiile lui Farmborough depind aproape în întregime de propria ei relatare pentru informații. Ea este deseori neclară cu privire la faptul dacă a ales, i s-a cerut sau i s-a ordonat să facă o fotografie. Faptul că

Un soldat rus ucis pe câmpul de luptă de lângă Monastiriska, Galiția austriacă (Ucraina astăzi), în timpul ofensivei Brusilov, 31 iulie 1916 (IWM, Q 098431)

ea însăși apare în unele dintre fotografii confirmă faptul că nu a realizat personal toate fotografiile din colecția sa.

Având în vedere acest lucru, nu este surprinzător faptul că fotografiile sale nu reușesc să demonstreze un stil fotografic, o estetică sau un standard tehnic consecvent. Unele fotografii sunt construcții atent aranjate, cu o estetică stilată sau sentimentală, și care demonstrează, de asemenea, o utilizare eficientă a luminii și a compoziției. Altele sunt fotografii instantanee. Unele imagini sunt extrem de grafice. După cum reiese din jurnalul lui Farmborough, aceasta a fost martoră la scene oribile aproape în fiecare zi, dar s-a simțit vinovată că a fotografiat morții. Cu toate acestea, au fost prezentați zăcând pe câmpul de luptă, în sicrie deschise sau îngrămădiți în gropi comune. În unele cazuri, jurnalul ei notează solicitări oficiale de a face aceste fotografii, dar nu este clar dacă acest lucru s-a aplicat mereu.

UN ADVERSAR VEHEMENT AL COMUNISMULUI

Revoluția rusă și dezintegrarea Armatei Imperiale au forțat desființarea Coloanei 1 volante, „Letucia", în România, în decembrie 1917. Farmborough a declarat ulterior: „A fost o transformare inexplicabilă. Eram pregătiți pentru orice greutăți și pericole pe front. Dar când proprii noștri oameni au vrut să ne ucidă pentru că eram educați sau religioși, a fost mult mai înfricoșător".

Farmborough a întreprins o călătorie periculoasă și haotică din România până la casa familiei Usov din Moscova. Fără niciun ban, după ce și-a pierdut majoritatea bunurilor, a fost nevoită să își vândă aparatul foto profesional pentru a-și finanța fuga din Rusia. În timp ce țara se prăbușea în război civil, Farmborough a călătorit cu trenul de marfă prin Siberia, ajungând la Vladivostok la începutul anului 1918. Aici, vagonul de vite cu care călătorise a fost garat pe o cale ferată secundară, în timp ce pasagerii săi au așteptat o lună, până când o navă i-a dus în Statele Unite. Ea a ajuns în cele din urmă în Anglia în iulie 1918. Nu și-a mai revăzut niciodată prietenii și camarazii ruși și a renunțat la activitatea fotografică.

Experiențele trăite de Farmborough în Rusia au afectat-o profund, iar consecințele lor i-au modelat restul vieții. Ea a devenit un adversar vehement al comunismului în toate formele sale. După ce a părăsit Rusia, Farmborough a lucrat în Spania ca jurnalist și lector la Universitatea din Valencia. A fost o propagandistă activă în sprijinul generalului Franco în timpul Războiului Civil spaniol și a organizat îngrijirea refugiaților din timpul conflictului. Forțată să părăsească Spania la izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial în 1939, Farmborough a lucrat apoi pentru Guvernul britanic în Jamaica, cenzurând corespondența către America de Sud. Și-a încheiat cariera predând limbi străine, inclusiv rusă, într-o școală britanică. S-a întors o singură dată în Rusia, vizitând Uniunea Sovietică în calitate de turist în 1962, în plin Război Rece. Ea a găsit țara de nerecunoscut.

Florence Farmborough și-a donat fotografiile și jurnalul Muzeului Imperial de Război (IWM) în 1977, cu un an înainte de a muri, la vârsta de 91 de ani. Deși sunt dificil de interpretat sau de evaluat fotografiile lui Farmborough de pe frontul rusesc cu certitudine deplină, acestea constituie o înregistrare documentară personală care încorporează, de asemenea, elemente fascinante de propagandă și artă. Colecția rămâne o resursă neprețuită pentru cercetătorii interesați de Rusia și Europa de Est.

Traducere de Alexandru PIȚIGOI

1848 – 2010

Dacă la începutul secolului al XIX-lea Țările Române se aflau încă sub regimul fanariot, la jumătatea lui se realiza primul pas al procesului de unificare a tuturor românilor în granițele aceluiași stat (Magazin istoric, nr. 4 – 11/2023).

ȘCOLI DE GÂNDIRE ÎN POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI

Dr. MIHAIL E. IONESCU

Grup de susținători ai Revoluției de la 1848, acuarelă de Costache Petrescu (1829 – 1910)

După moartea lui Tudor Vladimirescu, conducătorul zaverei pământene de la 1821, peisajul societății românești a intrat într-o schimbare profundă și multilaterală. Redobândirea domniilor pământene, obiectiv central de aproape un secol al mișcării naționale, a determinat imediat o veritabilă renaștere, țintind recuperarea timpului pierdut în timpul ocupației din veacul fanariot, în care elaborarea și asumarea unor noi obiective strategice în planul libertății statale au devenit preocuparea centrală.

Marea Strategie Națională. În înțelesul contemporan, o mare strategie (grand strategy) se referă la elaborarea unui plan de durată lungă pentru atingerea intereselor unui stat, astfel alcătuit, încât să utilizeze totalitatea mijloacelor aflate la dispoziție, militare și non-militare. În rândul celor din urmă sunt înscrise resursele economice și demografice, arhitectura de alianțe politico-diplomatice încheiate, precum și instituțiile de decizie strategică națională. O Mare Strategie Națională în acest înțeles reclama pentru a izbândi mai multe cerințe, de la stabilitate politică internă la elite conducătoare experimentate și de la un tablou economic solid și în creștere susținută la un sistem politico-social și administrativ performant.

În numai zece ani după moartea lui Tudor Vladimirescu, uriașul efort al renașterii naționale s-a desfășurat pe planuri multiple, ale dezvoltării identitare a națiunii concomitent cu definirea coerentă, rațională, a viitorului țării. A fost o uriașă acțiune de tipărire a principalelor scrieri naționale, de la cronicile moldovenești și muntene ale secolelor XVI – XVIII la cele ale lui Dimitrie Cantemir, inclusiv ale unor producții remarcabile recente ale Școlii Ardelene în domeniul istoric. A fost o multiplicare fără precedent a

Grigore Ghica...

numărului de școli în limba română, tinzându-se către formatarea unui sistem educativ propriu stratificat și, deopotrivă, prioritar în spațiul urban, fără a ocoli ruralul. În general, în cele mai diverse domenii – de la îmbrăcăminte la elaborarea sistemului propriu politic, juridic și economic-social, de la avântul relațiilor comerciale la nivelul de ambiție și aspirație al indivizilor pe diverse trepte sociale, de la informarea publică tot mai diversificată privind tabloul politico-social intern sau evoluțiile internaționale – se constată o racordare conștientă și crescândă la valorile civilizației europene și de concomitentă abandonare a standardelor orientale moștenite din secolul fanariot. Așadar, doar zece ani de asemenea efervescență națională au fost de ajuns ca, la capătul lor, să fie elaborată în proiect o Mare Strategie Națională, care, în trepte, va fi aplicată în secolul următor.

Elita românească, autoarea acestei mari strategii, a fost călăuzită de două comandamente naționale. Cel dintâi a fost alegerea fermă a azimutului Vest ca opțiune de orientare externă, în dauna altora cu o existență de lungă durată, reprezentate de Rusia – devenită în secolul XVIII, pentru aproape opt decenii, „putere protectoare" – și de Imperiul Otoman. Paradoxal, azimutul geopolitic Imperiul Otoman, așadar puterea suzerană, a fost utilizat în subsidiarul celui principal – cum a fost, prima dată, în cazul lui Tudor Vladimirescu la 1821 – pentru a contracara anexionismul Rusiei, tot mai pronunțat ori de câte ori interesul Vestului față de Estul Europei se micșora. Secundul a fost rezultatul analizei chibzuite a raportului dintre obiective și resurse, fundamental într-o mare strategie națională de durată lungă. Situația de inferioritate în termeni de putere militară și organizare socio-economică internă față de prezumtivii oponenți, precum și conștientizarea faptului că împlinirea obiectivelor asumate nu poate avea loc doar prin utilizarea resurselor proprii a impus concluzia că succesul luptei naționale nu poate fi atins printr-o acțiune sistemică singulară – insurecțiile poloneze pentru independență din 1831 și 1862 au fost un exemplu elocvent al realismului propriei orientări –, ci în contextul unor mari schimbări în raporturile de putere în Europa, de modificare a ierarhiei principalilor actori geopolitici continentali. Cu alte cuvinte, acțiunea de implementare a obiectivelor marii strategii trebuie angajată cu ocazia unor mari prefaceri sistemice urmărite de Occident și strâns legate de finalizarea lor. Încă de la Pacea de la Karlovitz, din 1699, o asemenea orientare strategică a fost permanent în atenție și a diriguit acțiunea elitelor naționale. Cele două

... și Barbu Știrbei

comandamente reflectau realitatea istorică a preponderenței covârșitoare a Vestului – autor al revoluțiilor atlantică și industrială – în definirea destinelor Europei.

În cuprinsul acestei mari strategii naționale, orientarea de politică externă și statutul internațional al țării, alături de modernizarea instituțională și a structurilor economice și sociale, a ocupat un loc prioritar. Ea se decide și definește așadar în primul deceniu post-1821, în forme permise atunci de geografia de putere continentală și în acord cu năzuințele naționale. De altfel, acest raport intern-extern, calibrarea în funcție de realitățile hărții geopolitice a vremii a obiectivelor externe a fost o trăsătură fundamentală a Marii Strategii Naționale până la împlinirea ei un veac mai târziu (1918). Mai mult, la un moment dat, în împrejurările schimbării dramatice a acestei geografii de putere, cum a fost în anii '70 ai secolului XIX, a trebuit să fie inițiată și instrumentalizată o modificare profundă în orientarea externă, fără însă a fi părăsit azimutul Vest. Elita românească a procedat înțelept la această schimbare continentală, inițiată după reunificarea Germaniei și victoria acesteia asupra Franței în 1871, ceea ce a determinat la București apariția unei noi școli de gândire în politica externă a țării.

Charles De Bois

Nici nu se putea altfel, dar această realitate trebuie menționată expres pentru că, în cazul românesc, spre deosebire de altele, care au eșuat să-și atingă dezideratele în plan extern ori chiar au înregistrat reculuri semnificative, ea a fost constant prezentă și validează retrospectiv o elită experimentată, care a îmbinat îndrăzneala cu prudența, vizionarismul național cu o cântărire matură a riscurilor. Astfel, această elită, împământenită istoriografic și identitar cu supranumele de „pașoptistă", formată din tinerimea anilor '20 și '30 ai secolului XIX, a gândit și a făcut cei dintâi pași – unirea, independența statului și proclamarea regatului – spre fabuloasa făptuire a României Mari în 1918.

Marele Ducat al Daciei. La 1834, un diplomat francez a călătorit în Principate, iar la întoarcere a depus la cancelaria țării sale un memoriu voluminos asupra stării acestora, intitulat „Situațiunea politică a Principatelor Române și dorințele locuitorilor privitoare la viitorul țerii lor". El a cules datele pe care le consemnează – sociale, economice și politice – atât din documentele oficiale ale administrației românești, unele detaliate, dar și din convorbirile avute cu reprezentanți de frunte ai elitelor locale. „Informatorii" lui Charles De Bois – acesta era numele diplomatului – sunt, cei mai mulți, chiar numiți în memoriu sau li se precizează funcția, starea socială ori rangul social, așadar sunt mai ales dregători sau reprezentanți de frunte ai societății, care cunoșteau temeinic situația țării și obiectivele pe care și le propunea renașterea națională, dar și oameni obișnuiți. Între ei se cuvin menționați, cele spuse de diplomatul francez dobândind astfel credibilitate mărită, marele vornic Gheorghe Filipescu („șeful marii familii cu acest nume"), principele Alecu Mavrocordat, mitropolitul Grigore Dascălul, marele logofăt (și viitor domn) Barbu Știrbei, prințul Grigore Ghica (domn 1822 – 1828), generalul Nicolae Mavros, stolnicul Ianache Văcărescu sau persoane desemnate altfel, precum „un funcționar superior din această țară", „unul dintre miniștrii munteni", „un boier", un ministru moldovean", „mulți dintre cei mai de seamă boieri din Iași și din București". Acestora trebuie adăugate personalitățile armatei ruse aflate atunci în Principate, între care generalii Leovenstern și Mirkovici sau generalul Eningshausen, care

Reprimarea revoltei poloneze la Varşovia, 1831

comanda armata rusă de ocupaţie, precum şi cei doi consuli ruşi de la Bucureşti şi Iaşi, Minciaki şi Timkovski. Nu de puţine ori, diplomatul francez semnalează că a stat de vorbă cu reprezentanţi ai diverselor categorii sociale, opiniile lor fiind înfăţişate prin „ei spuneau“ sau referiri la „temerile noastre [ale interlocutorilor – *n.n*]“, „propăşirea noastră“, sau „primejdiile noastre“.

Diplomatul este impresionat de unele stări de spirit constatate şi pe care nu le bănuia a fi atât de radicale şi temeinic motivate. Între ele trebuie să fie citate câteva dintre cele mai importante vizând orientarea externă a Principatelor.

Mai întâi, este surprins de orientarea crescând potrivnică Rusiei, des menţionată de interlocutori, relevând un curent până acum mai puţin cunoscut sau bănuit de istoriografie a fi fost atât de robust în acel moment în rândul opiniei publice româneşti. Astfel, De Bois arată: „Opinia publică, altă dată atât de favorabilă ruşilor, îmi spunea un moldovean, s-a întors acum cu totul contra lor. Pe vremea când ne aflam în spatele fortăreţelor Dunării, ne măguleau şi ne ocroteau, cum fac acum cu bulgarii, cărora le-au plătit tot în ultimul război, în vreme ce la noi apucau şi jefuiau nestingheriţi. Acum [trupele ruseşti ocupau în acel moment teritoriul nostru – *n.n.*] susţin că nu trebuie să se mai ostenească să ne menajeze. Cu această purtare au stârnit o asemenea nemulţumire, că *întreaga ţară s-ar fi ridicat împotriva lor, dacă în 1831 Polonia ar fi avut ceva mai multe şanse de reuşită sau dacă Poarta ar fi ajutat [subl.n.]*“.

Un alt obiectiv de mare strategie este identificat de contele Du Bois în voinţa de unire statală. „Cele două Principate, unite prin comunitatea originii lor, a limbii lor, a istoriei lor şi a poziţiunii lor politice actuale, aspiră să se unească într-un singur stat“, cita el un „ministru moldovean“, care continua înfăţişând existenţa *de facto* a acestei stări de coeziune naţională generalizată: „Neînsemnata împotrivire ce ar mai putea exista în contra acestei măsuri la unii membri ai boierimii este puternic combătută de numeroasele căsătorii contractate în societatea din cele două capitale. Poporul din Moldova nu are nicio prejudecată în contra acelui din Valahia: uşor se vor obicinui unii şi alţii a se considera că fac parte din aceeaşi familie, adoptând numele de român, care este numele generic al întregii rase daco-romane. [...] *Vom relua atunci vechiul nume de Dacia, care nu este necunoscut Europei şi care va deştepta simpatii favorabile nouă* [*subl.n.*], încunjurându-ne de farmecul marilor amintiri istorice comune deopotrivă întregii noastre naţiuni.“

De altfel, acesta nu este singurul document de epocă învederând obiectivul unirii ca fiind fundamental. Într-un program de reformare a ţării, aflat în arhiva familiei I. Văcărescu, interlocutorul lui De Bois, dezideratul unirii celor două state româneşti era formulat deschis: „Prin acest act – scria A.D Xenopol în sinteza sa de istorie a României – se cere întâi unirea Ţărilor Române într-un singur stat; introducerea unei dinastii ereditare străine, şi anume din Germania de Sus, adică nu din Austria. Neatârnarea statului nou alcătuit de Turcia, căreia să i se plătiască odată pentru totdeauna o sumă ca răscumpărare a tributului. Principele să primească religia ţărei şi să încredinţeze prin jurământ, atât el cât şi moştenitorii lui, că vor cunoaşte de acum de patrie aceste provincii; că se vor numi români şi nu se vor mai strămuta din aceste locuri;

limba statului va fi cea românească, că el, prințul, va trebui să păzească neclintit neatârnarea statului, a Constituției și a bisericei". Actul, care este sigur elaborat de o grupare a elitei muntene, este de mare importanță întrucât înfățișează sintetic Marea Strategie Națională gândită de elita conducătoare, undeva între semnarea Convenției de la Akkerman (1826) și războiul ruso-otoman din 1828 – 1829. A.D. Xenopol îl considera a fi fiind dinainte de 1829, întrucât se menționează revendicări aflate pe ordinea de zi la convorbirile de pace la Adrianopol.

Nicolae Mavros
(sursa: https://galeriaportretelor.ro)

Mai mult, completând logica acestui act, memoriul De Bois surprinde o mutație de orientare externă de mare semnificație în legătură cu acest sentiment public al unirii țărilor noastre. Anume voința de independență, în context fiind gândită atât „răscumpărarea" tributului către Poartă, cât și o alianță cu aceasta – inclusiv dezideratul neutralității – pe considerentul unui sprijin reciproc de durată pentru contracararea amenințării Rusiei, ambele state deopotrivă fiind ținte ale expansionismului țarist: „În vreme ce, odată despărțiți definitiv de Constantinopol, temerile noastre se vor îndrepta, în mod exclusiv, numai spre vecinătatea amenințătoare a Rusiei, nemaiavând în sultan decât un protector și un sprijin. Atunci Turcia nu va mai fi pentru noi decât un stat unit cu noi prin participarea la speranțele și la primejdiile noastre. Și dacă la independența pe care ne-o va acorda va putea adăuga binefacerea *neutralității* [*subl. n.*], atunci va crea ea însăși o barieră împotriva rușilor și, măcar în această privință, Europa va avea garanții contra unei invazii a lor." Este dovada de asumare voluntară a unei misiuni europene a României în Estul continentului, câteva decenii înainte de recunoașterea însemnătății acesteia de marile puteri continentale („concertul european") care în 1858 devin garantele noului stat.

Rusia a fost înștiințată de dezideratul unificării statale a românilor, chiar a fost inițial de acord cu această inițiativă de „unire a celor două Principate într-un Mare Ducat al Daciei" în procesul de elaborare a Regulamentelor Organice, consemnează De Bois. Unul dintre reprezentanții români în comisiile de finalizare a acestor prime constituții românești, Iordachi Catargiu, a propus însă „să se adauge că prințul ce va fi pus să guverneze noul stat să nu aparțină niciuneia dintre cele trei mari puteri vecine", ceea ce el a considerat a fi fost cauza pentru care Curtea imperială rusă a respins atunci, în 1834, inițiativa unirii. La Petersburg s-a bănuit în spatele propunerii lui Catargiu o „intențiune dușmănoasă".

De Bois nu are însă nicio îndoială privind voința națiunii române: „Crearea unui Mare Ducat al Daciei, care să întrunească amândouă Principatele, mi s-a părut a fi aci expresiunea dorinței obștești a acestei țeri". De acest lucru a fost încredințat atât la Iași, în convorbirile avute cu localnicii „fără să fie provocați de mine", cât și la București, unde a găsit „în fundul inimilor aceeași dorință". El mai adaugă că de unirea Principatelor este legată și ideea „de a se încredința domnia unui principe străin". Unul dintre interlocutorii lui De Bois a fost la București Ion Ghica, pe care îl citează cu următoarele cuvinte: „Tatăl meu a fost domn și unchiul meu este acuma domn [...] cu toate acestea, aș face orice sacrificii pentru a procura țării mele cele două baze de existență, care i-ar putea permite să spere oarecare stabilitate – unirea ambelor principate și ridicarea unui prinț străin".

(Continuare în p. 83)

CORUL MADRIGAL. ÎNCEPUTUL

Imaginile care ilustrează acest articol au fost preluate din volumul Mădălin Guruianu, Marea Carte a Madrigalului. Corul Național de Cameră „Madrigal – Marin Constantin"

MĂDĂLIN GURUIANU

Paștele ortodox și cel catolic pică rar în aceeași zi, din cauza celor două calendare diferite. În 1963 s-a întâmplat acest lucru și creștinii au sărbătorit Învierea Domnului în aceeași zi de duminică, 14 aprilie. „Au sărbătorit" este un mod de a spune, pentru că țările Europei de Est erau sub dominația comunismului, iar ateismul era încurajat prin toate mijloacele, libertatea religioasă fiind masiv îngrădită. Și totuși, mulți români continuau să meargă la biserică, în ciuda recomandărilor, șicanelor și chiar pedepselor. Nu venise încă perioada când se dărâmau biserici, dar nici departe nu erau acele vremuri.

Deloc întâmplător, în ziua de 11 aprilie 1963, Joia Mare dinainte de Paști, se înregistrează „certificatul de naștere" al noii formații a lui Marin Constantin. „În 1963, cu studenții mei și cu cei ce îmi erau apropiați la Ansamblul Artistic al U.T.M., am constituit o structură cu totul specială. [...] Am simțit că toate năzuințele anilor tinereții, anilor petrecuți la conducerea corului Universității, Ansamblului U.T.M., coralei «Gheorghe Cucu», se vor împlini. În noaptea ce a urmat concertului vă mărturisesc purul adevăr, am trăit sentimentul perspectivei «Madrigalului» și, într-adevăr, multe dintre visurile acelei binecuvântate nopți au devenit viață."

Martor al primelor repetiții ale „Madrigalului", criticul muzical Viorel Cosma mărturisea: „Prima întâlnire s-a desfășurat simplu, emoționant. Erau doar câțiva tenori și bași convocați de pasionatul lor dirijor. Marin Constantin și-a expus părerile, mai bine zis și-a deschis inima. A fost o pledoarie caldă pentru frumos. Balanța dificultăților atârna mai greu decât speranțele biruinței. Discuții aprinse, păreri contradictorii, multe îndoieli, prea multe necunoscute în fața unui drum anevoios... Câștigarea sufletească a

Ansamblul Artistic al U.T.M. și dirijorul său

băieților însemna de fapt cheia succesului inițiativei. Dirijorul și-a dat seama că primul pas trebuia să asigure esențialul: vocile bărbătești. Într-un ansamblu cameral restrâns, numai glasurile mature, bine închegate, omogen și natural dezvoltate, puteau asigura coloana vertebrală capabilă să susțină desfășurarea *ambitusului* larg de la repertoriul renascentist până la cel contemporan. Părtași la ideea noului ansamblu, tinerii cântăreți au decis să-și urmeze maestrul. [...] Greu vor uita madrigaliștii acea dimineață de 14 aprilie 1963 petrecută la sediul Asociației Oamenilor de Teatru și Muzică de pe Calea Victoriei. Mai întâi preambulul puțin încurajator al dirijorului: ore târzii de repetiții, seara după o zi de muncă, în săli diferite, pe apucate. Nicio susținere materială pentru procurări de partituri și multiplicări de știme. Nimeni încă nu privea înapoi. Toți așteptau cu înfrigurare ziua întâlnirii cu publicul. Toți erau uniți în jurul animatorului ansamblului, singurul conștient de răspunderea reală a îndrăzneței înfăptuiri. [...] Bucuria muzicii răsplătea eforturile neobișnuite ale dificilelor repetiții. Dirijorul nu scăpa prilejul de a imprima tuturor disciplina severă a muncii asidue. Aceasta va deveni cu timpul legea de fier a existenței «Madrigalului»".

Pentru primul concert, piesele au fost traduse integral în limba română, au fost analizate cu atenție, repetate de câte ori era nevoie pentru a fi bine însușite, insistându-se, după cum era de așteptat, pe pronunția cât mai clară a consoanelor și vocalelor. Acest exercițiu de traducere nu a mai

Marin Constantin la 39 de ani

continuat la „Madrigal", maestrul Marin Constantin insistând ulterior pe executarea repertoriului exclusiv în limbile originale ale pieselor alese. Și nu a fost o alegere ușoară, România următorilor ani transformându-se într-un bastion al protejării limbii române cu orice preț, impunerea traducerilor devenind norma în viața culturală. Totuși, Marin Constantin a găsit o cale prin care să păstreze în repertoriu piese în original în franceză, italiană, engleză, spaniolă, germană, flamandă, greacă, latină etc. Ba mai mult, chiar și piese religioase.

Se cuvine să ne aplecăm atenția și asupra numelui inspirat ales de Marin Constantin. „Madrigal", potrivit dicționarului, este fie o poezie lirică scurtă ce exprimă sentimente delicate, fie o scurtă compoziție muzicală de cameră, vocală polifonică și neacompaniată instrumental, cu caracter liric, idilic și foarte delicat, caracteristică pentru secolul al XVI-lea. Termenul își are originea în zona cuvintelor „matricale" (de mamă)/„mandria" (turmă), dar celebritatea i-au adus-o melodiile pastorale, inițial „cântece de cioban", apoi foarte la modă în cercurile cultivate din Italia și, ulterior, în Franța, Anglia și Germania, la mijlocul mileniului trecut. Primii compozitori de madrigale au fost Giovanni da Cascia, Francesco Landino, Gherardello da Firenze, Jacopo da Bologna, Pietro Casella, apoi a urmat generația de aur a madrigalelor, cu Arcadelt, Verdelot, Andrea Gabrieli, Filippo de Monte, Gesualdo, Orlando di Lasso, Palestrina, Luca Marenzio, Claudio Monteverdi, Heinrich

Prima repetiție, la Conservator

Schutz, William Byrd, Thomas Morley, Thomas Weelkes, John Wilbye, Orlando Gibbons.

Nu întâmplător am enumerat numele compozitorilor celebri renascentiști de madrigale, deoarece chiar ei vor reprezenta coloana vertebrală a repertoriului „Madrigalului" lui Marin Constantin în primii ani de existență. După cum tot Viorel Cosma remarca: „Procesul de însușire a «Madrigalului» renascentist nu s-a limitat doar la studiul cât mai autentic al stilului muzical (mai ales în egalizarea tuturor vocilor), propriu fiecărui compozitor, ci și la o migăloasă pătrundere a textului literar, adesea în dialect local, cu o perfectă pronunție a limbii străine, sub îndrumarea unor specialiști lingviști, din afara profesorilor Conservatorului. Cronicile muzicale din străinătate subliniază deseori claritatea de cristal a dicțiunii și respectarea celor mai subtile accente, proprii fiecărei limbi străine, de către coriștii formației lui Marin Constantin. Așa s-a ajuns ca «Madrigalul» să cânte – pe dinafară – texte poetice in limbile franceză, italiană, spaniolă, engleză, germană, rusă, greacă, latină, flamandă, bretonă, slavonă, coreeană, persană etc., totul cu o dezinvoltură și o cursivitate surprinzătoare."

Oficiul de Stat pentru Turnee Artistice (O.S.T.A.) organizează la Teatrul de Stat din Brașov, în seara zilei de 7 iulie 1963, primul concert cu cel mai recent apărute formații: „Corul de Cameră, dirijor Marin Constantin" și „Orchestra de Cameră, dirijor Alexandru Șumski". De remarcat că, dacă Marin Constantin a ales să rămână și să construiască unul dintre cele mai importante branduri culturale ale României din ultimul secol, Corul „Madrigal", care va ajunge după dispariția sa să îi poarte numele, Alexandru Șumski a emigrat la începutul anilor '70 în Germania și a performat ca profesor, compozitor și dirijor la Universitatea din Tübingen și nu numai, până la ridicarea sa la cer, în 2022.

Muzicologul Viorel Cosma consemnează prima apariție a ansamblului la Brașov: „La ridicarea cortinei, sala pe jumătate goală a produs o impresie de dezamăgire în inimile tinerilor cântăreți. După prima piesă (*Dragi îmi sunt doi ochi*, de Pierre Guédron), auditoriul s-a înviorat. Au urmat madrigale și motete (*Departe de tine*, de Claude de Jeune, *Fetițele toate dragi îmi sunt*, de Orlando di Lasso, *Ecca mormarar l'onde*, de Monteverdi, și *Cântec napoletan*, de Baldassare Donato), care au entuziasmat ascultătorii. Ansamblul și-a dat seama că stăpânea auditoriul, că primul pas se împlinise. Un mănunchi de piese reprezentative ale marelui repertoriu renascentist au deschis partea a doua a concertului (*Chipul tău neprihănit*, de Hans Leo Hassler, *I vaghi fiori*, de Giovanni da Palestrina, *Vezzosette nymphe belle*, de G. Gastoldi, *Il bianco e dolce cigno*, de J. Arcadelt, și *Bonzorno madonna*, de A. Scandello), demonstrând stăpânirea meșteșugului coral și, mai presus de toate, a stilului epocii.

Prima apariție a formației camerale bucureștene a trecut aproape neobservată de presă. Singură, revista *Muzica* a consemnat debutul ansamblului, relevând înaltul nivel interpretativ al celor 38 de voci atent selecționate, contopite într-un tot omogen bine închegat, simplu și expresiv, stăpân pe tehnica vocală necesară, cu o bună dicțiune și frazare, disciplinat și atent la solicitările dirijorului. Era oare prea mult sau prea puțin spus în aceste rânduri?

La trei luni de la debutul brașovean, „Madrigal" debutează în București, la 12 octombrie, în Studioul Radioteleviziunii, cu un concert de muzică preclasică, urmat de un concert în Sala Mică a Palatului. Critica de specialitate primește pozitiv formația de cameră dirijată de Marin Constantin, dar cu

Concertul de debut, Brașov

rezerve. De exemplu, Alfred Hoffman, de la *România liberă*, scria: „Corul dirijat de Marin Constantin a arătat frumoase calități și a dovedit că, prin muncă sârguincioasă, se poate obține chiar în puțin timp un grad de probitate a execuției lăudabil. Timbrul vocilor a apărut tineresc, pur, plin de prospețime, atacul a fost în general ferm, precis. Comunicarea sentimentului conținut de paginile celebre ale unora din maeștrii iluștri ai polifoniei vocale din veacul al XVI-lea a fost făcută cu un sincer entuziasm, fie că era vorba de paginile lirice de desfășurare lină, fie de altele în care urmărirea suplă a ritmicii adaptate «spunerii» versului (de pildă, în piesa de Hassler) era pe primul plan. Se mai poate discuta însă asupra autenticității stilului. Credem că ar trebui urmărită mai mult puritatea liniei, alterată de prea multe creșteri și descreșteri ale sonorității, de o prea mare frecvență a libertăților de mișcare – accelerando, ritardando – care riscă să aibă un efect contrar celui dorit, ajungând să șteargă diferențierile specifice între piese. De asemenea, alegerea repertoriului ar putea fi mai plină de inventivitate, renunțându-se la unele piese de mult cunoscute în favoarea altora, alese dintr-un tezaur nesfârșit de bogat. [...] Am plecat de la concert cu dorința de a vedea aceste începuturi consolidându-se, de a se crea premisele specializării unor ansambluri de cameră, a căror prezență în viața muzicală a țării este de cea mai mare necesitate și răspunde dorințelor justificate ale publicului, întotdeauna prezent în număr mare la manifestările de acest gen".

Viorel Cosma dezvăluie mai multe detalii despre aceste începuturi firave în prima sa monografie dedicată Corului „Madrigal": „Poate cea mai reconfortantă răsplată a interpretărilor din cadrul concertelor susținute în toamna lui 1963 rămâne adeziunea totală a publicului bucureștean. Din acea clipă, corul de cameră va cunoaște mereu săli arhipline. [...] Timp de aproape jumătate de an, corul a renunțat la apariții publice și a trecut la împlinirea unui ambițios program artistic, marcat de intense repetiții și, mai ales, de continue sondări ale dirijorului... Se renunța la unele traduceri în limba română ale câtorva pagini muzicale celebre, solicitându-se coriștilor nu numai memorarea perfectă a textului în original, cât mai ales înțelegerea deplină a sensului fiecărei expresii. Eforturile se dublează, repetițiile intense încep să solicite ultimele resurse ale tinerilor cântăreți care dau semne de oboseală, de neliniște."

1963 se încheie cu două concerte susținute de „Madrigal", la 1 noiembrie și 27 decembrie, în Sala Mică a Palatului, alături de Emilia Petrescu, Martha Kessler, Ion Piso și Nicolae Gafton.

Evenimentele poartă numele de „Poeții Renașterii franceze și muzica inspirată de ei" și au cuprins inclusiv conferințe susținute de Zoe Dumitrescu-Bușulenga și Diamandi Gheciu.

Pentru a aduce mai multă lumină asupra acestor momente de început, vă propun să citiți mărturiile unor membri fondatori. Catinița Demetriu: „Văd parcă aievea înaintea ochilor, de parcă ieri s-ar fi petrecut, acea dimineață însorită de primăvară din aprilie 1963, când fiind chemată de dirijoarea Corului de Copii Radio, Elena Vicică, la Casa Oamenilor de Artă, am întâlnit un grup de iubitori de muzică corală și pe cunoscutul dirijor de cor Marin Constantin... Maestrul... «Vom alcătui un cor cu totul neobișnuit, voci tinere de copilițe și voci bărbătești mature, bine formate... Vom aborda un repertoriu aproape necunoscut... Vom face

Primul concert pe scena Sălii Radio

cu adevărat Artă... Ne vom numi Madrigal...» și așa primăvara... anotimpul trezirii la viață a întregii naturi a făcut să apară acel mugur minunat, care nu după mult timp a devenit floare rară – Miracolul «Madrigal»."

Veronica Bojescu, devenită mai târziu mâna dreaptă a maestrului, își amintea: „Profesorul Marin Constantin nu impunea nimic. Sugera, discuta, argumenta. Incita controverse, ne lăsa să ne lovim de toate pragurile. Cred că această fantastică sinceritate în susținerea părerii artistice, această refuzare a dogmei și canoanelor, această decantare în procesul de lucru a adevărului de balast constituie trăsătura de bază a caracterului, a firii omului Marin Constantin. [...]

În primăvara lui 1963 s-a înființat Corul «Madrigal». Așa s-a scris și așa a fost. Formulă scurtă, concentrată, involuntar aridă. Aridă, pentru că, nu uitați, noi eram vrăjiți! Eram un mănunchi de tineri care-și propuneau să facă cor de cameră, să facă muzică bună, să fie mulțumiți și să-i mulțumească pe toți. Repetam pe unde puteam, în Ansamblul U.T.C., în subsolul Ateneului, încăpățânați și dornici de realizări nemaipomenite. Vise? Fără fantastica personalitate a lui Marin Constantin, fără omul care schimba două cămăși pe repetiție, fără interminabilele discuții în timpul lungilor plimbări de după orele de muncă, ar fi rămas, categoric, himere. [...]

Ne-am certat de nenumărate ori. Și era normal să fie așa! Cum să te arunci cu ochii închiși în aventura abordării muzicii contemporane? Cum să crezi, la o primă citire, într-o partitură în care aveai de spus de trei ori «fâșșș»... și apoi niște silabe care nu însemnau nimic? Repet, doar încrederea totală în Marin Constantin ne-a făcut să trecem peste scepticismul de început, să rezolvăm tehnic aceste lucrări pentru ca apoi, când maestrul a preluat aceste piese, din stadiul de citire, și le-a încărcat cu sensuri, ne-a convins de adevărata valoare pe care o intuise, a știut să ne-o transmită și să ne determine s-o căutăm, să o completăm, să ne-o însușim și să i-o retransmitem, îmbogățită de contribuția fiecăruia. [...]

Fără această omogenitate spirituală deplină, pe care noi o socotim trăsătură esențială în viața «Madrigalului», ar fi imposibil de explicat și de realizat omogenitatea tehnică, topirea particularităților artistice ale fiecăruia în sonoritățile de neconfundat, renunțarea la eu în favoarea lui noi. Disciplină de fier? Muncă la cel mai înalt grad de consum fizic, artistic, intelectual? Am repetat de 48 de ori un pasaj de patru măsuri din *Suita din Oaș* de Dariu Pop? Cizelăm uneori ore în șir un singur sunet acut al sopranelor? Muncim enorm, dar mai ales din tot sufletul, pentru că toți suntem convinși de necesitatea efortului, de justificarea lui, de imposibilitatea de a face altfel.

Formidabil este însă că încrederea de care vorbeam nu are un sens unic, nu pleacă numai de la corist spre dirijor, ci și invers. Încrederea lui Marin Constantin în oameni, în fiecare dintre noi, în scoaterea la iveală a tot ce are fiecare mai bun, mai util în momentul respectiv este totală. Să poți, ca dirijor, în concert, fără nicio avertizare prealabilă, să schimbi datele partiturii, să renunți la acompaniament și să cânți o ultimă strofă doar cu sopranele, realizând un moment artistic de neuitat, asta înseamnă certitudine a deplinei încrederi în oamenii cu care oficiezi actul artistic! Să reușești un concert de maximă ținută interpretativă în condiții de oboseală cumplită, după zile și nopți pe tren, cum a fost cel de la Barcelona, din 1968! Bine, eram tineri! Dar să realizezi, în decembrie 1984, 65 de concerte în S.U.A., al căror nivel artistic a mers într-un continuu crescendo, asta nu se poate face decât cu un deplin echilibru între cei doi factori ai familiei noastre: membrii ansamblului «Madrigal» și Marin Constantin." ■

LA CENTENARUL PRIMEI ȘCOLI DIN FLOREASCA

MAGDA STAVINSCHI

Cu un secol în urmă se punea piatra de temelie a școlii care este acum Liceul Teoretic „Al. Vlahuță". Să fi fost oare acesta începutul? Așa cum o atestă documentele din arhive sau cercetările unor profesori, istoria este mult mai veche. Să citim, de pildă, cele scrise în anul 1935 de Al.I. Chiriță, în monografia sa Floreasca **(Tipografiile Române Unite S.A., Calea Rahovei 42) sau, mult mai recent, de prof. Mioara Săvinuță și prof. Adrian Ilie Aichimoaie (**https://lavlahuta.ro/about/**), dar și numeroase studii privind cartierul sau articole din presa vremii.**

Alexandru I. Chiriță, cel care a dedicat o monografie cartierului „Floreasca"

În 1831 Calea Dorobanților este atestată ca fiind Ulița Herăstrăului. La intersecția cu Șoseaua Ștefan ce Mare se afla „bariera" Herăstrăului, dincolo de care era interzisă ridicarea oricărei construcții. De ce „barieră"? Pentru că acolo se făcea controlul epidemiologic al celor care intrau în București ca să nu aducă holera. De aceea în această zonă abia dacă mai răsărea câte o casă modestă, înconjurată de livezi, grădini și imense terenuri virane. Mai departe se afla „Groapa Floreasca", plină de dărăpănături care, în anul 1953, a fost împrejmuită cu garduri înalte pentru a nu fi văzută de străinii care participau în august la cea de-a patra ediție a Festivalului internațional al tineretului și studenților, la noua Sală a Sporturilor Floreasca.

UN CĂTUN CU PUȚINII LUI COPII

La est se află cartierul Floreasca. Informații interesante despre cartier găsim în monografia *Floreasca*, din 1935. Era numele proprietății de cca 250 ha deținute de Elena Cornescu (n. Manu), căsătorită pentru a doua oară cu generalul Florescu.

Pe aceste locuri exista un sat la margine de București.

Școala, cum arăta înainte de cutremurul din noiembrie 1940 (stânga), și fațada înainte de restaurare

Biserica „Sf. Sofia", situată peste drum de lacul Floreasca, a fost restaurată de boierii Floreşti în urma cutremurului din 1736. O altă biserică, mult mai mare, se va construi abia la începutul secolului XX. Piatra de temelie va fi pusă la 8 septembrie 1912, iar biserica va căpăta hramul Naşterii Maicii Domnului.

În anul monografiei, în cartier se aflau trei şcoli primare, o şcoală de ucenici şi liceul „Titu Maiorescu" (seminar pedagogic, nucleul viitorului liceu, actualmente Colegiul Naţional, „I.L. Caragiale").

Necesitatea unei şcoli este semnalată încă la sfârşitul secolului al XIX-lea. Prin adresa cu numărul 8.395 din 1890, învăţătoarea Zoe Eliad cere Ministerului Instrucţiunii Publice transferul în Bucureşti, pentru că era „singură la şcoala mixtă din cătunul Herăstrău, care este mai grea decât cele ce le-am avut până azi, întrucât îmi vin copii şi din cătunele Floreasca şi Pipera cu care se învecinează."

Există şi un memoriu, scris în anul 1891, în care învăţătorul Nicolaie Stoienescu cere material didactic pentru înzestrarea şcolii „nou înfiinţate". Conform unui borderou din acelaşi an, se spune că a fost inspectată şcoala din cătunul Floreasca, plasa Dâmboviţa, judeţul Ilfov. Aşadar, şcoala a fost înfiinţată la începutul anului şcolar 1891 – 92, sub denumirea de: Şcoala Primară Mixtă din Cătunul Floreasca, comuna Băneasa, plasa Dâmboviţa, judeţul Ilfov.

Nu exista încă un spaţiu alocat pentru cei câţiva elevi (25 la început, în cele trei clase primare), aşa că erau închiriate diverse spaţii, departe de nevoile unui aşezământ de educaţie. Adresele

Doi dintre directorii şcolii: profesorul Dinu Vintilă...

şcolii se schimbă destul de des, în localuri care mai de care mai improprii, şcoala funcţionând la începutul secolului XX şi ca Şcoala Primară Mixtă nr. 3, apoi ca Şcoala Primară de Fete nr. 31 (director Florica Gârbea) şi Şcoala de Băieţi nr. 31 (director Dinu Vintilă).

În septembrie 1919 este emisă decizia nr. 86.398, prin care se înfiinţează Şcoala de Băieţi nr. 31, sub direcţia profesorului Dinu Vintilă. Ea va căpăta numele lui Alexandru Vlahuţă, poetul care nu se cutremura de moarte, ci de veşnicia ei, dar a plecat la cele veşnice în acel an,

... şi profesoara Florica Gârbea

la 19 noiembrie.

Era o perioadă de refaceri importante ale ţării puternic afectate în urma atât a războiului, cât şi a epidemiei de tifos exantematic, din perioada 1914 – 1922, şi a gripei spaniole. Cel mai mult sufereau copiii. Nu mai erau şcoli, numeroşi dascăli, ca taţi, îşi dăduseră viaţa pe front, foametea era cumplită, condiţiile de igienă mizerabile, trupele de ocupaţie abia se retrăseseră, aşa că trebuia făcut ceva, mai ales după ce visul românilor, Marea Unire, se înfăptuise.

AVEA ATENEU CULTURAL

La început şcoala de băieţi a continuat să funcţioneze împreună cu cea de fete într-o casă mică, închiriată de comună. Evident că situaţia trebuia remediată cât mai repede. Directorului i s-a alăturat preotul Lupaşcu Andreescu de la Biserica de pe Dorobanţi pentru a colecta suma necesară şi a cumpăra terenul de 2.500 m^2, desigur şi cu sprijinul Primăriei.

De altfel, pe lista de subscripţie cea mai importantă donaţie este a ministrului Constantin Angelescu, 10.000 lei, urmată de donaţii de 1.000 lei sau mai mici. Aşa cum consemnează *Cartea de Aur a Şcoalei de Băieţi şi Fete no. 31 din cartierul Floreasca*, „În a optsprezecea zi a lunii noiembrie, anul mântuirii 1923, fiind M.S. regele Ferdinand I, rege al României, Maria regină, Înalt Prea Sfinţia Sa, dr. Miron Cristea, Mitropolit Primat, Ioan I.C. Brătianu preşedinte al Consiliului de Miniştri, dr. C. Angelescu, ministru al Instrucţiunii Publice, dr. Costinescu, primar al Capitalei, M. Berceanu, vicepreşedinte al

1945. Regina-mamă Elena în vizită

Comisiei Interimare și președinte al comitetului școlar comunal.

S-a pus piatra de temelie a acestei clădiri, executată după planurile arhitectului Constantinescu-Roda [Ștefan Constantinescu-Roda, arhitect care a proiectat în 1926 și Sucursala Silistra a Băncii Naționale, și Primăria sectorului IV Verde din București – *n.n.*] și menit a servi de locaș de cultură al băieților și fetelor din Cartierul Floreasca.

Inițiativa construirii s-a luat de către comitetul local al cartierului prin osârdia căruia s-a strâns fondul necesar cu care s-a cumpărat terenul, iar cheltuielile de construire au fost suportate de Primăria Capitalei".

Clădirea avea o simetrie clasică, frumoasă, care sublinia însemnătatea acestui edificiu ridicat într-o zonă atât de săracă a Bucureștiului. Era formată din subsol, parter și două etaje; la parter și primul etaj erau opt săli mari de clasă, cancelarii, muzeu; la subsol trei săli pentru ateliere, iar la etajul al doilea locuința directorilor. Mai era prevăzută la subsol o altă locuință, pentru familia care asigura curățenia școlii. Școala avea și un Ateneu cultural, unde se țineau șezători culturale pentru cetățenii cartierului (presa vremii abundă în anunțuri privind evenimentele culturale desfășurate).

Dar marele cutremur din 10 noiembrie 1940 a afectat puternic și această clădire, ea fiind restaurată doar cu un etaj, ceea ce era departe de a asigura spațiu suficient elevilor. Toate cursurile se desfășurau în două ture, de luni până sâmbătă, inclusiv.

Dacă în acea vreme clădirea era neîncăpătoare, cu atât mai mult a devenit peste ani. În 1967 – 1971 se construiește o aripă nouă, iar întreaga clădire este placată cu cărămidă aparentă și i se aduc modernizările tehnice necesare unei bune funcționări.

În perioada 1965 – 1990 a funcționat sub numele de Școala nr. 15 cu clasele I – VIII, în 1980 a căpătat numele de Școala „Alexandru Vlahuță", iar din 1999 este Liceul Teoretic „Alexandru Vlahuță". La ultimele reparații importante ale edificiului (2003 – 2008), vechiul frontispiciu a fost șters, adăugându-se o placă modernă pe care este scris numele actual.

CĂLIMARA PE PUPITRU ȘI URMA ICOANEI DE PE PERETE

Aceasta este școala în care am intrat cu decenii în urmă, fără uniformă (câteva fete purtau niște rochițe albe), cu o tăbliță de ardezie, un condei și un ghiozdan, care devenea tot mai greu pe măsură ce treceau anii.

Am intrat într-o clasă mare, bine luminată, situată la parter (la etaj erau băieții; școala a devenit mixtă abia în 1956). Băncile din lemn, potrivite cu înălțimea noastră, aveau un spațiu în care-ți țineai tocul cu peniță și un altul pentru călimara cu buzele întoarse, ca să nu răstorni cumva cerneala pe pupitru. Mai târziu am aflat că însuși Spiru Haret a gândit toate aceste detalii necesare unui școlar, pentru ca el să poată să-și vadă de lecții fără niciun necaz.

Ceva mi-a atras atenția: în colț era o policioară pe care se vedea că fusese ceva. O întreb pe d-na învățătoare Filomela Lupu ce a fost acolo. O icoană. Eram prea mică să știu că abia fusese înfăptuită Reforma educației și învățământului în 1948, evident după model sovietic. Emis la 3 august 1948, Decretul nr. 175 prevedea diverse normative menite să formeze un tânăr de tip nou, comunist. Între altele, au fost desființate limbile „inutile", logica, religia și s-a introdus studiul limbii ruse, obligatoriu.

Și n-ar fi fost rău să învățăm o limbă slavă în care au scris și compus printre cei mai mari artiști ai lumii. Doar că era limba de lemn cu care trebuia să ne obișnuim și care nu ne ajuta nu numai să citim un text literar, dar nici măcar să cerem o pâine într-un magazin.

Așadar, nu se mai făcea religie în școală, iar preotul Lupașcu invitase părinții să-și trimită copiii la biserică de două-trei ori pe săptămână, pentru catehizare. Este greu de redat liniștea în care îi ascultam vocea calmă, profundă, tocită poate și în temnițele comuniste. Mi-a rămas o singură imagine, pe care o revăd ori de câte ori mă gândesc la dânsul. În fața bisericii erau două felinare luminate de trei globuri opaline, simbolizând crucea. Începuseră

Prima zi de școală cu învățătoarea Iulia Badea

să cadă câțiva fulgi groși de zăpadă. Pe treptele bisericii cobora Părintele, strecurându-se pe sub felinare. Cu barba albă și ochii lui calzi, părea că abia se desprinsese de pe o frescă.

Este suficient să amintesc o apreciere despre preotul Lupașcu Andreescu de la Brigada 11 Artilerie: „Era foarte cult, cu calități sufletești care-l disting, iubit foarte mult de ofițeri. A însoțit regimentul atât pe front, cât și în Basarabia, în luptele cu bolșevicii la Bender" (col. Mărculescu, în Pr. Grigore N. Popescu, *Preoțimea română și întregirea neamului – chipuri, fapte, suferințe și pilde pentru viitor*, vol. I, Tipografia „Vremea", 1940, p. 92). Am cunoscut-o și pe fiica lui, Angela Andreescu (1913 – 1989), de profesie chimistă, care s-a căsătorit în 1951 cu criticul literar Edgar Papu, evreu creștinat catolic de Monseniorul Vladimir Ghika.

Orele de catehism au fost oprite destul de repede, iar pe dânsul l-am mai văzut puțin, pentru că a urmat pensionarea clericilor și demolarea locuințelor de lângă biserici. Nici directorii nu au mai putut locui în școală. Prima directoare pe care am cunoscut-o a fost doamna Demetra Sînzianu (1905 – 1993), directoare a școlii între 1939 și 1952. Fiul ei, Mihai Sînzianu, a devenit un ilustru pictor și grafician, stabilit în Elveția.

La subsol mai funcționa o cantină care servea masa celor mai săraci copii; și nu erau puțini, pentru că hrana era o problemă în aproape orice familie.

BUCURII ȘI NECAZURI DE ȘCOLĂRIȚĂ

1952. Mă apropii de școală și nu înțeleg nimic: o coadă imensă de oameni sprijinea gardul și oamenii vorbeau încet unul cu altul. La 26 ianuarie 1952 se înfăptuise Reforma monetară. Așa cum apare un titlu în ziar, *Toți banii care erau în plus puteai foarte bine să-i bagi în sobă!* Practic, nu era o stabilizare a leului, ci o confiscare. Sărăcia atingea cote maxime.

Clasa a IV-a B; învățătoare Ștefania Rădulescu (1953)

1953. La 5 martie eram la cursuri. Intră profesoara și ne anunță vestea: „A murit Stalin". Câteva colege au izbucnit în plâns. Mă uitam la ele și nu-mi venea să cred. Era prima oară când realizam ceea ce învățasem acasă: aflam adevărul, și acela atât cât putea afla un copil, dar n-aveam voie să-l transmit mai departe. Obloanele erau bine trase când noaptea, pe furiș, erau ascultate Europa Liberă sau Vocea Americii.

N-am să uit ziua în care am fost făcută pionieră. Ce bucurie pe mine! Însemna că am învățat bine, că eram apreciată. Mă duc mândră la bunica mea să-i arăt cravata roșie pe care o aveam înnodată la gât. Ea și-a aplecat ochii, după care s-a retras pentru a nu-mi mărturisi tristețea care o apăsa.

1954. Directoarea Elena Balilescu, înconjurată de eleve

Început de februarie 1954. Iarnă grea. Încercăm să ieșim din casă, dar o facem abia după ce coboară un vecin de la etaj ca să deszăpezească oblonul, după care tata sapă un tunel lung până la poartă. Cum școala era la nici 100 m pe același trotuar, m-am strecurat prin nămeții mari și am ajuns. Surpriză: eram singurul elev (cine s-ar mai fi aventurat pe așa vreme când până și pâinea era adusă la brutării de militari pe tancuri), dar toate

clasele erau încălzite. Locuind la subsol, omul de serviciu și soția lui aprindeau cu noaptea în cap focul la toate sobele, așa că cel puțin de frig în școală nu-mi amintesc.

În anii 1955 – 1956 ni se alătură colege din Coreea. Erau trimise din Coreea de Nord, în urma războiului dintre cele două Corei. O fotografie le-a păstrat amintirea, noi în costume naționale, ele în uniforma școlii. Se numeau Kim Sin-do, Kim Gim-Nio, Kim Sun Dač. Nu știu dacă le-am ortografiat corect numele, dar ultima mi-a scris câțiva ani mai târziu într-o frumoasă limbă română cu amintiri din țara noastră, în special despre acea fotografie, pe care voia să o aibă.

Nu trecuse mult timp de când elevele erau îmbrăcate în uniforme bleumarin cu guleraşe albe, matricola pe mânecă și bentiță albă pe cap. Sărăcia ajunsese la cote atât de înalte, încât a purta o bluză sau o rochiță era deja un lux și diferența dintre copii avea repercusiuni destul de serioase asupra lor. Mama mea (Maria Ștefănescu) împreună cu alte două mame (Florica Taflan și Elisabeta Gheorghe) au luat inițiativa de a le oferi tuturor aceste veșminte, totul făcut prin munca voluntară a părinților. Tot ele au introdus cișmele cu jet de apă în curte, dulapuri de haine, o stație de radiodifuzare, au dat la imprimat 2.000 de matricole, au asigurat masa la 30 de copii cu 2,50 lei prânzul.

Era o vreme când voluntariatul făcea parte din normalitate. De altfel, mama își amintea cum, elevă fiind, purta o uniformă închisă la culoare, ciorapi negri, pelerină neagră, fileu pe cap și asta până la bacalaureat, iar, ca studentă, pusese cărămizi la construcția Palatului Facultății de Drept, prin 1934.

Festivitatea de primire a cravatei roșii de pionier (noiembrie 1981)

ADÂNCĂ PLECĂCIUNE OMAGIALĂ

De altfel, tot aceste mame organizau serbări la școală. Îmi amintesc atât de repetițiile la *Arvinte și Pepelea*, care se făceau în curtea noastră, protejate de binecunoscuta cortină-cearșaf, agățată de frânghia de rufe, cât și de pianina care a luat într-o vară drumul celor câteva zeci de metri care ne despărțeau de școală pentru a asigura fondul muzical la serbare.

Cât despre anul 1952, când s-au sărbătorit 100 de ani de la nașterea lui I.L. Caragiale, îmi amintesc ca de un eveniment cu adevărat grandios. La serbare au fost invitați Grigore Vasiliu Birlic și Radu Beligan, iar eu am însoțit-o pe mama acasă la George Călinescu, la Victor Eftimiu sau, la teatru, la Lucia Sturdza Bulandra și la alți scriitori pentru a-și așterne câteva rânduri pe albumul omagial care, din păcate, a dispărut.

La ultima serbare, de data asta de sfârșit al celor opt ani petrecuți în această școală, am ținut o cuvântare în care am mulțumit fiecărui dascăl în parte: Alexandrina Crainic și Alexandrina Marinescu la limba română, Eugenia Didilescu la istorie, Elena Iețcu la geografie, E. Cernea și Rhea Silvia Trifu la matematică, Elena Antonescu și Constanța Ștefănescu la fizică, Petre Jercan la științele naturii, Lia Gaisner la limba rusă, Simina Cernescu la educație fizică, dar și directoarelor Elena Balilescu și Octavia Iacob.

Câte personalități a dat această școală... Mulți sunt amintiți pe siteul *https://liceulalexandruvlahuta.ro/istoric*, mulți mai trăiesc pe diverse meridiane ale globului, dar câți au plecat deja dintre noi! Mă gândesc la renumita sculptoriță Ioana Kassargian (1936 – 1985) sau la muzicologul Daniela Caraman-Fotea (1943 – 2020), ani de zile director al Casei de discuri Electrecord. Cu siguranță, lista e mult mai lungă.

Poate că aceste rânduri vor deștepta amintirile miilor de elevi care au trecut pragul acestei școli și care astăzi îi mulțumesc pentru tot ce a făcut ea pentru ei. ■

Cu colegele coreene, în 1956

EVENIMENT

RECUNOȘTINȚĂ PESTE TIMP

DUMITRU PREDA

Am fost martor anul acesta, la 23 octombrie, la o ceremonie emoționantă desfășurată în capitala Cehiei, cu participarea unor înalte autorități din cele două state aliate: România și Republica Cehă, o întâlnire plină de semnificații cu Istoria, cea a relațiilor comune, dar și a construcției contemporane a Europei.

Momentul intonării imnurilor de stat; de la stânga: doamna ambasador Antoaneta Barta, domnul Nicolae Ciucă, președintele Senatului României, și domnul Miloš Vystrčil, președintele Senatului Republicii Cehe

Este vorba despre reamplasarea unei plăci comemorative în amintirea unui act de solidaritate a ostașilor români cu conducătorii și poporul ceh, în apărarea independenței acestuia, proclamată la 28 octombrie 1918. În urmă cu 105 ani, printr-o decizie curajoasă, militarii Regimentelor de Infanterie 2 Brașov și 51 Cluj, încartiruiți în Palatul Liechtenstein, au refuzat să se supună ordinului Comandamentului austro-ungar de a trage în manifestanții ieșiți pe străzi și de a-i aresta pe liderii mișcării naționale cehe. Răspunzând apelului primit din partea cehilor, au oferit singurelor lor forțe de apărare din oraș, reprezentate de tinerii *sokoli* (premilitari), 27 de căruțe cu arme și muniții. Astfel, revoluția de eliberare s-a desfășurat cu succes și fără vărsare de sânge.

Faptele lor de solidaritate și rezistență în fața vechilor opresori au stat ulterior, după terminarea Marelui Război, la baza Micii Înțelegeri (Cehoslovacia, Iugoslavia și România, 1921), alianță pentru cooperare și consolidarea păcii pe continentul european. Legăturile strânse și prietenia dintre conducătorii celor trei state, în mod deosebit dintre Nicolae Titulescu, președintele Tomáš Garrigue Masaryk și Edvard Beneš, s-au materializat și în instalarea, la 28 octombrie 1933, cu prilejul aniversării a 15 ani de la proclamarea statului cehoslovac independent, chiar pe zidul clădirii fostului Comandament habsburgic, a unei plăci de bronz memoriale, cu participarea unor înalte oficialități din țara aliată și a membrilor Misiunii diplomatice române.

Invadarea și ocuparea Cehoslovaciei de trupele germane naziste, în martie 1939, a dus și la înlăturarea respectivului însemn simbolic.

Deceniile care au trecut de atunci, cu multe și deseori tragice evenimente, nu au șters însă valorile și mai ales credința în cinstirea faptelor înaintașilor.

După demersuri concrete ale Misiunii diplomatice române, începute în 2014, la inițiativa ing. Alexandru D. Bartoc, mai ales din ultimii doi ani ale doamnei ambasador Antoaneta Barta, strădaniile au fost încununate cu succes; mai întâi, prin semnarea unui Memorandum de cooperare cu Facultatea de Muzică și Dans a Academiei de Arte din Praga (în 2022), care funcționează acum în Palatul Liechtenstein, aprobat de autoritățile cehe și române, apoi prin ceremonia amintită de reamplasare a plăcii comemorative, la 105 ani de la evenimentele din 1918, respectiv la 90 de ani de la momentul inițial al așezării acestui simbol al prieteniei peste vremi dintre cele două națiuni.

La ceremonie au participat, printre alte înalte oficialități, din partea României președintele Senatului, domnul Nicolae Ciucă, iar din partea gazdelor domnul Miloš Vystrčil, președintele Senatului Republicii Cehe. ■

AUSTERLITZ

Împăratul în mijlocul Regimentului 57 de Linie; primul din stânga, colonelul Silvan (foto: Antonin Rozkydal)

Dr. ADRIAN-SILVAN IONESCU

Când goarna a sunat, din nou, adunarea sub drapelul imperial, ne-am pregătit uniformele și am pornit la drum, spre Cehia. Vremea era încă bună, cer cam întunecat, dar fără precipitații. La 1 decembrie, am pornit din zori, că așa stă bine oștenilor. Seara, când ne-am cazat la prima etapă a călătoriei, am profitat de existența unui televizor performant în camera de hotel și ne-am pregătit moral și ne-am documentat pentru zilele ce urmau revăzând filmul „Austerlitz" în regia lui Abel Gance, din 1960. Astfel, am intrat în atmosfera anului 1805 și a marii victorii a lui Napoleon repurtată în teritoriu inamic, în Imperiul Habsburgic. Pentru noi „Bătălia celor Trei Împărați" din 1805 deja începuse.

Pe înserate am ajuns la Křenovice, locul de întâlnire al regimentului nostru, 57 de Linie, unde urma să și înnoptăm. Camarazii cehi ajunseseră ceva mai devreme și erau deja instalați și echipați. Ca totdeauna, în curtea hanului, un porc întreg era învârtit într-o frigare uriașă, păzită de un soldat în uniformă cam unsuroasă, care umezea friptura cu bere dintr-o sticlă din care mai trăgea și el câte un gât, din când în când. Alături era un fierar care bătea cu barosul, pe nicovală, o potcoavă înroșită în foc. În celălalt colț al curții era căruța unei vivandiere de al cărei coviltir erau agățate șiraguri de cârnăciori afumați, șunci, scânduri de slănină, salamuri și fructe uscate trase pe sfoară – delicatese pe care și le puteau procura soldații pe front. În mijlocul curții, un tun și chesonul său, semn că și artileria este pe aproape.

În acea seară avea loc o încleștare între francezi și austrieci, dar noi ajunsesem prea târziu pentru a ne alătura trupelor beligerante. Așa că ne-am îmbrăcat uniformele și am pornit pe urmele lor știind că, după luptă, urma o ceremonie, în locul unde era o groapă comună marcată de o cruce metalică și mai multe făclii aprinse, a căror lumină tremura sub puternicele rafale de vânt. Începuse să ningă cu fulgi mari. Apoi s-a declanșat viscolul. Era prima zăpadă a anului – și unica pentru noi, valahii. Mă felicitam că-mi luasem uniforma de campanie, bocancii, mantaua și boneta, ce se acoperiseră deja cu un strat greu și umed de nea.

Se studiază placa de bronz pe care e figurată harta bătăliei (foto: M. Mihăiță)

Regimentul 57 de Linie a revenit de la luptă, în formație, cu toboșarii în frunte. Am salutat defilarea

lor și ei au răspuns gestului meu prezentând armele. Apoi s-a făcut front în fața locului de veșnică odihnă a eroilor din urmă cu 217 ani și s-a dat onorul. Imediat după aceea câmpul alb a fost luminat de un superb foc de artificii însoțit de un potrivit fond muzical de orgă, „Tocata și fuga în re minor" de Johann Sebastian Bach, care ne-a întărit abnegația, ce începuse să ne scadă sub acțiunea intemperiei. Am experimentat sublimul sub acel vifor prin care străluceau artificiile multicolore în acordurile divine ale lui Bach!

Bateria austriacă în acțiune
(foto: Adrian-Silvan Ionescu)

Pe 3 decembrie era ziua cea mare! Ne-am trezit la ora 06.00 și ne-am echipat. Pentru mine, care îmbrăcam uniforma de colonel, cel mai greu era să îmi trag cizmele cele foarte înalte, mai ales că trebuia să port ciorapi groși, de lână, spre a mă apăra de gerul iernii. Față de acest efort epuizant, îmbrăcarea restului efectelor, chiar dacă multe, suprapuse, era floare la ureche. Peste fracul cu plastron alb și epoleți aurii am luat o pelerină cu guler de catifea, iar pe cap mi-am pus o perucă albă, cu bucle deasupra urechilor, și mi-am îndesat bicornul cu penaj alb. Când toți am fost gata, ne-am deplasat câțiva kilometri, până la dealul unde împăratul a văzut „Soarele de la Austerlitz", pe care l-a interpretat, premonitoriu, că-i va aduce Victoria. Ceea ce s-a și întâmplat! Acolo se află un mic monument comemorativ: pe un soclu cubic este o placă de bronz pe care e figurată harta bătăliei, cu punctele fierbinți și amplasamentul corpurilor de armată oponente. Am cercetat-o cu atenție și am indicat locurile unde trebuia intensificat atacul.

Se adunaseră acolo mai multe companii așezate în careu. Era așteptat împăratul, care a sosit, jovial, însoțit de câțiva mareșali și generali. Când a trecut pe dinaintea noastră, care dădeam onorul, s-a oprit la capul formației noastre, l-a sărutat pe locotenentul Renné Ragas, apoi pe mine, care mă aflam în dreapta acestuia. Stând în mijlocul careului, a ținut un scurt și vibrant discurs de îmbărbătare. Abia după aceea a trecut trupele în revistă. Ajungând iar la mine, m-a tras, amical, de ureche și iar m-a sărutat.

Avansează grenadierii
(foto: Adrian-Silvan Ionescu)

S-a ordonat ruperea rândurilor și soldații, în grupuri mai mari sau mai mici, s-au fotografiat lângă monument sau pe fundalul încețoșat al văii. Soarele nu se arătase în această dimineață, cerul fiind acoperit. Fotografi profesioniști sau amatori îl înconjuraseră pe împărat spre a lua cât mai multe imagini cu el în diverse poziții și companii. Am profitat de ocazie când s-a eliberat din această ședință ad-hoc de poză, pentru a mă apropia spre a-i oferi un dar: o sticlă de cabernet cu efigia lui Vlad Țepeș pe etichetă și un album bilingv realizat de Bogdan Iorga, *Valahii din oastea lui Napoleon* (Editura ICR, 2021) pentru care semnasem prefața. S-a ridicat pe vârfuri, iar eu m-am înclinat spre Marele Om, pentru că dorea să mă sărute, din nou. De data aceasta m-a sărutat… de patru ori pe ambii obraji. Din cauza temperaturii scăzute mi se umezise mustața și cred că l-am udat pe obraz când i-am întors acest gest de mare dragoste.

Ceremonia încheindu-se, ne-am întors cu toții la han. Acolo ne-a fost servit un mic dejun consistent, ostășesc: câte doi crenvurști cu pâine și muștar, alături de ceaiul sau cafeaua la discreție. Am avut timp liber cam o oră. Locotenentului Renné i se desprinsese talpa unei cizme, și Vaslav, veselul și bețivul său camarad, se chinuia să i-o lege cu o sfoară pentru a nu-i clămpăni în timpul marșului.

La orele 09.30 ni s-a spus că trebuie să mergem la locul de adunare, în

orășelul Tvarožná, unde era tabăra rusească, în preajma câmpului de luptă. Acolo ne-am încolonat și am mărșăluit cam 800 m până în zona unde se făcea instrucție de front. Zăpada din ajun se topise, iar solul era desfundat. Pe tălpi se lipea un strat gros de pământ moale, clisos. Cu fiecare pas tălpile deveneau din ce în ce mai grele și stratul de lut se tot îngroșa. Companiile și plutoanele înotau pur și simplu prin acest noroi. Împăratul și statul său major galopau pe arătură, iar copitele cailor azvârleau bucăți de glod care împroșcau pe infanteriști. Cum nu deținem propria comandă, nu avea rost să rămân în acel loc, așa că am ieșit pe șosea și am privit de acolo mișcarea unităților. Era multă altă lume, atât civili cât și militari, care făcuseră același lucru și observau de la distanță antrenamentul militarilor.

Împăratului i se prezintă darurile (foto: M. Mihăiță)

După vreo două ore, la 12.00, instrucția s-a încheiat și trupele au revenit la Tvarožná, unde fiecare s-a chivernisit cum a putut pentru a prânzi. Rușii (interpretați, anul acesta, exclusiv de cehi din cauza războiului real purtat în Ucraina), care aveau tabăra într-un parc din centrul localității, se adunau în jurul cazanelor cu ciorbă și al grătarelor cu fripturi care miroseau apetisant. Austriecii aveau și ei câteva corturi unde se putea servi ceva cald. Doar noi, francezii, am închegat un picnic frugal. Camarazii cehi au scos din traiste diverse borcane și cutii cu mâncare și, pe un scăunel, au așternut o masă pe cinste: pate de ficat, untură, zacuscă, pastă de pește și diverse mezeluri. Unii au dat la iveală câte o mică ploscă în care aveau rachiu sau altă băutură tare, care să ne încălzească. Nu departe, la un cort austriac, o doamnă așezase pe niște platouri mici sandviciuri cu diverse brânzeturi, iar într-un coș avea prăjiturele și felii de cozonac, invitând pe toată lumea să se servească. Un soldat a îngenunchiat în fața ei și i-a sărutat, cu gratitudine, mâna, în vreme ce doamna se cam emoționase de aceste efluvii sentimentale, se roșise și râdea mânzește. Am văzut că nu se ținea seama de culoarea uniformei și întreaga suflare era liberă să se delecteze cu savuroasele delicatese. Așa că am avut și desert! Parcă nu am fi fost în campanie, ci la o chermeză câmpenească... Doamne elegante, cu gulere și manșoane de blană scumpă, sau vivandiere îmbrăcate cu articole din vestimentația militară se preumblau printre soldați și ofițeri, cochetând cu ei.

Contingentul valah

Acolo se afla și un veteran, un domn vârstnic, puțin gârbovit, dar încă purtând, cu mândrie, uniforma de grenadier austriac. Avea un chip prietenos și un zâmbet cald, de bunic sfătos. Era volubil și amator de comunicare, chiar dacă niciunul dintre noi nu cunoștea limba celuilalt, el ceh, noi valahi. Dar ne-am înțeles de minune, ne-a spus că are 85 de ani și timp de 30 de ani a tot participat la această bătălie, dar acuma nu mai poate mărșălui și nici să-și poarte muscheta nu mai are putere. Însă nu poate renunța la bucuria de a-și îmbrăca uniforma, de a se afla printre camarazi și de a palpita la emoțiile suscitate de o campanie.

Erau și mulți copii, gătiți de părinții lor în ținute de epocă. O mamă ce purta dolman și ceacou de husar fixa cu un ac de siguranță pantalonașii unui adorabil grenadier francez. Amândoi erau deosebit de voioși și râdeau din tot sufletul că mi-au putut atrage atenția cu necazul produs de un pantalon prea larg.

La orele 13.00 s-a

Bucate penntru oștenii înfometați (foto: Adrian-Silvan Ionescu)

sunat adunarea și trupele s-au îndreptat, în coloane compacte, spre câmpul de luptă. Le-am urmat îndeaproape, dar nu am mai intrat pe arături. Organizatorii presăraseră paie spre a absorbi noroiul în zona rezervată publicului. Am stat o vreme acolo, înghiontit de spectatorii dornici să vadă cât mai bine până ce niște doamne gătite în toalete *empire*, văzându-mi uniforma, m-au invitat, cu un gest grațios, să mă alătur grupului lor, în interiorul cordonului care delimita spațiul beligeranților de acela al civililor neinstruiți. Acolo se aflau și câteva vivandiere, unele cu copii, care se distrau de minune, se așezaseră pe o pătură întinsă peste paie, mâncau covrigi, beau ceva dintr-o sticlă ce dădea roată convivelor și erau tare guralive. Doar fusilada le mai acoperea, uneori, conversația și hohotele de râs.

Un ac de siguranță salvează situația (foto: Adrian-Silvan Ionescu)

Observam lupta de la distanță, uneori folosindu-mă chiar de ochean. Mă aflam în preajma inamicilor: chiar în stânga mea era amplasată o baterie austriacă, foarte activă. Niște aprigi *kaiserlichs* în tunici cafenii și cu pălării negre cu penaj de cocoș trăgeau, cu însuflețire. Cerul era plumburiu, neprietenos, dar exploziile dădeau lumină, iar norii de fum erau picturali. Din când în când, mici grupuri de cavaleriști, fie cazaci sau husari ruși, fie dragoni sau lăncieri austrieci, treceau în galop pe lângă noi și angajau cuirasierii sau vânătorii călări francezi. Se auzeau chiote și zăngănitul săbiilor care se loveau în vijelioase dueluri de-a-ncălare. Masa trupelor în constantă mișcare era impresionantă: când se retrăgeau, când înaintau. Careurile franțuzești rezistau, cu vigoare, asalturilor cavaleriei inamice. Baionetele noastre erau amenințător ridicate către pieptul cailor și al călăreților imperiali, măcar că aceștia aveau cuirase.

Deși era încă devreme, se întunecase de-a binelea. Abia se mai distingeau culorile uniformelor. Doar cele albe ale austriecilor erau încă vizibile.

Lupta a durat de la orele 14.00 la 15.05. După terminare, gloriosul Napoleon a făcut un tur de onoare prin fața publicului, care îl ovaționa. Apoi a descălecat în glodul clisos, acuma răvășit de picioarele soldaților și de copitele cailor, și a trecut pe la fiecare unitate din marea sa armată pentru a-i felicita pe combatanți. A fost un gest foarte frumos, de adevărat soldat care își respectă subalternii și simte empatie pentru toți cei care s-au jertfit și i-au adus victoria.

Ceremonia de la Monumentul Păcii din Prazen (foto: Adrian-Silvan Ionescu)

M-am întors în micul oraș de unde plecasem. Trupele se scurgeau pe lângă mine, mânjite de noroi și ostenite. Unele erau încolonate și avansau în ordine, altele în pas de voie și răzlețite, de nu mai știai cărei unități aparțin. Reveniți la han, ne-am dezechipat și ne-am răzuit de glod talpa încălțămintei. Infanteriștii s-au apucat să-și curețe armele spre a nu coroda țeava de la pulberea neagră ce o folosiseră. Era o treabă neplăcută și de durată, căci numai când apa

caldă ce o turnau pe țeavă ieșea perfect curată, fără reziduuri și fără nuanță de gri, mai mult sau mai puțin intens, însemna că pușca era curățată. Camaradul Cristian a avut neșansa să se stropească de sus și până jos pe vesta și pantalonii albi cu lichidul negru al primei spălături. Iar praful de pușcă nu cedează la niciun detergent, oricât de puternic. Așa că era de înțeles necazul micului fusilier valah care, de altfel, se afla pentru prima oară la o campanie napoleoniană și abia cunoscuse botezul focului și, în cazul accidentului său, urmările acestuia...

Fiecare cu amintirile lui de la Austerlitz (foto: Adrian-Silvan Ionescu)

Curățarea armelor fiind terminată, am fost duși la masă la un mic restaurant din preajmă. După care am revenit la han. Dar cu toții ne simțeam epuizați. Eu stătusem în picioare timp de șase ore, fără a găsi o bancă, un gard, un buștean sau un bolovan pe care să mă așez. Abia îmi mai târam picioarele, genunchii îmi tremurau la fiecare pas. M-am trântit pe un scaun și am scris întâmplările zilei. Camarazii cehi aveau chef de petrecere, ne-au cinstit cu rom pentru că era ziua unuia dintre ei. Apoi s-au mutat la cârciuma din odaia alăturată. Jovialul Vaslav venea mereu în dormitor, din ce în ce mai alcoolizat și expansiv, încercând prin gesturi și printr-un discurs în care erau amestecate aproape toate limbile continentului, să ne momească a-l însoți la băutură, alături. Dar oboseala ne-a învins și ne-am culcat mult mai devreme decât de obicei.

A doua zi, duminică, era zi de sărbătoare. Cerul senin, soarele palid. Un mic dejun generos: câteva feluri de cârnați, pâine neagră și cozonac cu mac. Ceai și cafea la discreție. Un mic pui de cazac cu căciula bine înfundată pe cap și cu săbiuță de lemn la brâu fusese urcat pe bancă de părinți spre a fi la nivelul mesei. Dinainte i se pusese o întreagă tipsie cu felii de cozonac din care el se servea, cu mare apetit (cârnații erau prea tari pentru dințișorii săi de copil).

La orele 11.00 combatanții de ieri s-au adunat, în deplină pace și frățietate, pe dealul Prazen, unde se află impunătorul Monument al Păcii, operă în stil Secession a arhitectului Josef Fanta. Au fost prezente doar trupele franceze și austriece, niciun rus, chiar dacă aceia care îi reprezentaseră în lupta de ieri erau localnici. Toți purtau uniforma de mare ținută. Doar locotenentul Renné purta pantalonii ponosiți, de marș, și se încălțase cu saboți pentru că nu mai putea folosi cizma care se căscase ca o gură de crocodil. De aceea este bine să ai totdeauna și o pereche de saboți pe lângă încălțămintea standard! Infanteriștii lui Napoleon purtau totdeauna în raniță un pantof de rezervă.

Am observat un grup însemnat de francezi veritabili, majoritatea de vârsta a treia, îmbrăcați în diverse uniforme de necombatanți sau de stat-majoriști, veniți să asiste, din pasiune, la acest eveniment. Ieri nu se aflaseră între combatanți, așa că erau cei mai spilcuiți dintre noi...

Ceremonia a fost de o mișcătoare solemnitate. Au fost ținute două slujbe de pomenire de un preot catolic și de unul ortodox. Apoi, împăratul, în fruntea statului său major și urmat de purtătorii de drapele, a intrat în mausoleu. Tobele băteau monoton, lugubru. Sunetul lor era amplificat de spațiul strâmt și paramentele de marmură. Acesta era prohodul pentru cei morți eroic, anonimii ce se jertfiseră pentru patriile lor și care acum dormeau alături, în pace, chiar dacă fuseseră inamici. Toate unitățile au intrat, pe rând, cu drapelele coborâte, sub bolta aurită a edificiului. Am dat și eu onorul, cu spada, în fața intrării.

Apoi ne-am îmbrățișat camarazii cehi, ne-am luat bun rămas, urându-ne să ne revedem cât mai curând, la alte evenimente istorice. Uniformele au fost dezbrăcate și am redevenit civilii anonimi de zilele trecute. Eu, chiar dacă nu luptasem efectiv, abia în acel moment final mi-am descoperit invaliditatea de după campanie: efortul de a-mi pune și scoate cizmele mi-a cauzat o oribilă criză de sciatică. Timp de câteva ore m-am deplasat frânt de șale. Acestea sunt adevăratele amintiri ale unui bătrân veteran, oricât de oțelit ar fi în multe lupte! ■

AVENTURA CARE NU A AVUT LOC

Marie José și Umberto

THEO STĂNESCU-STANCIU

Presa din România interbelică era plină de povestiri senzaționale, despre personajele importante ale zilei. și atunci – ca și acum – verificarea veridicității informațiilor oferite cu atâta generozitate publicului era ultima preocupare.

În Magazin istoric, **nr. 9/2023, v-am oferit, față în față, un articol din presa interbelică despre „regele chewing-gumului" și povestea lui adevărată. Iată acum un articol despre principele Umberto al Italiei, față în față cu realitatea documentelor istorice.**

POVESTEA

Este cunoscută, acum în cele două continente, legenda prințului Umberto, presupusa lui fugă cu Jeanette MacDonald, accidentul de automobil și, în sfârșit, desfigurarea vedetei, cu ajutorul unei sticle de vitriol, zvârlită în felinu-i obraz, de mâna răzbunătoare a prințesei Marie José. După ce vestea s-a răspândit cu viteza adecvată, fiind comentată și interpretată în toate felurile, s-a stabilit că nimic nu fusese adevărat, că toată aventura s-a întemeiat pe o confuzie regretabilă.

Și, acum, dezlegarea…

Căsătoria prințului Umberto a avut loc în ianuarie 1930, constituind o surpriză pentru multă lume. Spre deosebire de alte alianțe dinastice, logodna a fost consecința dragostei puternice care lega cele două vlăstare regale. Încă de pe vremea când avea 16 ani, Marie José declarase că nu se va mărita decât cu prințul Umberto. Se știe că la căsătoria lor au fost și piedici. Mussolini ar fi vrut ca prințul Umberto să se însoare cu o prințesă bulgară. Căsătoria s-a făcut totuși.

Numaidecât au început intrigile. S-a vorbit despre divorț, de fugă, de gloanțe, de vitriol. Se spune că originea acestei fabule s-ar întemeia pe intrigăria unei nobile familii germane, expulzată din Belgia, imediat după război. Se mai spune în saloanele pariziene că nici Ducele nu ar fi străin de această afacere. […]

În zadar au multiplicat cei doi soți ocaziunile să demonstreze în public arhicunoscuta lor tandrețe. Povestea luase aripi și era imposibil să fie oprită. De unde venea? Era urmarea unui stupid accident de automobil, petrecut la Bruges, în septembrie 1930. Pe șoseaua națională dintre Bruges și Ostende, un automobil, în care se aflau doi călători, un bărbat (un tip foarte distins, cu părul argintiu) și o doamnă (o femeie foarte elegantă, cu alură oarecum excentrică), a derapat în plin viraj, lovindu-se de un copac. Cei doi călători au fost

Regele Victor Emanuel III, regina Elena și trei dintre cei cinci copii, de la stânga: Iolanda, Mafalda și Umberto

zvârliți la pământ, rămânând în nesimțire. Doctorul Vierin le-a dat primele ajutoare. Starea lor părea atât de gravă, încât preotul din localitate împărtăși

Carla Mignone

pe femeie. Aceasta era aproape în agonie. A stat câteva ore inconștientă. Tovarășul ei avea un braț și un picior fracturate. De îndată ce rănitul a început să vorbească, s-a încercat să i se stabilească identitatea. Acesta refuză însă să dea orice declarație. Promițându-i-se discreție absolută, a declarat că se numește Nardi Beltrami și că este directorul Băncii Comerciale; sub niciun motiv n-o să declare numele tovarășei de drum. S-a stabilit mai târziu că financiarul italian, venind din Lombardia la Paris, pentru afaceri, întovărășit de prietena sa, d-ra Lodigianni, premieră [angajată să prezinte noutățile la un magazin de modă – *n. red.*], a făcut cu dânsa o călătorie la Touquet, de unde a luat un automobil pentru o excursiune în Belgia, excursiune care s-a sfârșit cu acel tragic accident. Bancherul, care a fost transportat la spitalul Saint-Joseph, la Bruges, a vrut să părăsească numaidecât Belgia.

A doua zi, seara, trei italieni se prezentară la clinică; aceștia au avut o lungă consfătuire cu rănitul. Apoi, timp de câteva zile, secretarul bancherului, d. Fazani, făcu naveta între Milano și Bruges, pentru a pune la punct înapoierea în Italia. Grație intervenției exprese a Ambasadei italiene din Bruxelles, financiarul, cu toate că avea un picior și un braț în gips, a părăsit Bruges, la două săptămâni după accident. […] Dimpotrivă, d-ra Lodigianni rămase la Bruges mai multe luni până la completa ei restabilire. […]

Și, din această poveste destul de banală, s-a născut o legendă, care avea să compromită un prinț de sânge regal. De fapt, în timpul cât fusese la clinică, financiarul rugase, în chip imperios, ca prezența lui să nu fie cunoscută de nimeni. Camera sa era păzită zi și noapte de către unul dintre compatrioți. A început să se șoptească că este vorba despre un înalt personagiu italian. […] Vorbele curgeau... s-a vorbit despre un prinț... de un prinț de Piemont... Și totuși, toate dovezile erau împotriva acestor zvonuri. Pe de altă parte, d-ra Lodigianni semăna extraordinar de bine cu Jeanette MacDonald. […] Vă închipuiți că vedetei i-a convenit reclama.

(Ion Golea,
Realitatea ilustrată,
nr. 226, anul V, 28 mai 1931)

REALITATEA

Înalt, cu o figură angelică, un păr de culoarea abanosului și o privire pătrunzătoare, Umberto

La căsătoria lui Umberto cu Marie José

Cu primii doi copii

(născut la 14 septembrie 1904) moștenise genele frumuseții balcanice, dinspre partea mamei, prințesa Elena de Muntenegru (1873 – 1925). Elegant, șarmant, distins prin definiție, Umberto părea mai degrabă un star al Hollywood-ului. Oamenii îl adulau, presa îl urmărea peste tot – doar pomenindu-i numele, gazetele erau sigure că își sporesc în mod considerabil vânzările. Faptul că stăpânea mai multe limbi străine oferea un atu în plus.

Cu un tată autoritar, pe de o parte, iar, pe de alta, cu un *Il Duce*, adevărat conducător al țării, lui Umberto i s-au oferit doar însărcinări ceremoniale. După cum deseori dicta Victor Emanuel: „În Casa de Savoia, există un singur domnitor odată!". Dar tocmai această îndepărtare de la atribuțiunile oficiale politice i-a oferit prințului o neașteptată libertate. De care Umberto a și profitat la maximum: nopți albe, în ritm nebun de petreceri; spectacole de cabaret, băi de șampanie, prietenii cu unele dintre cele mai picante personaje ale epocii.

Cu toate că se transformase într-unul dintre cei mai râvniți burlaci ai Europei, Umberto nu se dovedea foarte atras de sexul slab. Chiar, dimpotrivă…

Primiți de Papă, în 1946

A legat puține prietenii cu femei. Cea mai cunoscută, dar totodată și aprins criticată în presa perioadei a fost cea care a implicat-o pe actrița și cântăreața de cabaret Carla Mignone (cunoscută cu numele de scenă Milly, 1905 – 1980), una dintre cele mai seducătoare și, totodată, talentate voci ale Italiei, despre care se spune că le-ar fi furat inima scriitorilor Cesare Pavese și Mario Soldati. Într-un interviu acordat jurnalistului Lucio Lami, actrița a insistat că legătura a fost una platonică, Umberto având obiceiul de a apărea public în compania celor mai frumoase femei, aranjând ca fotografii să fie mereu prin preajmă, pentru a imortaliza momentul și a-l prezenta lumii ca pe un „prinț frumos și galant".

Într-o lucrare dedicată istoriei homosexualității (*Who's Who in Gay and Lesbian History: From Antiquity to the Mid-Twentieth Century*, 2020), Robert Aldrich și Garry Wotherspoon au susținut că Umberto și-a arătat înclinațiile sexuale aparte începând cu perioada în care urma studiile Academiei Militare din Torino. În acei ani, s-a arătat prima oară atras de un coleg, ofițer, căruia i-ar fi dăruit o brichetă de argint, cu inscripția: „Dimmi din si!" (Spune-mi că da!).

Multe nume sonore au fost pomenite printre prietenii prințului: regizorul Luchino Visconti, actorul francez Jean Marais (care, mai târziu, avea să fie partenerul lui Jean Cocteau) sau pugilistul Primo Carnera (1906 – 1967), câștigătorul Campionatului Mondial în 1933. Acestuia din urmă i-ar fi oferit un costum de baie și l-ar fi

invitat să înoate împreună, în piscina unei vile deținute de Umberto la Napoli. Atenția acordată de prinț l-a flatat pe masivul boxer, care, după ani, și-a botezat primul născut Umberto…

Însă Umberto era și un fervent catolic practicant, uneori chiar unul fanatic. Din acea perspectivă, își considera preferințele sexuale ca pe adevărate tentații trimise de Satana, cărora nu le putea face față. Astfel că păcatul îl devora pe dinăuntru, îl consuma ca o flacără. Și, oarecum precum o mărturisire, Umberto nu a făcut nimic în timpul vieții pentru a opri zvonurile. Mai mult chiar, când își vizita soția – după un program regulat, bine cunoscut de ambii soți –, se prezenta mereu însoțit, pentru a rămâne singuri, față în față, cât mai puțin posibil. Oricum, în toate locuințele deținute, cei doi aveau apartamente separate. În plus, se vedeau rar și, în cele mai multe cazuri, era vorba de evenimente oficiale la care erau obligați să participe împreună.

Fotografie oficială a cuplului princiar

În ceea ce o privea pe Marie José, povestea a fost cu totul alta. Încă din adolescența ambilor, cele două familii au hotărât alianța matrimonială, nelăsându-le loc de întoarcere. Cu toate că fiica regelui Albert I al Belgiei și a Elisabethei de Bavaria, născută la 4 august 1906, a demonstrat mereu că era o fire determinată și sigură pe sine, ea nu a putut ieși din cuvântul părinților. Chiar dacă nu au existat sentimente de iubire, legătura dintre Umberto și Marie José s-a bazat pe respect reciproc. Cu zâmbetul pe buze, ironie și demnitate, prea frumoasa moștenitoare flamandă a reușit să depășească numeroasele situații penibile în care a pus-o, de-a lungul vieții, alesul familiei.

La 24 octombrie 1929, când cele mai importante bănci americane se prăbușeau, era publicat și anunțul logodnei lor. Nici pentru cei doi tineri nu a fost o zi așa cum se sperase… În timp ce vizita Mormântul Soldatului Necunoscut, din Bruxelles, un student italian, cu opinii antifasciste, Fernando de Rosa (1908 – 1936), a încercat să îl asasineze pe Umberto, trăgând un foc de pistol. De Rosa a ratat. Umberto a arătat tărie de caracter și și-a continuat depunerea de coroane, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat.

Data nunții a fost decisă pentru 8 ianuarie 1930. A fost cererea expresă a moștenitorului tronului Italiei: era tocmai ziua de naștere a mamei. Cu doar trei zile înaintea ceremoniei, familia regală avea să sosească la Roma. Ca urmare a încercării de asasinat, securitatea era mult sporită. Italienii au primit-o cu entuziasm pe viitoarea mireasă. S-au organizat petreceri populare, s-a dansat și s-a cântat în plină stradă. Înainte de oficierea cununiei, cuplul a fost prezentat Papei Pius al XI-lea.

Pentru eveniment, Umberto și familia regală i-au oferit numeroase daruri prințesei, în special bijuterii foarte prețioase. Mirele i-a făcut însă și un cadou mai… special: a desenat el însuși rochia de mireasă. Din nefericire, când Marie José a îmbrăcat-o, a descoperit un detaliu neplăcut: mânecile nu fuseseră cusute corect. Tânăra nu a stat prea mult pe gânduri – a luat o foarfecă și le-a tăiat. Iar pentru a-și acoperi brațele, a cerut o pereche de mănuși lungi de mătase. Apropiații care au aflat despre incident l-au interpretat imediat ca pe un semn fatidic… Imediat după nuntă, aura de serenitate s-a destrămat rapid: fiecare a luat-o pe propriul drum. Proaspătul soț s-a dus să petreacă împreună cu prietenii la poalele Mont Blancului, la Courmayeur. Soția a rămas la Roma și a început să-și construiască o viață independentă, în afara strictei etichete regale, înconjurându-se de prieteni literați, intelectuali, totodată dușmani deschiși ai fascismului, precum poetul Trilussa (pesudonimul tip anagramă pentru Carlo Alberto Camillo Mariano Salustri, 1871

– 1950) sau filosoful Benedetto Croce (1866 – 1952).

Pictoriță și pianistă talentată, pasionată de călătorii, alpinism și schi (ultimele pasiuni, moștenite cel mai probabil de la tată, acesta chiar pierzându-și viața într-o ascensiune, în Ardeni, la 17 februarie 1934), a rămas mereu un spirit rebel, care își prețuia viața independentă și disprețuia profund deferența soțului față de rege. „Părea că suntem la Curtea împăraților chinezi, cu atâtea plecăciuni pe care era nevoit să le facă în fața-i!", a remarcat ea.

Pentru noul cuplu au urmat câțiva ani complicați. Italienii așteptau cu sufletul la gură un moștenitor, dar… soarta părea că le era cu totul potrivnică. Momentul a stârnit, din nou, multe bârfe și zvonuri. Când, la 24 septembrie 1934, s-a născut Maria Pia, unele guri rele au pus în discuție diferite scenarii, care mai de care mai jignitoare pentru Marie José: că s-ar fi folosit de inseminare artificială sau chiar că prințesa ar fi fost odrasla unui alt părinte (unul dintre numele vehiculate fiind chiar fascistul Italo Balbo). La rândul său, Ciano, la aflarea veștii că soața lui Umberto era însărcinată, și-a notat în jurnal: „Am fost lăsat să cred că acel copil chiar a fost al lui [Umberto – *n. red.*], fără ca medicii sau oricare proceduri să fi intervenit". Cuplul a mai avut însă încă trei copii: Vittorio Emanuele (n. 1937), Maria Gabriella (n. 1940); Maria Beatrice (n. 1943).

Tensiuni au produs și relațiile prințesei Marie José cu intelectualii antifaciști; în special, în ceea ce privea relația cu socrul. „Știi, nu prea am de-a face cu membrii Casei de Savoia" – i-a mărturisit jurnalistului și istoricului Indro Montanelli, ani mai târziu. „Nu este o familie, ci un cub de gheață, un frigider"…

Prințesa a mers și mai departe, neoprindu-se doar la a critica regimul. A încercat să intre în contact cu americanii, prin intermediul monseniorului Giovanni Battista Montini (viitorul Papă Paul al VI-lea), pentru a stabili o pace separată. Dar tentativa nu a avut succes. A fost însă în legătură cu membrii Rezistenței, cărora, conform mai multor surse, le-a furnizat hrană, arme și bani.

În ceea ce-l privea pe Mussolini, adevăratul conducător al țării, relația lor a fost una complexă. Într-un interviu acordat peste ani, prințesa a vorbit despre prezența acestuia de-a dreptul magnetică și temperamentul înverșunat. „Era un leu. Dar și eu eram… și amândoi ne temeam unul de celălalt!" Istoricii consideră însă că Ducele i-ar fi tolerat comploturile, deoarece le considera lipsite de consecințe, doar… chestii femeiești!

Actrița Jeanette Anna MacDonald

Subiectul Hitler era însă cu totul altul! Uimit de frumusețea ei, conducătorul nazist i-ar fi complimentat ochii, de „culoarea cerului german". Dar aspectul fizic nu a ajutat-o în niciun fel atunci când, în 1940, într-o vizită la Berchtesgaden, a pledat pentru a-și ajuta conaționalii și pentru acordarea unui tratament mai uman fratelui, Leopold, închis într-unul dintre castelele familiei. La ambele solicitări a primit un sec: „Nein!".

Sfârșitul războiului le-a schimbat, considerabil, viața. La 9 mai 1946, după abdicarea tatălui, Umberto a devenit rege. Dar domnia nu a durat decât puțin peste 20 de zile. La 2 iunie 1946, italienii s-au pronunțat, într-un procent de 54%, în favoarea republicii. La 13 iunie, Umberto a părăsit Italia, fără să abdice efectiv, alegând viața în exil. A plecat și Marie José, dar în Elveția… Cu toate că nu au mai fost împreună, niciunul nu a cerut divorțul. După decesul ei (survenit la Geneva, în ianuarie 2001), Parlamentul italian a adoptat, în 2002, o lege prin care se revizuia Constituția și le permitea descendenților Casei de Savoia să se reîntoarcă în țară.

Așadar, nu a existat nicio aventură a lui Umberto al II-lea cu celebra, în epocă, actriță Jeanette Anna MacDonald. ■

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Nicolae Șt. Noica – ISTORIA CLĂDIRII OPEREI ROMÂNE DIN BUCUREȘTI** (Cuvânt-înainte de academician **Mugur Isărescu**, guvernatorul Băncii Naționale a României)

Editura Vremea, București, 2023, 215 pp.

● **I LOVE YOU, MY MARIE. SCRISORILE LUI BARBU ȘTIRBEY CĂTRE REGINA MARIA** (traducere din franceză de **Carmen Dobre**; Ediție îngrijită, note, comentarii și dosar iconografic de **Cătălin Strat**)

Editura Corint, București, 2023, 479 pp.

● **„EXPERIMENTUL PITEȘTI". CONFERENCE PROCEEDINGS. COMUNICĂRI PREZENTATE LA SIMPOZIONUL „EXPERIMENTUL PITEȘTI – REEDUCAREA PRIN TORTURĂ", „ALTE FORME ȘI ASPECTE DE REPRESIUNE DIN PERIOADA DICTATURILOR COMUNISTE", EDIȚIA A XXII-A, PITEȘTI, 30 SEPTEMBRIE ÷ 02 OCTOMBRIE 2022** (Editor și coordonator **Ilie Popa**; traducere în engleză – **Rozalia Rodica Popa, Ilie Popa**; traducere în franceză – **Dan Ottiger Dumitrescu**; traducere în germană – **Maria Cristina Neagu**; coperta: **Ilie Popa**)

Editura Fundația Culturală Memoria, Filiala Argeș, Pitești, 2023, 629 pp.

● **Laurențiu Ștefan-Szemkovics – DECORAȚII CONFERITE PREOȚIMII ROMÂNE ÎN PERIOADA 1916 – 1921**

Editura MEGA, Cluj-Napoca, 2023, 157 pp.

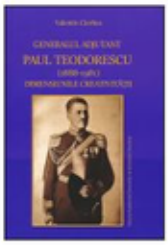

● **Valentin Ciorbea – GENERALUL ADJUTANT PAUL TEODORESCU (1888 – 1981): DIMENSIUNILE CREATIVITĂȚII. 135 DE ANI DE LA NAȘTERE**

Editura Academiei Oamenilor de Știință din România, București, 2023, 357 pp.

● **Oana Stănculescu – CAPCANA UNUI COMPROMIS: SECURITATEA ȘI ARHEOLOGIA. 1947 – 1967** (Cuvânt-înainte de **Vlad Nistor**)

Editura Vremea, București, 2023, 360 pp.

● **DANUBII FLUMINIS PARS INFIMA: INTERESELE ȘI DREPTURILE ROMÂNILOR LA GURILE DUNĂRII** (Ediție de **Adrian Năstase** și **Mihai Gribincea**)

Editura Institutului Cultural Român, București, 2023, 391 pp.

● **Gabriel Feher – SALT ÎN INFERN: FALLSCHRIMJÄGER CUCERESC CRETA**

Editura Evenimentul și Capital, București, 2023, 192 pp.

● **STRIGĂTUL DEZNĂDĂJDUIT AL UNUI POPOR ÎNLĂNȚUIT: JALEA UNEI NAȚIUNI ÎN LANȚURI. BANAT – TIMOC – MACEDONIA** (Ediție îngrijită, Argument și Nota editorului: **Dr. Robert Stănciugel**)

Editura RAO Distribuție, București, 2023, 135 pp.

● **Mihai Manea – CURIOZITĂȚI ALE ISTORIEI**

Editura Meteor Press, București, 2023, 255 pp.

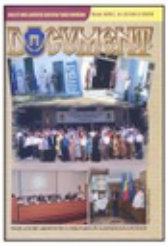

● **DOCUMENT. BULETINUL ARHIVELOR MILITARE**

Anul XXVI, nr. 3(101)/2023, 80 pp.

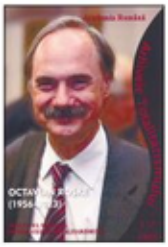

● **ARHIVELE TOTALITARISMULUI** (sub egida Academiei Române, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului)

Anul XXXI, nr. 118-119, 1–2/2023, 287 pp.

O ISTORIE PE LUNĂ

SMOGUL UCIGAȘ

5 decembrie 1952: Era vineri, o dimineață răcoroasă. Pentru londonezul ce părăsea căldura căminului ziua părea a nu prevesti nimic diferit.

Treptat, o ceață ciudată a început să pună stăpânire pe oraș. Cu toate că fenomenul devenise de mult o parte frecventă din viața locuitorilor Capitalei, cea de la sfârșitul acelui an 1952 a rămas în istorie.

Inițial, nu părea prea densă, doar aerul începea să capete un iz uscat, înecăcios, de fum. Dar mulți se așteptau la aceasta, căci în ultimele două luni, frigul și căderile abundente de zăpadă ce loviseră în special regiunea sud-estică determinaseră ca în case să se ațâțe mai abitir focul în sobe, consumându-se cantități considerabile de cărbune. Împreună cu ceața, gazele de ardere au format ciudatul smog.

Cu spiritele lor aproape imperturbabile, londonezii nu i-au dat, la început, prea mare importanță.

Odată însă cu căderea nopții, ceața s-a transformat într-o pătură mult mai groasă, acoperind, la propriu, părți importante ale orașului. Vizibilitatea a scăzut drastic, la doar câțiva metri. Meciurile de fotbal programate în weekend au fost anulate. Numai competiția de cros dintre Oxford și Cambridge a avut loc, e adevărat însă, cu mare greutate. A fost nevoie de prezența unor vigilenți agenți de pistă, care au strigat tot timpul indicații către cele două echipe.

Începutul unei noi săptămâni a agravat și mai mult situația. În unele cartiere, locuitorii, cu toate că erau familiarizați cu drumurile, au ajuns să nu mai fie capabili să regăsească traseul spre casă. Pentru cinci zile, întreg sistemul de transport de suprafață a fost paralizat. Numai metroul a reușit să circule. Autoritățile au decis să oprească la mal toate ambarcațiunile de pe Tamisa.

Chiar și în miez de zi, șoferii au fost nevoiți să își aprindă farurile la automobile, dar chiar și așa, vizibilitatea era minimă. Unii și-au scos capetele pe ferestre, încercând să străpungă cu privirea întunericul. În zadar însă; pe marginea drumului au fost abandonate numeroase vehicule.

Pe toate străzile importante au fost trimiși polițiști de la circulație, cu lanterne în mână, pentru a dirija șoferii. Pentru a li se face simțită prezența, mulți dintre pietoni au recurs la tot felul de metode: au început să fluiere sau să strige. Și toate acestea, în timp ce se luptau să nu alunece pe trotuarele ce începuseră să fie acoperite de o zgură neagră și uleioasă. Mulți dintre cei care au riscat să iasă afară, când s-au întors acasă, și-au descoperit chipurile înnegrite: toți se transformaseră deodată în mineri!

În toată această nebunie, autoritățile i-au sfătuit pe părinți să nu-și mai trimită copiii la școală. Pe o asemenea vreme, numărul jafurilor, al spargerilor și al furturilor de poșete a crescut în mod considerabil.

Smogul s-a infiltrat și în interior. O murdărie întunecată și lipicioasă a acoperit aproape toate fațadele clădirilor. Cinematografele au fost nevoite să se închidă, o ceață gălbuie se insinuase în săli, făcând ca ecranul să nu mai fie vizibil.

Londra a suferit la propriu și nu numai din punct de vedere material. Numărul deceselor provocate de maladii precum bronșita și pneumonia a crescut de peste șapte ori. Nici necuvântătoarele nu au scăpat. Multe păsări au pierit, ciocnindu-se de clădiri. 11 vite premiate, aduse la Londra pentru un celebru târg agricol, au murit sufocate. Disperați, unii dintre proprietari au încercat să modeleze măști de gaze, înmuind saci de cereale în galoane de whisky.

Au fost cinci zile de adevărat iad. La 9 decembrie, un vânt puternic, din vest, a purtat departe, spre Marea Nordului, norii nocivi.

T.S.-S.

MARTHA BIBESCU ȘI MOGOȘOAIA

SERGIU IOSIPESCU

Martha Bibescu, la începutul secolului trecut

În 2023 – care, poate pe drept cuvânt, s-ar fi cuvenit să fie în Republica Literelor și nu numai Anul Martha Bibescu –, evocările vieții sale s-au îndreptat mai cu seamă spre ilustrele personalități literare și politice cu care fusese în relații amicale sau măcar în corespondență: Marcel Proust și Paul Claudel, Vasile Pârvan, Anatole France, Rainer Maria Rilke, Jean Cocteau, François Mauriac, apoi, între „politici", regele Ferdinand, Alfons al XIII-lea al Spaniei, Kronprinz-ul Frederic Wilhelm, Ramsay MacDonald, Winston Churchill, generalul Charles de Gaulle, prințul Charles-Louis de Beauvau-Craon, Henry de Jouvenel, contele de Saint-Aulaire, contele Czernin, lordul Thomson of Cardington și atâția alții.

Desigur, după Marele Război, din 1914 – 1918, în salonul casei sale de la Paris din Rue Saint-Honoré, se reuneau Maurice Barrés, Aristide Briand, Joseph Paul-Boncour, Maurice Paléologue, cel de pe urmă ambasador al Republicii la Curtea țarilor, Jules Cambon, ultimul ambasador al Franței la Kaiserul Wilhelm al II-lea, și mai cu seamă scriitori, precum Paul Valéry, Julien Benda, frații Tharaud, personalități odinioară celebre, după cum

îi amintea pentru *Revue des Deux Mondes*, din 2016, Alfred Fabre-Luce, unul dintre tinerii protejați atunci de principesa Bibescu. Asemeni și în cazul altor intelectuali români ai vremii, relațiile erau prezidate doar de valoarea intelectuală, și nu de apartenența politică, Fabre-Luce amintindu-și de introducerea sa de către principesă la Léon Blum.

Dar nu această fațetă a vieții ei doresc să o evoc aici. Ci aceea prefigurată de mirabila sa călătorie peste mări și țări, cu trenul, vaporul și, mai cu seamă, cu automobilul în 1906 până în Persia. Expediția prin Basarabia, Crimeea – unde avea să întâlnească pe Maxim Gorki, în dulcele exil din vremea țarilor –, prin Caucaz și Persia, până la Ispahan, i-au inspirat prima sa carte *Les Huit Paradis* (Cele opt Paradisuri), apărută în 1908, remarcată imediat atât de Barrés cât și de Apollinaire.

Alături de grădinile unde trandafirul domina, Martha Bibescu a adus din călătorie pasiunea pentru mirificele construcții întâlnite în cale. Pasiune împlinită prin darul soțului ei George Valentin Bibescu din 1912: domeniul Mogoșoaia. Dincolo de villa Elschingen, de un composit stil Second Empire, ceea ce a atras-o a fost ruina brâncovenească. Nu s-a observat îndeajuns apelativul unic de *palat* dat de Constantin vodă Brâncoveanu casei înălțate de el la Mogoșoaia. Martha Bibescu a restaurat ca prin minune vechea reședință brâncovenească, având concursul arhitectului italian Domenico Rupolo, al lui George Matei Cantacuzino. Etapele și sensurile restaurării avea să le evoce acesta din urmă în studiul *Mogoșoaia, un palat, o grădină, un peisajiu*. Măiestriei compoziției de grădini și construcții, „un ansamblu bine cugetat", i se adăugă, văzut prin arcadele în acoladă ale loggiei, „imensul peisajiu al câmpiei valahe care, dincolo de malurile lacului, dincolo de păpurișul des, se întinde până în zarea dogorâtă".

Cu brișca prin Odessa; Martha Bibescu în plan secund

În amintirea Emanuelei Mavrocordat-Condeescu

Martha Bibescu avea să completeze amenajarea interioară cu un memorial Brâncoveanu și o compoziție expozițională a domniei lui Gheorghe vodă Bibescu, imediat receptată de frumoasa publicație a lui Emanoil Bucuța, *Boabe de grâu*. Mogoșoaia devenea astfel un loc al memoriei și un pol cultural al României Întregite.

Vremurile grele aveau să înceapă însă curând cu apropierea războiului și evoluția regimului politic din țară spre regimul autoritar al regelui Carol al II-lea. În aprilie 1939 Comisiunea Monumentelor Istorice, prin președintele său, solicita prim-ministrului Armand Călinescu nici mai mult, nici mai puțin decât exproprierea Palatului Bibescu de la Mogoșoaia, care „se ruinează fără vreo întrebuințare", spre a se instala acolo colecțiile și birourile acelei comisiuni.

Comisiunii avea să i se

În diligența persană, spre Ispahan

acorde pentru crearea unui efemer muzeu al colecțiilor sale Palatul Kretzulescu.

Lucrările de asanare a lacurilor din jurul Capitalei au avut ca efect ridicarea nivelului apelor la Mogoșoaia și infiltrarea lor în beciurile palatului. Arhitectul Horia Theodoru, sosit în mai 1940 la fața locului, recomanda menținerea nivelului apelor la 10 cm sub ultima treaptă a terasei palatului prin manevrarea stăvilarului din aval de monument.

Dar marea luptă pentru Mogoșoaia avea să înceapă odată cu acapararea sovietică și comunistă a Regatului României după 1944.

Instalarea, prin violența ocupantului și a uneltelor sale, a Guvernului comunist Petru Groza a fost urmată, între altele, de legea de reformă agrară din 23 martie 1945.

Terasa palatului

Se încercase de către Comisiunea Monumentelor Istorice includerea în regulamentul legii de expropriere a unui paragraf final la articolul 8 prin care „Monumentele istorice (localități preistorice, clasice și medievale, castre, valuri, movile, șanțuri, cetăți, construcții civile și militare, biserici și mănăstiri etc.), clasate ca atare de Comisiunea Monumentelor Istorice, cu terenul nearabil și apele din jurul lor, în întinderea necesară conservării aspectului general al monumentului, cu împrejurimile sale imediate, astfel cum acestea vor fi determinate de Ministerul Artelor, sunt considerate așezăminte de cultură și exceptate de la expropriere". Amendamentul nu a fost acceptat, cum era de așteptat.

Dându-și imediat seama de pericolul reprezentat de prevederile noii legi pentru domeniul Mogoșoaia, Martha Bibescu a avut o conversație cu prim-ministrul, în urma căreia, la 28 martie, i-a adresat următoarea scrisoare.

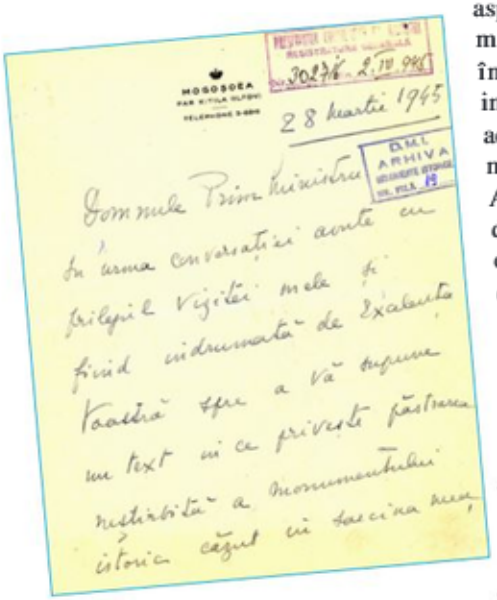

MOGOSOEA
PAR KITILA (ILFOV)
TELEPHONE 3-6815

28 Martie 1945

Domnule Prim Ministru,

În urma conversației avute cu prilejul vizitei mele și fiind îndrumată de Excelența Voastră spre a vă supune un text în ce privește păstrarea neștirbită a monumentului istoric căzut în sarcina mea,

Prima pagină a scrisorii trimise lui Petru Groza

Domnule Prim-Ministru,

În urma conversației avute cu prilejul vizitei mele și fiind îndrumată de Excelența Voastră spre a vă supune un text în ce privește păstrarea neștirbită a monumentului istoric căzut în sarcina mea, vă rog să primiți acest text la care a lucrat unul din cei mai de seamă membri ai Comisiunii Armistițiului.

Cu această ocazie, citind textul său, mi-am reamintit de frumoasele cuvinte rostite de domnul Sava Dangulov, la masa dată la Mogoșoaia presei străine. Făcând aluzie la vizita făcută de domnia-sa împreună cu domnul Kamenov cu câteva zile în urmă, domnul Dangulov a spus: „Când a întrebat domnul Kamenov: unde se poate vedea vechimea culturei poporului român, i s-a răspuns, La Mogoșoaia. Și așa este". El a numit Mogoșoaia: o comoară de artă care trebuie păstrată pentru poporul român. Și a binevoit să adauge „că se găsește această comoară în mâini bune, fiind în mâinile mele…". La aceasta nici nu mă așteptam. Singurul lucru ce este important pentru mine

(care sunt o efemeră conștientă [*subl. în original*]) este de a salva acest peisaj împrejurul acestei case, clădită de Domnul Mucenic al Țării Românești.

La această salvare sunt sigură că mă va ajuta nobilul urmaș al lui Decebal.

Cu toată dragostea,
Martha Principesă Bibescu

Originalul se păstrează în Arhiva Institutului Național al Patrimoniului, Fondul Comisiunii Monumentelor Istorice

Diplomația principesei este ca totdeauna admirabilă: dincolo de pomenirea nobilei ascendențe a sinistrului Groza din Decebal, solicitarea sa invocă pe adevăratul stăpân al prim-ministrului – ocupantul sovietic.

Sava Dangulov nu este un necunoscut: consilier politic în Comisia Aliată de Control de la înființarea acesteia (septembrie 1944), apoi prim-secretar la Ambasada U.R.S.S. la București, avusese printre misiunile sale și organizarea unei revolte în Dobrogea, pentru ca insurgenții să ceară anexarea provinciei românești la marea Uniune Sovietică. Anexiunea era necesară pentru deplinul control al litoralului pontic și asigurarea liniilor militare de comunicații sovietice spre Grecia. Eșecului acestei însemnate misiuni este posibil să i se fi datorat și retrogradarea sa ulterioară, ca simplu consilier la ambasadă.

Sub impulsul și inspirația Marthei Bibescu „de a salva acest peisaj împrejurul acestei case, clădită de Domnul Mucenic al Țării Românești“, Comisiunea Monumentelor Istorice, prezidată de academicianul istoric Alexandru Lapedatu și sfătuită de G.M. Cantacuzino, recurgea la o acțiune fără precedent – clasarea ca monument a unui întreg *peisaj istoric*.

Prin Înaltul Decret Regal nr. 1.220, publicat în *Monitorul Oficial*, nr. 19 aprilie 1945, Curtea domnească Brâncovenească din comuna Mogoșoaia, județul Ilfov, compusă din Palatul domnesc, paraclisul Curții, bucătăria boltită, împreună cu parcul, terasele, grădinile și livezile Curții, se clasează monument istoric.

Turnul porții și cuhnia

Spre a preîntâmpina încercările de erodare a parcelei monumentului, Comisiunea Monumentelor Istorice preciza în toamna anului 1946 cuprinderea monumentului: „Fosta Curte domnească a lui Brâncoveanu din comuna Mogoșoaia, județul Ilfov, compusă din Palatul domnesc, zidurile înconjurătoare, paraclisul curții și bucătăria boltită, împreună cu cadrul lor natural care cuprinde parcul, terasele, grădinile și livezile cu perdeaua de salcâmi până la șoseaua comunală, apa Colentinei și malul apei pe porțiune plantată de la zăgazul existent până la limita de nord a proprietății, precum și o zonă *non-aedificandi* în fața pridvorului domnesc, spre vest de la malul apei până la șoseaua viei, trecându-se în inventarul general al monumentelor istorice“.

Și, spre o mai sigură protejare a întregului peisaj istoric, prin Înaltul Decret Regal 369 din 7 martie 1947, publicat în *Monitorul Oficial* nr. 60, din 13 martie 1947, se clasa ca monument istoric gârla Colentina din incinta domeniului Palatului Mogoșoaia.

Înaltele decrete ale regelui Mihai I reprezintă o adevărată revoluție în monumentalistică, introducând pentru prima dată clasarea integrală ca monument a peisajului istoric.

Cum înțelegea guvernul „democrat popular“ să respecte decretele regale s-a văzut aproape imediat prin decizia Ministerului Agriculturii, având titular pe „plugarul“ Romulus Zăroni, creatura prim-ministrului Groza – de a scoate la licitație pescuitul în lacul monument istoric.

Opoziția Comisiunii și a proprietarului, acum Valentina Ghika-Comănești, avea să anuleze totuși decizia grotescului ministru.

Curând însă, la 15 iunie 1947, din cauza ploilor torențiale, o groaznică viitură din lacurile superioare, expropriate și trecute în administrația, incapabilă, a statului, avea să provoace ruperea nu numai a stăvilarului de la lacul monument istoric, ci și a drumului spre Chitila... Procesul ce a urmat scotea la iveală faptul că administrația de stat nu supraveghea funcționarea stăvilarelor, morarul expropriatei Ana C. Oteteleșanu de la lacul Buciumeni raportând deschiderea acestora de soldații trupelor sovietice, chefuitori la conacul acelei doamne.

Biserica Sf.Gheorghe, ctitoria lui Constantin Brâncoveanu

Cronica de familie de la Mogoșoaia avea să se încheie tragic, odată cu ultimul act al distrugerii ultimelor supraviețuiri ale marii proprietăți rurale: potrivit Decretului nr. 83 din 2 martie 1949 domeniile rămase erau confiscate de stat și, luate cu asalt de „miliția populară", erau devalizate, „moșierii ridicați" și trimiși fie în închisori, fie cu domiciliu forțat. Valentina Ghika-Comănești și soțul ei aveau să fie cuprinși în prima categorie. Marele monument istoric de la Mogoșoaia avea să fie devastat, amputat de o parte dintre componentele peisajului său.

Cu ajutorul militar britanic, principesa Martha Bibescu și nepotul ei Ion Ghika-Comănești reușiseră să evadeze dincolo de „cortina de fier".

O fotografie la Paris, la premiera piesei *Partage de midi* de acum exact 75 de ani, o înfățișează pe Martha Bibescu alături de Paul Claudel și Georges Duhamel. În animata conversație surprinsă de fotograf, profilul slăbit al principesei lasă să se bănuiască tortura grijilor zilnice. Abia după 1955, prin neîncetatul ei efort și demersuri internaționale, avea să reușească să-și salveze familia din România ocupată de sovietici și de comunism.

Un rol aparte între legăturile sufletești ale Marthei Bibescu l-a avut abatele Mugnier (1853 – 1944), confesorul ei, evocat în *La Vie d'une amitié: ma correspondance avec l'abbé Mugnier* (Trăirea unei prietenii: corespondența mea cu abatele Mugnier).

Aici există și o explicație a propriei ei ființe: „Contrastele, contradicțiile existenței mele [...], schimbările soartei provocate de războaie, descoperirile, spectacolul mereu reînnoit al frumuseții lumii, varietatea persoanelor, lucrurilor și evenimentelor care m-au înconjurat încă din leagăn n-au făcut altceva decât să-și afle o exprimare prin mine, adică a tuturor celor ce mi le-a hărăzit viața. A trebuit să le croiesc drumul, eram datoare să aflu mijlocul, ca, prin mine, aceste vremuri care au fost și din care veneam să ajungă astăzi acolo unde voiam să le aduc".

Poate cel ce avea să înțeleagă cel mai bine mesajul european al acelor cuvinte a fost generalul de Gaulle. De altfel, ca președinte al Republicii Franceze, el a numit în aprilie 1962 cavaler al Legiunii de Onoare pe Martha principesă Bibescu, recepția fiind făcută de contele Wladimir d'Ormesson, ambasador al Franței.

Alături de expresia literară a năzuinței de a fi o legătură între trecut și viitor, Curțile brâncovenești de la Mogoșoaia, cu parcul, grădinile și lacul, înfățișează încă realitatea palpabilă a acelui transfer către viitor.

Martha Bibescu conferă apusului în România a ilustrelor familii Mavrocordat și Lahovary o neasemuită și ultimă strălucire. Simbol feminin al Art Nouveau în Franța începutului de secol, ea a prezidat crearea la Mogoșoaia a etalonului cel mai prețios al stilului brâncovenesc.

În palatul de pe malurile Colentinei ea a pus întregul său spirit și ne-a transmis o moștenire, a cărei dezlegare ne va face, poate, să regăsim forța pentru o renaștere românească, într-o Europă unită, într-o lume a frumosului. ■

MUZEUL MUNICIPIULUI BUCUREȘTI

POVEȘTILE BUCUREȘTIULUI

DONAȚIA IOANA ȘI ALEXANDRU BELDIMAN

ANGELICA IACOB

Ioana și Alexandru Beldiman au oferit Muzeului Municipiului București, în 2021 și 2022, o colecție generoasă și diversificată ce îmbogățește Pinacoteca București din cadrul Secției Artă și Secția Istorie a instituției. Obiectele au calități artistice și documentare deosebite și au fost grupate, în funcție de proveniența acestora, în Fondul Hortensia Masichievici-Mișu și Nicolae Masichievici-Mișu, Fondul familiei Beldiman și Fondul Gabriel Popescu.

Aspecte din expoziția Donația Ioana și Alexandru Beldiman (sus și jos; fotografiile articolului sunt realizate de Cristian Oprea)

Muzeul Municipiului București a beneficiat de mai multe donații valoroase, care au contribuit la creșterea colecțiilor. Amintim donația Filip Marin, alcătuită din lucrări de pictură, sculptură și grafică, primită de instituție chiar înainte de înființarea Pinacotecii București, în anul 1932. O altă donație reprezentativă pentru Pinacoteca București a fost donația Ioan I. Movilă, care cuprinde opere de artă europeană și românească, ce a intrat în patrimoniu pe parcursul anului 1937 – începutul anului 1938. Multe dintre lucrările care provin din această donație se păstrează încă la Muzeul Municipiului București, iar o parte au fost identificate la Muzeul Național de Artă al României, reprezentând transferuri din perioada anilor '50.

Muzeul Municipiului București a organizat în ultimii ani expoziții pentru donațiile mai ample oferite de colecționari, artiști sau urmași ai acestora. O astfel de expoziție a fost „Curiozități arhitectonice bucureștene: Gheorghe Leahu", deschisă în Sala de Conferințe a Muzeului „Dr. Nicolae Minovici" în perioada 28 august – 3 noiembrie 2019. Expoziția a prezentat acuarelele cu peisaje urbane, o donație a autorului către Muzeul Municipiului București, care astăzi se păstrează în Colecția de Artă Plastică a instituției. Printre operele de o importanță deosebită care au fost oferite muzeului în ultimii ani se numără: picturi semnate Margareta Sterian, donate de Mircea Barzuca, lucrări ale maestrului Corneliu Baba, puse la dispoziția noastră de Maria Albani, colecția Bedivan Dumitrașcu, oferită muzeului de Maria Șatrapelea, și picturi ale

„Compoziție cu autoportret" de Wanda Sachelarie-Vladimirescu

artistului Gheorghe Labin, donate de fiul acestuia, Casian Labin, în luna octombrie 2023.

Ioana Beldiman, istoric de artă, și Alexandru Beldiman, arhitect, au îmbogățit colecțiile muzeului cu obiecte care completează în mod fericit patrimoniul deja existent. În perioada 10 august – 9 octombrie 2022 la Palatul Suțu a fost organizată expoziția tematică „Donația Beldiman: Hortensia Masichievici-Mișu – Gravura ca pasiune", care a prezentat publicului bucureștean o selecție de plăci de gravură, gravuri, desene și ilustrații ale artistei ce fac parte din Fondul Hortensia Masichievici-Mișu, artist plastic, gravor (1917 – 2010) și Nicolae Masichievici-Mișu (1925 – 2004, inginer). Pentru crearea unei imagini cât mai complexe privind activitatea Hortensiei Masichievici-Mișu au fost inserate și gravuri aflate deja în patrimoniul Pinacotecii București, publicații pe care le-a semnat, dar și câteva lucrări din colecția familiei Beldiman. Aprecierile de care artista s-a bucurat au fost ilustrate prin diplomele și medaliile expuse – printre care amintim Premiul „Ion Andreescu" al Academiei Române (1994) și Ordinul „Meritul Cultural" în gradul de Mare Ofițer, categoria Arte Plastice (2004).

Expoziția deschisă în perioada 22 septembrie – 29 octombrie 2023 în spațiul rezervat Pinacotecii Muzeului Municipiului București de la etajul Palatului Suțu a prezentat în ansamblu Donația Ioana și Alexandru Beldiman, cu un accent deosebit pe Colecția Nicolae (Nicholaus) Mișu și pe Fondul familiei Beldiman, fiind un model de lucru în echipă în vederea punerii în practică a unui proiect expozițional. Fondul Hortensia Masichievici-Mișu și Nicolae Masichievici-Mișu cuprinde, pe lângă operele artistei, și gravuri semnate de colegi ai acesteia, precum și alte lucrări colecționate de cei doi soți, dar și obiecte valoroase provenind din Colecția lui Nicolae (Nicholaus) Mișu (1893 – 1973), diplomat român din perioada interbelică, sportiv de notorietate al perioadei. Expoziția a inclus, de exemplu, o inedită „Compoziție cu autoportret" de Wanda Sachelarie-Vladimirescu (1916 – 2008), o pictură din ciclul tematic „Țărm infinit" de Florin Niculiu (1928 – 1997), o gravură intitulată „Compoziție colorată", datată 1982, semnată de Vasile Dobrian (1912 – 1999), și o „Natură moartă cu alune, piersici, fructe de pădure", semnată J.[?] Maris, Școala Olandeză, secolul al XIX-lea. Interesante sunt și cele două gravuri cu dedicație pentru soții Masichievici-Mișu realizate de Holley Coulter Chirot (1942 – 1984), artistă din S.U.A. puțin cunoscută în țara noastră („Compoziție", 1977 și „Compoziție fantastică cu doi cai"). Nu în ultimul rând, amintim prezența lui Dumitru Dimitriu-Nicolaide (1876 – 1967) prin linogravura „Bătrână cu lemne în spate", 1946. Prin intermediul acestui artist gravor și pictor de biserici, Hortensia (Puia) Masichievici-Mișu a descoperit farmecul gravurii.

Din Colecția Nicolae (Nicholaus) Mișu au fost oferite muzeului piese din marmură și bronz, fragmente antice de sculptură greacă și romană, precum și o icoană medievală (predelă), cu mai multe scene desfășurate pe orizontală, de o parte și de alta a „Răstignirii", aparținând unui

Icoană medievală (predelă), cu mai multe scene desfășurate pe orizontală, de o parte și de alta a „Răstignirii", aparținând unui atelier din Europa Centrală, secolele XV – XVI

Gabriel Popescu, desenul în cărbune realizat pentru gravura după autoportretul pictorului Nicolae Grigorescu

atelier din Europa Centrală, secolele XV – XVI. Din această colecție se remarcă obiecte cum ar fi: amforă pseudo-panatenaică cu capac, epoca greacă, secol IV î.H., cap masculin din plumb, epoca romană, secol II, și statuetă feminină (Venus/Afrodita), epoca romană, secolele II – III. Un rol deosebit în expoziție l-a ocupat amfora pseudo-panatenaică cu capac, pentru care colega noastră Alina Streinu, șef Birou Istorie Veche și Medievală, a pregătit și o etichetă extinsă pentru a sublinia unicitatea acestor vase mari de ceramică fină ce erau oferite ca premii în cadrul Jocurilor Panatenaice.

Atragem atenția asupra faptului că obiectele sunt încă în curs de cercetare – proces îndelungat la care participă specialiști atât din instituția noastră, cât și din afara acesteia, la care se adaugă sprijinul donatorilor. Un exemplu pe care îl considerăm relevant în acest sens este reprezentat de miniatura persană din Colecția Nicolae (Nicholaus) Mișu. În urma cercetărilor realizate de Ovidiu Moț, expert restaurator, s-a descoperit că este vorba despre o filă dintr-un manuscris miniat persan din primele decenii ale secolului al XIX-lea, reprezentând „Istoria lui Lot".

Potrivit genealogiei alcătuite de urmași, Beldimanii s-au făcut cunoscuți încă din secolul al XVI-lea. Pentru studierea obiectelor din Fondul familiei Beldiman, donatorii ne-au pus la dispoziție și o cronică ilustrată de familie intitulată *Descendenții lui Grigore Beldiman*, Sibiu, Brașov, Piatra Neamț, 2014. Volumul include un arbore genealogic realizat în urma cercetărilor Ruxandei Beldiman, cu un design conceput de arhitectul Gheorghe Verona. Pentru organizarea expoziției de la Palatul Suțu, Ioana și Alexandru Beldiman au avut bunăvoința de a oferi muzeului și o versiune mărită a arborelui genealogic, prezentată pentru public alături de portretele realizate în tehnici diferite, care documentează istoricul acestei familii de boieri moldoveni. Printre acestea se numără dublul portret în ulei, pe format oval, reprezentându-i pe „Frații Alexandru și Edmond-Vasile Beldiman la Dresda" (1865), miniaturile realizate de D. Burgdorfer, datate 1845, reprezentând „Portretul lui Alexandru V. Beldiman" în timpul studiilor la Zürich și „Portretul lui Vasile V. Beldiman", fratele lui Alexandru, dar și „Portretul vornicului scriitor Alecu Beldiman", de Ada Ajdukiewicz – care, potrivit Ioanei Beldiman, reprezintă o copie executată către 1920 – 1925 după o efigie de epocă distrusă în timpul celui de Al Doilea Război Mondial.

De provenienței Ioana Beldiman, Fondul Gabriel Popescu, gravor (1867 – 1937), fondator al învățământului românesc de gravură, reprezintă o îmbogățire consistentă a colecției Pinacotecii București, care deținea, până în momentul oferirii donației, doar două lucrări semnate de acest artist. De o valoare deosebită sunt portretele de familie: de la autoportretul artistului la soția acestuia, Marthe, născută în Franța (Marthe Canazin, fiica unui profesor de muzică), până la portretele copiilor, Daniel, Gabriel și Marta. În plus, se remarcă și plăcile de gravură, care au fost pregătite pentru expunere în laboratorul de restaurare metal al muzeului, cu contribuția expertului restaurator Gheorghe Ionescu: gravuri de interpretare precum „La Marseillaise/Le départ des volontaires" (după sculptura lui François Rude de pe Arcul de Triumf din Place de l'Étoile, Paris), „Mihai Viteazul" (portret după gravura lui Aegidius Sadeler), „Statuia lui Eliade Rădulescu din Piața Universității" (după monumentul în marmură de Ettore Ferrari). Activitatea de portretist a lui Gabriel Popescu a fost ilustrată și prin plăcile de gravură „Portretul regelui Ferdinand" și „Portretul reginei Maria". Interesant este faptul că procesul de lucru al artistului poate fi surprins dacă avem în vedere desenul în cărbune realizat în vederea gravării după autoportretul pictorului „Nicolae Grigorescu" din Colecția Dr. Dona.

Cercetarea obiectelor din Donația Beldiman va continua, în paralel cu studierea altor donații oferite Muzeului Municipiului București. Instituția noastră este onorată de aceste acte de generozitate ale membrilor comunității, în beneficiul publicului bucureștean. ■

RUȘII, PRIETENI SAU DUȘMANI, ÎN TOAMNA ȘI IARNA DINTRE 1916 ȘI 1917?

Prof.dr. LILIANA ADOCHIȚEI

La 18 septembrie/1 octombrie 1914, Guvernul rus a încheiat un acord secret cu Guvernul de la București prin care se angaja „să recunoască României dreptul de a-și anexa regiunile monarhiei austro-ungare cu populație română. În Bucovina, delimitarea teritoriilor ce urmează să fie anexate Rusiei sau României se va face după criteriul majorității etnografice a populației. România va avea dreptul să ocupe aceste teritorii în momentul pe care-l va socoti prielnic. Cât privește România, ea se angajează să păstreze până la data acestei ocupații o neutralitate binevoitoare față de Rusia".

În noaptea de 14/27 august 1916, armata română a atacat frontiera austro-ungară. Deschiderea Frontului de Sud, în Dobrogea, a determinat însă schimbări majore de strategie, care vor conduce la retragerea soldaților români la vechile frontiere cu regatul României. La această întorsătură au contribuit, în mare măsură, aliații ruși, care acționau cu o încetineală greu de înțeles.

Generalul Andrei Zaioncikovski

La 20 august/2 septembrie 1916, trupele Diviziei 17 române aflate la Turtucaia (*Magazin istoric*, nr. 11/2006; 9/2017) au început luptele cu armata germano-bulgară, comandată de feldmareșalul August von Mackensen. Toate operațiunile de pe frontul din Dobrogea s-au bazat pe sprijinul aliaților ruși și nu s-au finalizat cu rezultatul scontat. Astfel, în scurt timp s-a pierdut Constanța, care a fost devastată deopotrivă de soldații ruși, apoi de cei bulgari. A urmat Medgidia, cartierul general al generalului Zaioncikovski, de unde trupele țariste s-au retras în debandadă.

Soldații ruși au distrus și jefuit satele pe unde au trecut. De altfel, în toate zonele unde au fost cantonați, rușii au pus stăpânire pe bunuri care nu le aparțineau. Băcăuanul Constantin Popescu relatează un astfel de episod în memoriile sale

despre război: „În una din zile auzim că rușii au descoperit sub o curte unde aveau ei comandatura un beci cu butoaie cu vin și rachiu. Au tăbărât pe ele, luând de pe la noi tot ce găseau, oale de prin gard, căldări, cofe, până și oale spurcate, ca să ia cu ele vin sau rachiu. Și erau așa de lacomi, de unii trăgeau cu pistoalele în butoaie. Țâșnea vin și rachiu de se amestecau pe jos. Așa îl beau".

Chiar de la prima retragere, trupele române au asistat la un spectacol greu de închipuit. Rușii fugeau din fața inamicilor fără rușine, iar dincolo de linia frontului se transformau în jefuitori, punând stăpânire pe orice bun de valoare lăsat de populația românească, refugiată din calea bulgarilor. Techirghiolul a fost devastat în totalitate de armata aliată, interesată de beciurile cu vin, mobile, tablouri, oglinzi și alte lucruri. Dacă nu găseau mijloace de transport pentru acestea, rușii se distrau, distrugându-le. Panica stârnită de comportamentul armatei rusești, dar și evacuarea rapidă a Cartierului General rus de la Medgidia au determinat și populația din Tulcea să părăsească orașul și să se refugieze în zone considerate mai sigure.

ZILE CUMPLITE

În pofida comportamentului deloc onorabil al aliaților, diviziile românești au fost retrase din Dobrogea, apărarea zonei fiind preluată de ruși. S-au trimis pe Frontul de Sud Corpurile 4 Rus și 4 Siberian, iar cu trupele aflate în zonă au format Armata 6 rusă. Pe de altă parte, generalul

Generalul Vasili Iosifovici Gurko i-a urmat generalului Alekseev în fruntea Statului Major al țarului

Zaioncikovski a fost înlocuit cu generalul Zaharov. Aceste măsuri însă nu au mai salvat Dobrogea, iar înaintarea trupelor inamice către București s-a transformat într-o realitate amară.

În noiembrie 1916, armata germană și cea austro-ungară au început să forțeze și linia Oltului, iar România nu mai avea resurse umane și materiale să facă față acestei ofensive. Singura speranță era legată de un eventual ajutor rusesc. Numeroase trupe de infanterie și cavalerie ruse erau ținute la Prut, dar nu exista din partea lor vreo intenție de a veni în sprijinul aliaților români. Mai mult, generalul Beleaev, reprezentantul Statului Major rus pe lângă comandamentul român, considera că Rusia trecuse de mult peste obligațiile ce-și luase prin convenția cu România. Generalul rus a reamintit omologilor români că

Refugiați trec Putna, lângă Focșani

Regina Maria alinând suferința unui rănit

în Dobrogea a trimis patru corpuri de armată, și nu trei, așa cum era înțelegerea, că în Moldova toată greutatea frontului până la Oituz s-a aflat pe umerii armatei ruse, iar transporturile feroviare din România nu sunt suficient de dezvoltate ca să asigure deplasarea rapidă a trupelor către front.

Situația românilor era disperată. După numai trei luni de la intrarea în război, armata română nu mai putea opune rezistență unui inamic numeros și bine înarmat. O parte din teritoriul țării intrase sub stăpânirea Puterilor Centrale. Trupele acestora se îndreptau spre capitala României. Ultima rezistență urma să se organizeze pe Argeș, dar era necesar și sprijin rusesc. Chiar dacă șeful Statului Major al țarului, Alekseev, a fost înlocuit cu generalul Gurko, nici acesta nu era animat de cele mai bune intenții față de aliatul român. Atunci când generalul Prezan a solicitat trupelor rusești venite din Dobrogea să atace diviziile bulgărești, comandantul rus a refuzat să îndeplinească ordinul. El s-a justificat prin lipsa aprobării generalului Zaharov.

Bătălia de pe Argeș, de la 30 noiembrie 1916, a fost un eșec, iar Bucureștiul a fost abandonat. Marele Cartier român s-a transferat la Buzău, iar autoritățile s-au mutat la Iași. În memoriile sale, regina Maria ilustrează momentele de incertitudine și nesiguranță prin care a trecut, după părăsirea Capitalei, ca și tupeul trupelor rusești care luau în stăpânire tot ceea ce era mai bun: „Am intrat în necunoscut; unde mă duc? Pentru câtă vreme? și de ce? […] Toată lumea e îngrozitor de tristă. Cumplite zile, în adevăr! […] Iașii, oraș somnoros, era acuma năpădit de un puhoi de ruși care puseseră stăpânire pe toate casele cele mari pentru a-și instala spitalele, depozitele, cartierele militare etc. Acuma peste năvălirea rușilor venea și un puhoi de refugiați din diferitele orașe ale țării, cotropite de dușmani".

Linia frontului a ajuns la 8 decembrie pe linia malul Prahovei, Ialomița, Urziceni, Ploiești, Buzău. Un centru de rezistență a fost la Cricov, bătălia fiind foarte importantă, nu doar pentru moralul soldaților români. Atunci când s-a cerut ajutorul cavaleriei ruse conduse de generalul Keller, aflate în spatele frontului, acesta a refuzat categoric. Bătălia de la Cricov a fost ultima acțiune militară purtată de armata română în timpul retragerii din 1916.

FOAMETE ȘI TIFOS

La 22 decembrie s-a declanșat ofensiva germană la Râmnicu Sărat. Pozițiile române și cele ruse sunt cucerite una câte una. După ce au pierdut cota 417, care domină apa Călnăului, rușii decid evacuarea, dar fără să-și anunțe aliatul. Trupele ruse din Divizia Zamurskaia au părăsit poziția, lăsând descoperită aripa dreaptă a Diviziei 3 române. Pierderile umane au fost grele pentru românii încolțiți de inamic. La fel s-a întâmplat și cu trupele române înconjurate pe dealul Ferului. O brigadă de cazaci, cu o baterie de tunuri de munte, a fost trimisă în ajutorul lor, dar după primele contacte cu inamicul, rușii au bătut în retragere în ritm de fanfară. La 28 decembrie, retragerea Grupului Râmnic era generală. La 1 ianuarie 1917, frontul româno-rus a ajuns pe linia Siretului, iar o parte din populația civilă a luat calea pribegiei către Moldova, singurul teritoriu românesc rămas neocupat.

În același timp, din Rusia continuau să sosească alte trupe cu ordinul să întărească noua frontieră și să-i oprească pe dușmani. „Aveau multe căruțe încărcate cu alimente și îmbrăcăminte […] Aveau cu dânșii gamele de fiert ceai pe care le purtau la șold. Lingura o țineau în carâmbul cismei. Tot la șold purtau trei săculeți: unul cu ceai, unul cu mahorcă, adică tutun, și unul cu bucăți de zahăr […] Armata era foarte bine alimentată. Avea cu ea și cuptoare de copt pâinea […] Însă caii o duceau prost, că nu se găseau pe la noi furaje suficiente. Rușii erau nevoiți să aducă din Rusia baloți de paie, și acelea mucegăite. Caii le mâncau, de nu

mai rămânea un pai. Ba mai rodeau și scândurile de pe pereții grajdurilor sau orice le cădea din lemn. Până și șindrila de pus pe casă ce o aveam într-un hambar ne-au luat-o cu brațul ca pe fân și au pus-o înaintea cailor. Rodeau de rămâneau numai viețele vânoase […] Dar erau foarte neglijenți cu armamentul. Când plecau pe front lăsau dâră de materiale de război. Găseam în urma lor cartușe, arme, cutii cu măști, până și rachete", consemnează băcăuanul Constantin Popescu. Retragerea armatei române în Moldova, cu tot cu răniți și prizonieri, mulțimea de refugiați, cei aproximativ un milion de soldați ruși cantonați tot în această zonă a țării, ca și cea mai cumplită iarnă de până atunci au condus la foamete și la izbucnirea unei cumplite epidemii de tifos.

Mizeria, supraaglomerarea din locuințe și spitale au început să decimeze populația civilă, dar și pe soldații din trupele române. „Din cauza lipsei de alimente, îmbrăcăminte și asistență medicală a izbucnit epidemia de tifos exantematic, care a făcut victime în rândul armatei staționate aici și a populației civile, spitalul de campanie instalat lângă gară […] neputând face față cazurilor de îmbolnăviri. El era foarte aglomerat cu răniții de pe frontul Oituz-Cașin", consemna maiorul Irimia Nicolae în studiul său, *Oneștiul în timpul Primului Război Mondial*.

POFTĂ NEMĂRGINITĂ

Cel mai puțin au avut de suferit aliații ruși, care își permiteau un trai îndestulat, fără lipsuri. „Rușii, care veniseră ca mântuitori, nu ne-au fost decât o greutate mai mult. Soseau în valuri nesfârșite. Ne părea bine să-i vedem, căci înfățișau pentru noi o putere care ar fi putut să stăvilească înaintarea dușmanului; însemnau în ochii noștri nădejdea de a păstra ultima fărâmă din pământul nostru. La început nu se gândea nimeni la noua primejdie: foametea.

Aceste nenumărate gloate de ruși trebuiau hrănite. Transporturile erau încete și neîndestulătoare, așa că ei puseră mâna pe tot ce se putea cumpăra. Bani aveau totdeauna la îndemână, iar pofta lor de mâncare era nemărginită. Țăranii nu-și dădeau seama că, peste puțin, banii nu vor mai fi de niciun folos, că nu va mai fi nimic de cumpărat, dădeau tot ce aveau, fără chibzuială […] Ca ploaia de lăcuste de pe vremuri, acești ruși năpădeau Moldova. Bine hrăniți, îmbrăcați în haine pământii, înaintau încet, cu pas potolit, pustiind totul în calea lor", scria regina Maria în memoriile sale.

Deși în mod normal, trebuia să-și aducă provizii de acasă, în luna ianuarie 1917 autoritățile ruse au solicitat Guvernului român aprovizionarea trupelor aflate în Moldova. Chiar s-a mers până la amenințarea că, dacă nu primesc provizii, soldații ruși părăsesc frontul și se retrag peste Prut. De fapt, rușii se descurcau foarte bine cu aprovizionările.

Ca urmare a acestor incidente și pentru a nu se ajunge la retragerea aliaților ruși, s-a încheiat o convenție între cele două guverne, românii obligându-se să „împrumute" rușilor necesarul de grâu, făină și furaje pentru o lună. În realitate, trupele rusești au fost întreținute pe cheltuiala statului român, până în luna martie, iar românii mai aveau prea puține resurse pentru a putea supraviețui. ■

OCUPAȚIE LA STRĂMOȘII NOȘTRI
(Biverb: 4, 3)

$$O^{R} = C$$

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția rebusului **ANTON PANN,** din nr. 11/2023

BUCURESTI – ECONOMII – A – TENU – ILFOV – INS – INVOCA – VITA – EESOR – ICA – VSN – LI – L – NIEC – FIE – OLT – RUSA – R – REIES – LUME – INSOTIREA

Soluția jocului **FEUDALII**, din nr. 11/2023

DEȚIN MOȘII ÎNTINSE
(DE–TIN–M/O–SI–I/IN–T–IN–S–E)

INVITAȚIE LA BIBLIOTECA ACADEMIEI

PAȘAPORT DIN VREMEA LUI VODĂ BARBU ȘTIRBEI

RĂZVAN ANDREI SORESCU

În patrimoniul Bibliotecii Academiei Române se găsește un document de o însemnătate aparte, un pașaport din perioada domnitorului Barbu Știrbei (1849 – 1853; 1854 – 1856).

Pentru a aprecia cât mai bine acest act, trebuie specificate câteva date biografice ale domnitorului Barbu Știrbei. S-a născut în anul 1799, ca fiu al lui Dimitrie (Dumitrachi) Bibescu și al Ecaterinei Văcărescu; era frate al domnului Gheorghe Bibescu și descendent direct al domnitorului Constantin Brâncoveanu. A fost adoptat de unchiul său, marele vornic Barbu C. Știrbei, cu condiția să-i poarte numele. Studiază istoria și științele de stat la Paris și devine, sub domnia lui Alexandru D. Ghica, vistiernic. Odată cu terminarea studiilor în 1821, a luat parte la amplele mișcări revoluționare care se desfășurau în Țara Românească.

Barbu Știrbei s-a căsătorit cu Elisabeta Cantacuzino, moldoveancă ale cărei rădăcini, asemenea lui, mergeau până la familia Brâncovenilor. Au avut șase copii: Grigore, Gheorghe, Alexandru, Dumitru, Fenareta și Alexandrina. Între anii 1829 – 1847 ocupă funcții importante în cadrul administrației publice: ministru de Interne, mare logofăt al Treburilor bisericești (1833), ministru de Justiție etc. Devine domn al Țării Românești în anul 1849, odată cu numirea lui Grigore Alexandru Ghica ca domn al Moldovei. Se dovedește a fi un conducător prudent, activ și bun organizator. În timpul domniei sale, ridică teatrul din București și redeschide școlile care fuseseră închise pe timpul Revoluției de la 1848. În timpul domniei s-au bătut monete fără învoirea Porții, fapt pentru care sultanul îl silește să le retragă din circulație.

Barbu Știrbei părăsește țara și se stabilește la Nisa, în Franța, la scurt timp după ce pe tronul Țării Românești urcă Alexandru Ioan Cuza. Trece la cele veșnice la 14 aprilie 1869, fiind adus și înmormântat în necropola familiei de la Buftea. Marele poet Mihai Eminescu îi compune o poezie epitaf, iar Nicolae Iorga scrie monografia *Viața și domnia lui Barbu Dimitrie Știrbei, domn al Țării Românești*, publicată în 1910.

În Fondul de Foi Volante al Bibliotecii Academiei Române ce conține documente dintre anii 1714 – 1859 se găsește foaia cotată cu numărul 193, în Mapa I Țara Românească. Este un pașaport din vremea domnitorului Barbu Știrbei. Provenienta documentului este incertă, donația fiind cel mai plauzibil mod prin care acesta putea intra în patrimoniul Bibliotecii Academiei Române. Starea documentului este una impresionantă datorită calității hârtiei pe care este tipărit, vitregiile timpului nereușind să-și pună amprenta.

În catalogul întocmit de paleograful Al.T. Dumitrescu și finalizat în anul 1912 se specifică la descrierea foii volante faptul că textul este bilingv: român (cu caractere chirilice) și turcesc, cu caractere arabe, așa cum se folosea pe atunci în Imperiul Otoman. Abia în anul 1928, Mustafa Kemal Atatürk (1881 – 1938), socotit părintele modernizării Turciei și fondatorul Republicii Turce, introduce, printre multe alte reforme, alfabetul cu caractere latine. Statul turc se declarase secular, iar în anul 1933 se cerea ca rugăciunile și lecturile publice din Coran să se facă în limba turcă, și nu în arabă.

Transliterarea textului este următoarea:

„NOI BARBU DIMITRIE ŞTIRBEI,
CU MILA LUI DUMNEZEU DOMN STĂPÂNITOR
A TOATĂ ŢARA ROMÂNEASCĂ.

PASPORT. No. AL REGISTRULUI	Sânt poftiţi toţi dregătorii ţ[c]ivili şi militari să lase slobodă şi fără împedicare trecere
Semne	Născut în şezător în Ce merge în
Statul: Părul:: Sprâncenele: Fruntea: Ochii: Nasul: Gura: Bărbia: Obrazul: Faţa:	şi în întâmplare de trebuinţă să'i se facă cuviinciosul agiutor şi ocrotire şeful Departamentului Semnătura (indescifrabilă)
Subscrisul înfăţişătorului	Prin Împuternicire Dat de la..... la zile Anul 184... în...
Dat după încredinţarea	

Un alt detaliu important ce se regăseşte în cadrul foii este faptul că a fost tipărită la „Pitaru Z. Karkaleki. Tipograful Statului". Zaharia Carcalechi (1784 – 1856), ziarist şi tipograf român de origine macedoromână, s-a stabilit la Buda, unde a deschis o librărie şi a editat ca tipograf numeroase cărţi şi lucrări în limba română. A condus şi editat cea mai veche revistă literară în limba română, *Biblioteca românească*, apărută în 1821. În 1834 s-a stabilit la Bucureşti, unde a primit conducerea Tipografiei Statului. Aici va edita ziarul *Vestitorul Românesc*, din 1837 până în 1855. În anul 1845 primeşte rangul de pitar (titlu dat boierului care se ocupa cu aprovizionarea cu pâine a Curţii domneşti şi a oştirii, precum şi cu supravegherea brutarilor domneşti) – de aici şi denumirea de pitar care se întâlneşte în documentul de faţă –, iar în 1853, rangul de serdar.

Prin urmare, paşaportul a fost tipărit în anul 1849, când Barbu Ştirbei urca pe tron şi Carcalechi avea titulatura de pitar. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteţi, până la 15 ianuarie 2024, prin poştă, e-mail sau Facebook, răspunsul la această întrebare (cu menţiunea **Pentru concurs**) şi adresa dumneavoastră şi puteţi câştiga un abonament pe un an la revista **Magazin istoric**.

– În ce localitate din România s-a stabilit Roy Redgrave?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din octombrie 2023 este:

„1.127"

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câştigat de **domnul Iulian Tomescu**, din **Poiana Braşov**, jud. **Braşov**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2024.

Nu luăm în considerare răspunsurile trimise pe Facebook şi pe e-mail care nu sunt semnate şi care nu indică adresa.

Adresa noastră: **Magazin istoric, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 şi M366, cutia poştală 45, cod 050711, sect. 5, Bucureşti**

E-mail-ul nostru: **mistoric@gmail.com**

O RARITATE BIBLIOFILĂ PRIMA TRADUCERE ÎN LIMBA ROMÂNĂ A ROMANULUI COLIBA UNCHIULUI TOM

RENATA-GABRIELA APETROAIE
(Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț)

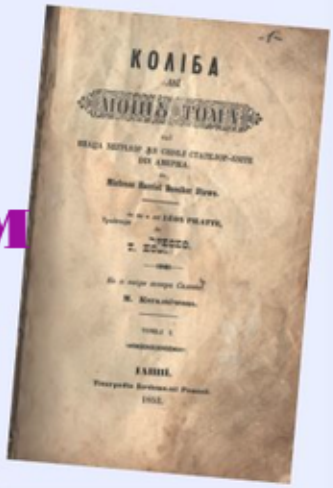

Prima pagină a cărții Coliba unchiului Tom, *tipărită la Iași în anul 1853*

În patrimoniul fiecărei instituții muzeale se află bunuri culturale deosebite, dar care nu se regăsesc în expozițiile permanente. Din acest motiv devin greu accesibile publicului, cu toate că au o valoare istorică însemnată. Puși în fața unei astfel de situații, muzeografii recurg la alte modalități prin care să promoveze exponate în spatele cărora se ascund povești complexe, care pot prezenta interes pentru pasionații de istorie.

Harriet Elisabeth Beecher Stowe, portret din 1853

Dintre unitățile muzeale din cadrul Complexului Muzeal Național Neamț, Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț (*Magazin istoric*, nr. 12/2021) se bucură de un patrimoniu arheologic, istoric și etnografic bogat și variat. În colecția sa de carte veche există o raritate bibliofilă care merită a fi cunoscută, și anume *Coliba lui Moșu Toma*. Lucrarea reprezintă varianta în limba română a celebrei cărți *Coliba unchiului Tom*, scrisă de Harriet Elisabeth Beecher Stowe și publicată în 1852, în Statele Unite ale Americii.

Într-o epocă în care se resimțeau efectele pozitive ale revoluției industriale și se afirmau principiile Iluminismului, fundamentale pentru edificarea democrației, pe continentul nord-american practica sclaviei constituia o problemă socială care a căpătat amploare, deoarece contravenea valorilor statului modern și celor moral-creștine.

Abordând această problematică de actualitate la vremea respectivă, romanul *Coliba unchiului Tom* s-a bucurat de o mare popularitate, iar succesul volumului a trecut granițele celei mai vechi democrații moderne a lumii.

PRIMĂVARA POPOARELOR ȘI ȚĂRILE ROMÂNE

În Principatele Române, robia țiganilor constituia o formă de sclavie căreia nu i se pusese capăt, în ciuda faptului că în prima jumătate a secolului al XIX-lea au existat unele încercări în acest sens. În Moldova, unii boieri reformiști se întâlneau la conacul boierului Răducanu Rosetti, din Iași, pentru a discuta posibile soluții în vederea modernizării instituțiilor și a structurilor sociale. În fruntea listei de reforme se afla abolirea robiei, unii participanți simțind că era de

datoria lor să militeze pentru cauza acestei minorități etnice defavorizate, dintr-o anumită convingere a responsabilității civice pe care o aveau față de ea. Deși principele Mihail Sturdza a fost de acord cu unele propuneri, totuși opoziția unei părți a boierimii conservatoare l-a determinat pe domnitorul Moldovei să-și reconsidere poziția față de cei care le revendicau.

Mihail Kogălniceanu

Tensiunile dintre cercurile liberale, boierii refractari schimbărilor și domnii autoritari pe tema reformelor, inclusiv desființarea completă a robiei, au atins punctul culminant în anul 1848, atunci când primăvara popoarelor a cuprins și Țările Române. Într-o atmosferă revoluționară febrilă, măsurile represive ale domnitorului Mihail Sturdza și intervenția militară rapidă a Rusiei au dus la înfrângerea revoluției din Moldova, motiv pentru care o parte a pașoptiștilor au luat calea exilului. Printre ei a fost și Mihail Kogălniceanu, care s-a refugiat în Bucovina. La Cernăuți el a redactat, în august 1848, textul documentului *Dorințele Partidei Naționale din Moldova,* care conținea prevederi radicale, printre care și emanciparea robilor stăpâniți de boieri, cu despăgubiri acordate celor care le cereau.

Proclamația de la Islaz, documentul programatic adoptat în Țara Românească, acolo unde revoluționarii au reușit să ajungă vremelnic la putere, prevedea și ea, printre altele, dezrobirea țiganilor tot prin despăgubire.

PRELUAT ÎN TOT SPAȚIUL ROMÂNESC

Ordinea restabilită pe continentul european în 1849 de Marile Puteri conservatoare a amânat aplicarea măsurilor necesare pentru desființarea dependenței rromilor de stăpânii lor, rezolvarea acestei probleme mutându-se din plan politic în plan cultural.

În acest context se poate explica răsunetul pe care romanul scriitoarei americane Harriet Elisabeth Beecher Stowe l-a avut și în spațiul românesc. Varianta tipărită în limba română la Iași, în 1853, dar cu grafie chirilică, era semnată de Theodor Codrescu, redactor al ziarului *Buciumul Român. Vestea apariției lucrării Coliba lui Moșu' Toma sau Viața negrilor din Sudul Statelor-Unite din America* s-a răspândit dincolo de granițele Moldovei, mai ales publicații din Transilvania – *Gazeta Transilvaniei, Telegraful Român* și suplimentul *Foaia pentru Minte, Inimă și Literatură* – dovedindu-se foarte interesate în a urmări evoluția editorială a volumului lansat cu doar un an în urmă în Statele Unite ale Americii.

Astfel, în numărul din 25 martie 1853 al suplimentului *Foaia pentru Minte, Inimă și Literatură* regăsim informații utile despre data ieșirii de sub tipar („Romanul aesta vestitu […] va eși cel multu până la 15 iunie"), modul în care putea fi achiziționată cartea („Banii se plătescu acumu pe giumătate sau și toți, de care spre asigurare va primi biletul de prenumerare"), dar și impactul pe care a avut-o în lumea occidentală („Scrierea aceasta, publicată în America, au câștigatu unu succesu pe care nici o scriere n'au căpătatu vre'odinioară. Acesta'i săgetătura vie a sclaviei. În America s'au vândutu […],

Ilustrații din ediția tipărită în limba română (și în p. 82)

Theodor Codrescu

150.000 esemplare cu prețul de 45 lei [suma de 45 de lei reprezenta echivalentul în dolari la momentul respectiv – *n.a.*]. De abia numai ce s'au cunoscutu în Engliteria, și patru ediții deodată se publicară la Londra: una din trânsele s'au tipărit în o sută de mii de esemplare. Nu-i nici unu giurnal, nici o revistă care să nu fi datu o critică și unu analisu; nu este o casă în care să nu fi străbătut, nici unu omu, nici o femee, nici unu copilu știindu carte, care să nu fi cetitu").

Coliba lui Moșu' Toma sau Viața negrilor din Sudul Statelor-Unite din America a fost tipărită la tipografia „Buciumului Român", însă nu după original, ci după varianta în limba franceză.

De numele lui Theodor Codrescu, cel care a tradus romanul scriitoarei Harriet Elisabeth Beecher Stowe, se leagă și publicarea, la tipografia amintită mai sus, a primei epopei în limba română, *Țiganiada*, reprezentativă pentru curentul iluminist din spațiul românesc. Este un detaliu care demonstrează preocupările publicistului pentru emanciparea socială a robilor țigani.

TIPĂRIT, DAR ȘI CENZURAT

Ceea ce a dat un plus de valoare primei traduceri în limba română a romanului *Coliba unchiului Tom* a fost studiul introductiv redactat de Mihail Kogălniceanu, intitulat *Ochire istorică asupra sclaviei*. Discursul privind tema centrală era modelat de valorile filantropice ale autorului, de atitudinea critică față de regimul autoritar din Moldova și de formația sa intelectuală ca istoric și jurist.

În introducerea destul de consistentă, reprezentantul generației pașoptiste realizează o incursiune în timp, prezentând un istoric al sclaviei din vremea antichității greco-romane și până în secolul al XVIII-lea, intenția lui de a merge mai departe și de a aborda realitățile specifice unei perioade mai recente din Principatul Moldovei fiind exprimată astfel: „Sclăvia la antici, Șerbia din timpul de mizloc, trata [tratamentul] și soarta negrilor în timpurile moderne, aceasta va fi sugetul tratatului nostru, cu un diosăbit capitul pentru țigani, singurii sclavi ce o națiune cristiană mai are astăzi în Europa". Din păcate, analiza critică pe care Kogălniceanu o făcea acestei forme de dependență juridică se încheia brusc, chiar în mijlocul unei fraze, din cauza autorităților care au cenzurat ultima parte a textului, cea în care autorul începea să relateze reforma socială din Moldova, inițiată de Constantin Mavrocordat în 1749.

În ciuda intervenției asupra studiului introductiv, *Coliba lui Moșu' Toma* a avut ecouri puternice în spațiul românesc, cu atât mai mult cu cât apariția romanului a coincis cu etapa ultimei dezbateri publice referitoare la dezrobirea țiganilor, lucrarea devenind astfel un instrument folosit cu abilitate de partizanii emancipării.

Atât în Moldova, cât și în Țara Românească și în Transilvania, unele personalități, precum prințul Nicolae Suțu sau spătarul Nicolae Istrati, și-au manifestat scepticismul cu privire la beneficiile sociale și economice ale dezrobirii. Erau invocate lipsa unei viziuni de perspectivă, dificultatea integrării în societate a robilor eliberați, dar și opiniile potrivit cărora o parte însemnată

a acestui segment de populație era mulțumită cu statutul ei, alternativa fiind un viitor incert și nesigur. Spre exemplu, elocvent rămâne un episod relatat de Vasile Alecsandri atunci când le-a comunicat robilor săi țigani, de la Mircești, că vor fi liberi: „Surprinderea lor s-a manifestat printr-o exclamare sălbatică și bucuria lor printr-o mie de sărituri deșănțate, ca oamenii mușcați de tarantela. Vreo trei bătrâni au început a plânge și a-mi zice: «Stăpâne, stăpâne, cu ce ți-am greșit noi să ne urgisești astfel, păcătoșii de noi! Ne faci slobozi? Cine o să se îngrijească, cine o să ne îmbrace, cine o să ne cunune, cine o să ne îngroape?»“.

Varianta în limba română a romanului *Coliba unchiului Tom* constituie o lucrare de o valoare indiscutabilă datorită impactului pe care a avut-o asupra mentalităților de la acea vreme, dar și datorită perspectivei naționale la care se făcea trimitere în mod subtil, în condițiile în care Moldova și Țara Românească se aflau sub protectorat rusesc, iar românii din Transilvania suportau presiunile absolutismului austriac. În ceea ce privește revendicările de ordin național ale românilor, unele personalități, precum Élias Regnault, le-au analizat în paralel cu statutul pe care îl aveau rromii în societate, afirmând: „Moldo-valahii cer Europei să fie repuși în posesia drepturilor lor. Au dreptate fără îndoială. Dar pentru a merita libertatea, trebuie să redea libertatea celor născuți pe același pământ cu ei“.

Pentru Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț, volumul prezentat se numără printre cele mai importante și valoroase exponate, nu doar din perspectiva vechimii lui, ci și datorită problematicii abordate. Sclavia negrilor din Statele Unite ale Americii era un subiect prea puțin cunoscut românilor la mijlocul secolului al XIX-lea. Atractivitatea cărții este dată și de varietatea ilustrațiilor care făcea mai accesibilă înțelegerea unor idei transmise în text. ■

ȘCOLI DE GÂNDIRE ÎN POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI

(Urmare din p. 42)

„Mare ducat“ era o construcție statală tradițională în Europa, semnificând de secole un stat de sine stătător, organizat și guvernat de propria conducere potrivit voinței sale, cu reprezentare internațională recunoscută sistemic (avem și azi, în componența Uniunii Europene, Marele Ducat al Luxemburgului, ca stat membru, egal celorlalte, recunoscut la Congresul de la Viena în 1815 și devenit independent în 1867). Tipul statal al „marelui ducat“, de veche dată, a fost reactualizat de Napoleon Bonaparte, care a organizat în 1807 un Mare Ducat al Varșoviei, ca un prim pas spre reconstituirea Poloniei, împărțită între marile puteri vecine de trei ori până atunci. După căderea lui Napoleon, această formație statală a fost împărțită între Rusia și Austria la Congresul de la Viena, în 1815 (cea dintâi a înființat în partea sa din Marele Ducat al Varșoviei un „regat al Congresului“, aflat în uniune personală cu țarul, desființat și anexat în 1831). Un alt exemplu istoric este Marele Ducat al Finlandei, înființat de Rusia după cucerirea în 1809 a acestei provincii de est a Suediei, autonom până în 1917, când și-a proclamat independența totală.

În anii 1820 deja în Marea Strategie Națională elitele românești considerau ca o fază inițială în construcția statului modern constituirea unui „Mare Ducat al Daciei“, condus de un prinț (duce) străin, dar – condiție esențială – care să nu fie din Casele domnitoare ale marilor puteri vecine (Rusia, Austria și Imperiul Otoman). Identificăm aici o altă idee fundamentală deja plămădită în 1834, anume independența completă a statului nou creat pe teritoriul Daciei străvechi, înțeleasă ca respingerea oricărei legături dinastice cu monarhiile imperiale vecine. Această poziție va avea o mare însemnătate în procesul concretizării marii strategii a națiunii și statului.

La 1857, generația românească a Divanurilor ad-hoc a socotit „Marele Ducat al Daciei“ insuficient ca rang al statului român modern și statutul de regat ca fiind mai potrivit pentru România.

(Va urma)

BUNURI CULTURALE RETURNATE

Laylwola Mohammed, ministrul Culturii din Nigeria, și ministrul de Externe al Germaniei

Avionul cu care a călătorit doamna Annalena Baerbock, ministrul de Externe al Germaniei, în Nigeria transporta și o încărcătură de bunuri culturale de mare preț. Este vorba de 20 de bronzuri Benin, care se întorceau acasă.

În 1897, trupele britanice au jefuit câteva mii de astfel de plăci de bronz din Regatul Benin, în Nigeria de azi. Multe dintre acestea au ajuns în colecții particulare sau în diferite muzee. Muzeul de Etnologie din Berlin avea în colecțiile sale aproximativ 500 de piese provenite din Regatul Benin. Cele 20 de artefacte returnate în cadrul unei ceremonii la Abuja, capitala Nigeriei, sunt doar o parte dintre cele peste 1.100 de artefacte din toate muzeele germane care au devenit proprietatea Nigeriei în baza unui acord semnat între cele două țări. Unele vor reveni ulterior acasă, altele vor rămâne în muzeele germane, ca un împrumut pe termen lung.

Și Franța a aprobat restituirea bronzurilor Benin aflate în muzeele sale.

ÎNȚELESUL UNOR SCULPTURI VECHI DE 3.200 DE ANI

În 1834, arheologul francez Charles Texier a descoperit situl hitit de la Yazilikaya, aflat astăzi în Turcia, unde au fost identificate peste 90 de figuri – zei, animale, monștrii – sculptate în piatră, în două camere, precedate de un templu. Multă vreme nu a fost cunoscut înțelesul acestora, însă arheologii contemporani au ajuns la concluzia că ar reprezenta o hartă a cosmosului și un calendar.

Hiții credeau că universul este împărțit în trei – Cerul, Pământul și Infernul. Sculpturile – personaje ce provin din fiecare secțiune a cosmosului – sunt aranjate într-un mod ce insinuează ciclicitatea vieții și morții, dar și trecerea timpului, alcătuind un calendar.

SAT ROMAN DESCOPERIT ÎN GERMANIA

O cărămidă descoperită în fostul sat, cu numele legiunii romane

Arheologii de la Universitatea din Frankfurt au descoperit ruinele unei așezări romane veche de 1.900 de ani în orașul Gernsheim, landul Hessa, Germania. Satul, aflat în cadrul unei fortificații antice, era locuit de familiile soldaților. Garnizoana era alcătuită dintr-o cohortă de aproximativ 500 de soldați, membri ai Legiunii a XXII-a, o unitate de elită de la finalul secolului I, staționată în această fortificație aproximativ între 70 – 120 d.H. Din fericire pentru arheologi, în momentul în care romanii au abandonat această poziție, au distrus așezarea și au umplut șanțurile cu gunoi – mai ales cioburi de ceramică, ce au ajutat în datarea sitului. Regiunea respectivă, la malul Rinului, era un punct de tranziție important, unde se întâlneau mai multe drumuri care legau frontiera Imperiului Roman. ■

NOIEMBRIE – DECEMBRIE 1923

Un cititor a adus în redacția ziarului Universul corcodușe verzi, culese dintr-un pom din Capitală, care nu se deosebesc prin nimic de cele de primăvară. Fenomenul este prezent în mai multe zone ale țării, unde pomii au înflorit și au dat rod. În vreme ce la Paris a nins, la noi se pare că vine primăvara.

ROMÂNIA, ACUM 100 ANI

În viața politică a celor două luni nu sunt mari zguduiri. Se finalizează scandalul din sânul Partidului Poporului prin excluderea lui Constantin Argetoianu, intrat în conflict deschis cu șeful partidului, generalul Alexandru Averescu, pe care îl numise „balast inutil". Ziarul *Adevărul* remarcă faptul că Argetoianu l-a acuzat pe Averescu de fapte petrecute înainte ca el, Argetoianu, să fi intrat în partid. Deși le-a cunoscut, asta nu l-a împiedicat să fie ministru de Interne în Guvernul Averescu. „Dacă mai era nevoie de o nouă dovadă a scăderii vieții noastre politice, ea s-a produs mai mult decât suficient cu prilejul luptei ce s-a deschis între domnii Argetoianu și Averescu."

Se produce remanierea guvernamentală. Au ieșit patru miniștri și au intrat patru și jumătate, adică și un subsecretar de Stat. „Molecula de apă goală care se cheamă Ministerul Muncii și Asistenței Sociale a fost prefăcută în doi atomi", ca să apară un nou post de ministru, comentează acid *Adevărul*. Partidul Național Român „protestează energic împotriva tuturor sinecurilor ministeriale înființate cu ocazia remanierii actuale și înfierează sistemul detestabil de a se potoli apetiturile și debandada clientului politic pe socoteala și prin risipa banului public al unui stat în completă ruină financiară".

Într-adevăr, situația financiară nu era deloc roz. După o tentativă eșuată de a contracta un împrumut în Marea Britanie, ministrul de Finanțe negociază un împrumut de 500.000.000 franci în Franța. Guvernul pregătește, spun surse oficiale, cedarea redevenței petrolului pe zece ani pentru a garanta un împrumut de 500.000.000 lei din Franța. „Iată-ne trăind mereu din împrumuturi străine – comentează *Universul*. Pentru a se arunca praf în ochii lumii, ni se vorbește totuși, cu

Constantin Argetoianu

o bolnăvicioasă emfază, de însănătoșirea finanțelor statului, de bugete cu excedente, de râuri de lapte și miere. [...] Elveției i-am vândut recoltele viitoare de grâu, Angliei i-am cedat taxele viitoare de export, Franței îi cedăm acum redevențele viitoare de petrol! Ne vindem viitorul sub toate formele, ca un minor risipitor. [...] Partidul Liberal a împiedicat cu ultimă

violență orice împrumut și orice cooperare a capitalului străin. Ceea ce face el azi silit de nevoi a condamnat ieri, desemnând ca trădători și vânzători de țară pe cei cari preconizau din vreme aceleași soluții."

Guvernul a luat măsuri să împiedice noua invazie de străini provocată de tulburările din Germania (în primul rând, puciul din berăria de la München pus la cale de Hitler). România nu are o situație care să îi permită să accepte imigrarea unor elemente străine. Una dintre cauzele situației în care ne găsim este tocmai afluența anormală a străinilor, care a agravat criza de locuințe, a contribuit la scumpirea prețurilor. Măsurile adoptate trebuie însă să se și aplice.

Consiliul de Miniștri decide la 8 noiembrie să se reia discuțiile cu Rusia la Tiraspol pentru stabilirea unor relații comerciale normale. Ziarul *Adevărul* salută a doua zi măsura: „Rusia e azi slăbită, dar politica externă a unei țări nu se poate face având în vedere numai prezentul imediat. Și în viitor, poate într-un viitor nu tocmai îndepărtat, Rusia va ocupa din nou în politica europeană locul la care îi dă dreptul întinderea și populațiunea sa. Atunci se va pune pentru noi din nou problema panslavistă, așa cum s-a pus și înainte de război, când se releva situațiunea noastră de insulă latină în mijlocul unei mări slave." Urmează apoi în presă un balet al informațiilor pe surse, care se bat cap în cap. La 3 decembrie apare informația că Litvinov ar fi declarat că urmează să se semneze în curând convenția comercială și că va fi urmată și de una politică, dacă România va face anumite concesii. Imediat o parte a presei afirmă că România este gata să pășească la tratative cu caracter politic, se vor aduce în discuție problema Tezaurului și a creării unei reprezentanțe diplomatice ruse la noi, recunoașterea din partea Sovietelor a unirii Basarabiei, recunoașterea *de jure* a regimului sovietic. Întrebat despre toate acestea, ministrul Afacerilor Străine I.G. Duca dezminte că ar fi vorba despre așa ceva, tratativele de la Tiraspol având drept scop doar o înțelegere specială și limitată de natură strict economică. La 13 decembrie vine de la Paris vestea că s-a primit un comunicat oficial potrivit căruia Moscova dezminte știrea apărută în unele ziare românești că ar avea intenția să recunoască unirea Basarabiei.

Trei noi miniștri, după remaniere, pe treptele Palatului Regal: 1. N.N. Săveanu, ministrul Sănătății; 2. Tancred Constantinescu, ministrul Industriei și Comerțului; 3. Alexandru Lapedatu, ministrul Cultelor și Artelor

Tancred Constantinescu și Vintilă Brătianu, ministrul de Finanțe

La 17 decembrie se află că tratativele cu Sovietele s-au mutat la Odesa. Pentru ca la 21 decembrie să se anunțe în mod oficial că Guvernul român va începe negocieri cu Rusia pentru rezolvarea chestiunilor pendinte și restabilirea raporturilor dintre cele două state.

La 1 noiembrie ziarul *Universul* anunță: Consiliul profesoral al Facultății de Litere și Filosofie din Iași a recomandat în unanimitate pe dr. Gheorghe I. Brătianu ca profesor suplinitor la Catedra de Istorie a Evului Mediu la această facultate.

Doar în unele licee s-a putut introduce uniforma școlară. Și doar la ore. „Înainte de a intra pe poarta școlii [elevii] își schimbă pălăria de pe cap cu o șapcă mototolită, scoasă dintr-un fund de buzunar, își mai agață cu un ac de siguranță un petic cu numărul microscopic pe mâneca paltonului [...] Se pare că mediul înconjurător pregătește dezastrul sufletesc al tinerei noastre generații, iar aceasta și-l înfăptuiește prin propria-i naivitate. De aici izvorăște și superficialitatea cunoștințelor la cei mai mulți elevi: un elev cu pretenții de a absolvi cursul superior fixa Olanda în Peninsula Scandinavică, iar o clasă protesta că la ora de istorie profesorul nu trebuie să întrebe din geografie. De unde va veni leacul? Evident că numai de la școală. Or, școala nu poate să înfăptuiască singură această chestiune de educație dacă nu e ajutată de familie."

Uzinele „Astra" din Arad au realizat prototipul unui avion românesc în întregime. O comisie a examinat avionul și l-a considerat o reușită. Ministrul de Război a decis să comande 25 de aparate „Aviator Protopopescu".

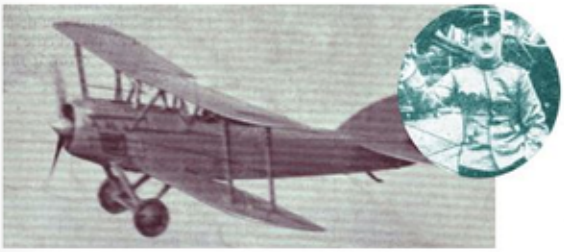

Ștefan Protopopescu (în medalion, tânăr locotenent) și prototipul avionului său

Și principele moștenitor, inspectorul general al Aviației militare, a susținut proiectul. Se spera că, în curând, va deveni un fapt împlinit. Nu a fost să fie.

Un editorial nesemnat din *Universul* atrage atenția asupra situației îngrijorătoare din armată. Foarte multe cadre părăsesc armata. Pentru tineri cariera militară nu mai este atrăgătoare. Soldele sunt mici, se avansează greu, se mută dintr-o garnizoană în alta. Un semnal de alarmă trage și Alexandru Vaida-Voevod în ziarul *România*.

Trupa Bulandra a pus în scenă, la Teatrul „Regina Maria", în regia lui Soare Z. Soare, piesa Hamlet. S-a vrut o inovație cu orice preț. În scena în care suveranii Danemarcei asistă la reprezentația teatrală, regele și regina se așază cu spatele la spectatori, pe cușca sufleurului. Oare actorii nu joacă pentru spectatori? Tony Bulandra, care l-a mai jucat pe Hamlet în urmă cu câțiva ani la Teatrul Național, a creat un personaj mai studiat și nuanțat. Celelalte roluri principale au fost susținute de Lucia Sturdza-Bulandra (regina), Aura Buzescu (Ofelia) și Maximilian (Polonius).

Presa trage un semnal de alarmă. Se distruge biblioteca întemeiată de V.A. Urechia la Galați, pe lângă Liceul „V. Alecsandri". Acest tezaur este aruncat într-o magazie, dincolo de dependințele școlii. Pentru că magazia nu are ușă, nici geamuri, muncitori care lucrau la reparații în liceu au furat cărți cu brațul ca să facă focul, să își încălzească mâncarea.

Presa se plânge în continuare. Prețul la hârtia de tipar rotativă crescuse de la 1 septembrie de la 12,50 lei kg la 15,50 lei. Acum o nouă scumpire, la 18,50 lei. „Cu tendința nenorocită de a se urca, la scurte intervale, prețul hârtiei de tipar se aduce o lovitură decisivă presei și tuturor publicațiunilor. Cine va putea suporta asemenea prețuri exorbitante? Cum vor putea să apară ziarele în condițiile expuse mai sus." Deja, dispar ziarele românești în Ardeal. Mai apar două sau trei reviste literare. Timișoara, Aradul și Brașovul abia dacă mai au cinci ziare în total. În librării stau nedesfăcute sute de volume de literatură bună. În schimb, restaurantele, bodegile, cafenelele sunt ticsite. Cu ocazia vizitei regelui Ferdinand la Timișoara, primarul a dat dispoziție ca toate chioșcurile de ziare de pe artera principală a orașului să fie mutate pe străzi dosnice.

O mărturisire interesantă face Constantin Mille, conducătorul ziarelor *Adevărul* și *Dimineața*. Până la apariția *Universului*, publicitatea comercială în paginile gazetelor era aproape inexistentă, din cauza tirajului mic. Constantin Mille povestește cum a încercat să lupte împotriva succesului *Universului*, introducând anunțuri false în paginile *Adevărului* și ale *Dimineții*, dar fără succes.

La Ateneul din Capitală s-a organizat o audiție a unui concert de la Paris, transmis radiofonic. „De mult timp se vorbește de această minune – scrie *Universul*. În America se experimentează acum și un sistem prin care abonații la concerte radiofonice să poată vedea și pe artiștii cari se produc. Kinetofonia, care va da un nou avânt cinematografelor, ne va da posibilitatea să urmărim spectacole întregi de operă, dramă sau comedie, nu numai admirând jocul interpreților, dar ascultând și vocea lor. Viitorul va face ca iubitorii de artă să asculte concertele fără să plece de acasă. Un simplu buton, undifenul la ureche, luneta la ochi și asiști de acasă la concert. Numai cucoanele se vor supăra: în astfel de condițiuni, cum vor mai avea posibilitatea să-și expună eleganța și toaletele scumpe?!"

Ce mai fură bucureșteanul: ornamentele de la balustrada de piatră ce străjuiește terasa Cercului Militar din Capitală. În mai multe locuri lipsesc micile colonete ale balustradei. Dar și mai rău este că pe terasă există o mică adâncitură, cu trepte, care a fost transformată în closet public.

În prag de an nou, Capitala rămâne, în bună parte, fără curent. Chiar și Palatul Regal a rămas în beznă. Tramvaiele au circulat rar și cu mai puține vagoane. S-a spus că rafinăriile n-au trimis păcura necesară pentru funcționarea uzinelor electrice. Verificând, s-a constatat că direcția uzinelor comunale n-a solicitat la unele rafinării de multă vreme cantitatea de păcură necesară.

Un An Nou cu sănătate și să ne reîntâlnim cu bine în... 1924! ■

Rubrică realizată cu sprijinul Bibliotecii Academiei Române

HOOVER INSTITUTION
ON WAR, REVOLUTION AND PEACE
STANFORD UNIVERSITY

ROMÂNII DIN MAREA BRITANIE

Iată noi pagini din documentul intitulat Note privind legăturile dintre cercurile oficiale britanice și Mișcarea Românilor Liberi, redactate pentru Divizia Cercetări speciale din Departamentul de Stat de D. Dem. Dimăncescu, membru al Comitetului Național al Mișcării Românilor Liberi (Magazin istoric, **nr. 8 – 11/2023). Textul în limba engleză se păstrează în colecțiile Arhivelor Hoover Institution on War, Revolution and Peace, fondul Gheorghe Iliescu. Publicarea lui este posibilă grație doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU.**

O schimbare a politicii Guvernului britanic față de Mișcarea Românilor Liberi a fost observată în mod dureros la 8 iulie 1941, la inaugurarea bufetului A.R.P. și Poliției Metropolitane la Casa României Libere, 108 Eaton Square. Șeful poliției din Westminster a primit instrucțiuni să nu mulțumească public pentru mica contribuție românească, iar primarul acelui district a fost sfătuit să decline invitația.

Românii liberi nu nutreau sentimente adverse față de Rusia și se știa din declarațiile lor publice că deplângeau campania dusă de Antonescu dincolo de Nipru. Pentru ca acest lucru să fie limpede, la 29 octombrie 1941, au trimis o nouă Scrisoare către editor (singurul canal care le era deschis) tuturor ziarelor britanice importante. Un ziar metropolitan, *Daily Telegraph*, a publicat-o la 30 octombrie 1941.

Această declarație a apărut într-o vreme când Rusia Sovietică presa Marea Britanie să declare război României. Ocazia pentru recunoașterea Mișcării Românilor Liberi era pierdută. Corect sau în mod greșit, Românii liberi considerau că o recunoaștere a mișcării lor înainte de 21 iunie 1941 ar fi fost un atu pentru Guvernul britanic. Lipsa unui angajament din partea britanicilor față de națiunile de la granița de vest a Uniunii Sovietice – cu excepția Poloniei – constituia o încurajare pentru Rusia Sovietică să-și promoveze nestânjenit propriile pretenții de securitate sau expansioniste.

La 6 decembrie 1941 s-a anunțat la Londra că exista o stare de război între Marea Britanie și România, de la miezul nopții de 5 decembrie. Ziua următoare toți liderii Mișcării Românilor Liberi au primit, individual, o scrisoare din partea Foreign Office, în care se spunea:

1) Că Guvernul Majestății Sale revizuise recent poziția izvorând din existența a diferite organisme constituite neoficial de români în Marea Britanie

2) Că în vreme ce Guvernul Majestății Sale nu era pregătit să recunoască vreunul dintre aceste organisme ca o organizație reprezentativă, aprecia totuși motivele care duseseră la constituirea lor, în măsura în care reflectă dorința multora dintre românii din Marea Britanie de a-și aduce contribuția la efortul comun al Aliaților. Că era, pe această bază, dornic, pe cât era posibil, să se folosească de ajutorul pe care fiecare român din Marea Britanie dorea să îl ofere cauzei aliate. În acest scop, a fost numit maiorul J.L.P. Back ca ofițer de legătură între românii din Marea Britanie și Guvernul Majestății Sale. Scrisoarea se încheia cu sugestia că primitorul, dacă dorea, putea intra în legătură cu maiorul Back.

Unul câte unul, toți liderii Românilor liberi au fost primiți de ofițerul de legătură, care i-a informat că s-a autodizolvat Comitetul Democratic Român.

(Va urma)

IMPERIUL ROMAN DE APUS

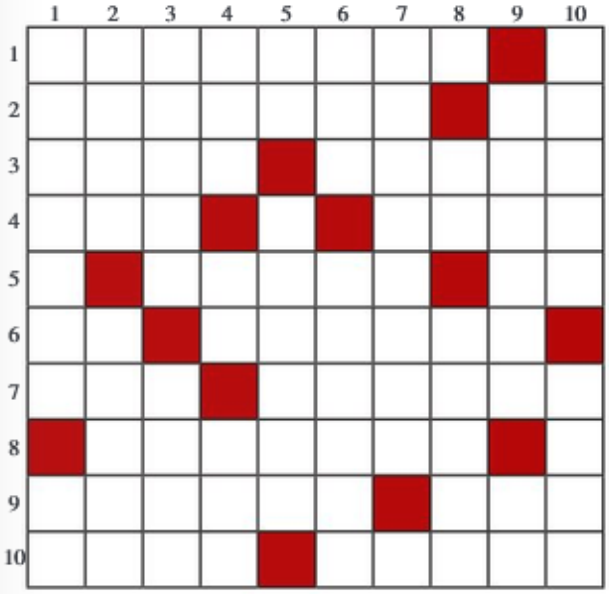

ORIZONTAL: 1) Popor germanic care, sub conducerea regelui Alaric, a prădat Roma în anul 410 și care apoi s-a așezat în Gallia Narbonensis și Hispania. 2) Locul unei strălucite victorii a împăratului Majorian din 458, în urma căreia Imperiul Roman de Apus a recuperat Valea Ronului și i-a obligat pe germanicii așezați în Hispania să redevină supuși *foederati* – Alexandru Avram. 3) Chiar și vara a… în acea perioadă, fenomen meteorologic care avea loc din ce în ce mai des din veacurile precedente, schimbare climatică ce a slăbit agricultura romană și a provocat migrațiile, contribuind la căderea Imperiului de Apus – Oficial al Curții romane în perioada târzie a imperiului, ce putea de asemenea comanda armate (... *rei militaris*) sau efectivele militare ale unei provincii (... *provinciarum*). 4) Râu în Portugalia – Este 4 septembrie 476, când împăratul Romulus Augustulus a fost obligat să abdice de Odoacru, considerat tradițional momentul în care a căzut Imperiul Roman de Apus și sfârșitul Antichității. 5) Oraș roman important, capitala provinciei Gallia Narbonensis până la începutul veacului al IV-lea, cedat de un oficial roman necunoscut germanicilor în anul 462 – Ion Nestor. 6) Abreviere pentru Léon & Lévy – Astfel treceau popoarele migratoare peste granițele Imperiului Roman, în căutarea de pământuri mai bune sau fugind de alți migratori, îndeosebi de huni. 7) Istoric britanic, specializat în istoria militară romano-bizantină în veacurile IV – VI, autorul unor monografii despre Constantin cel Mare, Stillicho și Belizarie (Hughes) – Oraș japonez. 8) Cel de la Salonic din 380 interzicea arianismul și alte erezii creștine, discriminare ce a înrăutățit relațiile romanilor cu popoarele migratoare, multe creștinate în rit arian. 9) Prefectură pretoriană a Imperiului Roman de Apus, cu capitala la Roma, apoi la Mediolanum, iar în final la Ravenna, diviziune administrativă care a supraviețuit evenimentelor din anul 476, fiind reorganizată în secolul al VI-lea de împărații răsăriteni în contextul conflictelor cu longobarzii – Iuliu Nepos, împăratul apusean alungat în 475, a mai domnit încă cinci astfel de unități de măsurat timpul în Dalmația, fiind considerat de împărații răsăriteni drept ultimul împărat apusean legitim. 10) Instrument de tortură care din veacul al V-lea a început să fie folosit în mănăstiri, în locul excomunicării călugărilor răufăcători – Instituție creștină cu importanță deosebită la botez, un rol care, din veacul al V-lea, a început să fie acordat altor persoane și nu părinților copilului, fapt legiferat în secolul următor de împăratul Iustinian.

VERTICAL: 1) Popor germanic care s-a stabilit în nordul Africii, creând un puternic regat cu capitala la Cartagina, rival al ambelor Imperii Romane în Marea Mediterană, și care a jefuit în mod brutal Roma în anul 455 – Ibn Battuta. 2) Râul în apropierea căruia a fost decapitat Majorian, considerat ultimul mare împărat roman apusean, de proprii supuși la 7 august 461 – Barbari colonizați în teritoriile Imperiului Roman de Apus care, spre deosebire de *foederati*, slujeau în armata romană sub comanda ofițerilor romani, nu sub comandanți barbari. 3) Împăratul Imperiului Roman de Răsărit care, în urma asasinării lui Iuliu Nepos și a supunerii formale a lui Odoacru, a desființat dregătoria de împărat apusean, proclamând astfel sfârșitul administrativ al Imperiului Roman de Apus (474 – 475, 476 – 491) – Abreviere pentru „Nuclear Defence Affairs Committee". 4) Abreviere pentru „Inscriptiones Latinae Selectae" – Alexandru Vulpe – Utili în final! 5) Ruga la sfârșit! – Popor germanic care a trecut Rinul la începutul veacului al V-lea, creând un regat dăinuitor sub dinastia merovingiană, și care a învins și cucerit ultimele redute romane din nordul Galliei, aflate sub comanda generalului Syagrius, în 486 la Soissons. 6) Medicamente fără prescripție – Locuitorii celtici ai celei mai nordice provincii romane, abandonată de Imperiul Roman de Apus în jurul anului 410, care, supuși atacurilor saxonilor, au cerut în repetate rânduri ajutorul împăraților apuseni, fără succes (sg.). 7) Ultimul împărat care a domnit asupra întregului Imperiu Roman, care a hotărât, la moartea sa în anul 395, să acorde fiilor lui, Honoriu și Arcadiu, jumătățile de vest, respectiv de est, ale imperiului. 8) Amar în mijloc! – Lanț muntos ce reprezenta granița sud-vestică a Imperiului Roman de Apus, provinciile de la acel hotar, Mauretania Tingitana și Mauretania Caesariensis, fiind pierdute în jurul anului 430. 9) General roman care a dominat scena politică din Imperiul de Apus vreme de două decenii (433 – 454), i-a învins pe huni la Câmpiile Catalaunice în 451 și a sfârșit asasinat de împăratul Valentinian al III-lea și de eunucul acestuia, Heraclius (Flavius, cca 390 – 454) – Sfârșit de romani! 10) Spre deosebire de Imperiul Roman de Apus, principalii vrăjmași ai Imperiului de Răsărit nu au fost migratorii, ci dinastia persană ce-și trăgea obârșia din acest nobil care a trăit la începutul veacului al III-lea, de unde provenea și numele acesteia – Astfel nu mai era Imperiul Roman după anul 395, cele două diviziuni purtând inclusiv conflicte militare și politice între ele.

Dicționar: DAO, NIITSU, OTC.

Andrei OPREA

DIALOG CU CITITORII

Urăm tuturor cititorilor, colaboratorilor și colegilor tipografi sărbători cu pace și bucurii, cu masă bogată și spor în toate!

URĂRILE CITITORILOR

În ultimele luni, am primit mai multe urări de bine de la cititori, pe care le redăm în rândurile următoare cu ocazia sărbătorilor.

Domnul SIMION BRĂDĂȚAN, **din** București, **ne-a scris:** *Magazin istoric* a depășit o jumătate de secol de la apariție. Cu această ocazie vă rog să primiți cele mai multe succese în anii ce vor urma.

Revista *Magazin istoric* este plină de învățăminte istorice din realitatea românească și universală, folositoare pentru toate vârstele. Mulțumiri colegilor de redacție și autorilor de articole care s-au străduit să descrie datele istorice pe care nu le găsim ușor!

Domnul NICOLAE IONESCU, **din** Vaslui, **jud.** Vaslui, **ne-a transmis în luna octombrie:** Vă doresc în continuare o toamnă frumoasă cu multă sănătate și bucurii! Multe succese editoriale pe tărâmul muzei Clio! Doamne ajută!

EGIPT DUPĂ EGIPT

Doamna ANDREEA ȘTEFAN, **din** Focșani, **jud.** Vrancea, **ne întreabă:** Am văzut că în ultimul an s-a scris din ce în ce mai mult despre regina Cleopatra. Am citit articolele publicate în numerele 7 – 8/2023 ale revistei, *Cleopatra, dincolo de mit*, și am văzut că ați prezentat volumul doamnei Diana Preston despre Antoniu și Cleopatra în numărul 9/2023. Dar sunt foarte curioasă să aflu ce s-a întâmplat cu Egiptul după moartea reginei. Am citit în altă publicație că „a dispărut", dar cum se poate așa ceva?

Inițial, după moartea Cleopatrei, Egiptul a devenit posesiunea personală a lui Augustus, iar apoi provincie. Împărații romani au fost recunoscuți ca faraoni în Egipt, o tradiție care s-a încheiat abia în veacul al IV-lea d.H., cu răspândirea creștinismului.

În cadrul Imperiului Roman, Egiptul a fost cea mai înstărită provincie după Italia și principalul producător de cereale. Alexandria, capitala Cleopatrei, a fost vreme de sute de ani al doilea cel mai mare oraș din imperiu. Divinitățile egiptene, mai ales cultul zeiței Isis, și-au găsit de asemenea locul în religia romană.

Le recomandăm cititorilor interesați de subiect mai multe articole apărute în Magazin istoric: Turismul în lumea romană **(nr. 2/2021) și** Vechii romani pleacă în vacanță **(nr. 9/2023) ca să vedeți impresiile romanilor despre Egipt;** Viața de zi cu zi a unui legionar roman pensionat **(nr. 1/2022) pentru traiul de zi cu zi din această provincie;** Vizite oficiale în Egiptul ptolemaic și roman **(nr. 5/2004) ilustrează activitatea elitelor.**

CERERI ȘI OFERTE

Domnul VICTOR V. PĂUN, **din com.** Poroina Mare **jud.** Mehedinți, **oferă spre achiziție colecția** Magazin istoric **din 1967 până în 2023. Doritorii îl pot contacta la numerele de telefon 0749.074.088 sau 0352.801.279.**

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric **prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista** Magazin istoric **figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356. Abonamentul se poate realiza și online, pe website-ul Poștei Române: https://www.posta-romana.ro/abonamente-presa/magazin-istoric-328.html.**

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, sector 5 (interior 3706 de la intrare sau numerele de telefon 0755 290 606 și 021 312 68 77).

Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea online a revistei. Pe website-ul nostru, www.magazinistoric.ro, la rubrica Abonamente la ediția online **găsiți cum se poate realiza abonamentul. Se poate face pe perioadă de trei luni (9 RON), șase luni (18 RON) sau un an (36 RON). Pe perioada abonamentului, aveți acces la toată colecția revistei, de la primul număr, aprilie 1967, accesând rubrica** Arhiva **de pe website.**

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești. Toate materialele trimise sau predate redacției nu se returnează.

SUMARUL SUMARELOR, 2023

Istoria României

Veche

Spadele aristocraților daci	– Borangic C.	8(677)	73
Mirajul sării. O resursă exploatată de 8.000 de ani	– Diaconu V.	5(674)	56
Zilele săptămânii ca niște bătrâne sfinte	– Ionescu D.	11(680)	74
Un arhetip al frumuseții feminine. Venus de la Drăgușeni	– Kovacs A.	11(680)	86
Situl eneolitic Sultana, la un secol de cercetări arheologice	– Opriș V.	10(679)	43
Civilizația sării. Tehnologii, instalații și unelte milenare conservate în lemn	– Pîrvulescu D., Opriș V.	6(675)	80
Arheologia publică în România	– Szabó C.	2(671)	22

Medie

Maria Cantemir victima unei ficțiuni istorice	– Bistreanu I.	8(677)	10
De la „Bon pour l'Orient", la… „Bon pour l'Occident"	– Cazacu M.	4(673)	33
Fake… History despre Alexandru cel Bun și nu numai	– Cazacu M.	5(674) 6(675)	33 33
Români și ruteni. False argumente istorice	– Cazacu M.	7(676) 8(677) 9(678) 10(679) 11(680)	33 33 33 33 33
Tribunale și ispravnici în vremea lui Mavrocordat în Moldova	– Chelcu C.	2(671)	59
Iancu de Hunedoara: Ucenicia armelor (1410 – 1439)	– Cîmpeanu L.	1(670)	38
Iancu de Hunedoara, voievodul cruciat al Transilvaniei. Epoca eroică (1441 – 1445)	– Cîmpeanu L.	3(672)	43
Iancu de Hunedoara și „greaua povară a gubernatoratului"	– Cîmpeanu L.	5(674)	37
Iancu de Hunedoara, căpitanul general al regatului Ungariei și ultima sa cruciadă	– Cîmpeanu L.	7(676)	10
Eroul fără de moarte. Iancu de Hunedoara în conștiința posterității	– Cîmpeanu L.	9(678)	22
„Cruciada" lui Jan Olbracht împotriva lui Ștefan cel Mare	– Cîmpeanu L.	10(679) 11(680)	21 42
Dintr-o lume a cunoașterii	– Cristea N., Dimitriu O., Petac V., Popescu A., Stanciu D	10(679)	31
Harta lui Rigas Velestinlis, donația savantului Simion Mehedinți	– Cruceru Al.I.	4(673)	25
Cum l-a dovedit jupâneasa Maria pe spătarul Vasile	– Dumitrache A.-T.	6(675)	24
Legenda Râului Doamnei	– Dumitru S.	1(670)	27
Un monument istoric și arhitectonic din Drăganu	– Dumitru S.	9(678)	52
Trei tipografi bucureșteni din epoca domniilor fanariote	– Lupu D.	1(670)	33
Icoana Maicii Domnului de la Nămăești (Argeș)	– Marinescu C.	2(671)	25
Vrăjitorie în Brașovul secolelor XVII – XVIII	– Mastan I.	1(670)	59
Hanurile uitate ale Capitalei	– Moței R., Constantin G.	7(676)	60
O comunitate săsească în procesele de judecată din secolele XIII – XVI	– Nemethi N.	11(680)	76
Contabilii de altădată ai Brașovului	– Podea I.	6(675)	92
Iancu de Hunedoara. Originile și înrudirile sale	– Pop I.-A.	6(675)	5
Războiul principelui Apafi cu vrăjitoarele	– Rusu G.V.	10(679)	50
Radu de la Afumați. Un domn în vremuri tulburi	– Solcan Ș.	8(677)	24
Un fals din istoria locală a Transilvaniei	– Süket L.-M.	10(679)	58
Stăpânirea avarilor în Transilvania	– Șovrea A.N.	7(676)	58
Apa trece, istoria rămâne… despre apeductele vechiului Sibiu	– Urduzia C.	8(677)	43

Modernă

Rusia, un aliat dificil	– Adochiței L.	12(681)	74
O raritate bibliofilă. Prima traducere în limba română a romanului Coliba unchiului Tom	– Apetroaie R.-G.	12(681)	80
O călătorie prin Țările Române la 1837	– Bădilă N.	8(677)	61
Dionisie Romano modernitate bisericească prin cultură	– Brihac R.	3(672)	66
Alexandru Ioan Cuza. Portret de Anton Ventzel	– Chefani-Pătrașcu S.	1(670)	20
Suind Golgota bihoreană	– Ciordaș Gherman M.	2(671)	33
Beiuș. File de istorie	– Ciordaș Gherman M.	11(680)	47
Societatea românească de la 1876 – 1878 în notele de jurnal ale unui ofițer norvegian	– Constantin C.	5(674)	77
Tulcea și morile de vânt	– de Crévecoeur de Perthes J.B.	7(676)	46

Pe vremuri oamenii își trimiteau scrisori	– Filitti G.	2(671) 5(674) 7(676) 11(680)	42 74 66 71
Farmaciști și medici de altădată	– Gorovei A.	4(673)	92
Omer Pașa și portretul său pictat de C.D. Rosenthal	– Ionescu A.-S.	1(670)	56
Un tânăr artist bucureștean în Lumea Nouă (Carol Storck)	– Ionescu A.-S.	4(673) 5(674)	70 82
Din vremea Goleștilor	– Ionescu A.-S.	9(678)	30
Școli de gândire în politica externă a României	– Ionescu M. E.	4(673) 5(674) 6(675) 7(676) 8(677) 9(678) 10(679) 11(680) 12(681)	5 5 10 5 16 42 66 66 38
Teodor T. Burada, cercetător și reputat donator al Bibliotecii Academiei Române	– Jugănaru M.B.	9(678)	62
O biserică de mahala Sf. Nicolae-Udricani	– Moței R.	2(671)	28
Bibliograful Nerva Hodoș (1869 – 1913)	– Nedelcu S.- C.	6(675)	66
Un copil de boier român pleacă la Paris (Alexandru N.I. Lahovari)	– Noveanu D.	6(675)	46
Ștefan Popescu (1872 – 1948)	– Olariu E.	3(672)	53
Dumitru Iliescu îi scrie lui Ion I.C. Brătianu	– Otu P.	1(670) 2(671)	23 70
O potrivire de nume buclucașă	– Otu P.	5(674)	91
Soldatul moldovan	– O.A.	9(678)	65
La mormântul Ecaterinei Teodoroiu. O fotografie inedită și istoria sa	– Păiușan-Nuică C., Obreja D.C.	1(670)	66
O scrisoare de dragoste a principelui Carol adresată lui Zizi Lambrino	– Păiușan-Nuică C.	8(677)	21
Tezaurul cultural al națiunii române	– Pop I.-A.	10(679)	5
Nicolae Filipescu, politician și jurnalist	– Pricope M.	8(677)	71
Reședințe particulare din la Belle Époque	– Rusu Al.	4(673)	29
Manifestație contra ocupației germane la Brăila (1917 – 1918)	– Sachelarie C.	6(675)	54
La cheremul ghețurilor	– Sancton J.	6(675)	83
Sediul Arhivelor Naționale. Scurt istoric	– Sas M.A.	12(681)	16
Eveniment „ekstraordinar“ petrecut la Mănăstirea Sărindar	– Sorescu R.-A.	7(676)	56
Un vizionar. August Treboniu Laurian	– Sorescu R.-A.	11(680)	14
Pașaport din vremea lui Vodă Barbu Știrbei	– Sorescu R.-A.	12(681)	78
Farsa lui Macedonski	– Stoicescu D.	7(676)	59
O vizită imperială controversată. Marele duce Boris în România	– Șoroagă C.	6(675)	87
Aman în vizită la Aman	– Șuteu G.	9(678)	27
Un pistol belgian tip Derringer	– Tudosă M.	1(670)	80
Cercetări arheologice la Biserica Sfântul Nicolae-Udricani	– Vintilă C.-M.	2(671)	31

Contemporană

Confluențe croato-române în Al Doilea Război Mondial	– Andrei I.G.	2(671)	17
Aristide Blank, un mogul român din la Belle Epoque	– Bălăceanu-Stolnici C., Hoisescu I.	10(679)	8
Paul Anghel. Destinul unei arhive personale	– Bilevski V.	2(671)	14
Odiseea osemintelor lui Dimitrie Cantemir	– Bistreanu I.	11(680)	5
La Bușteni, pe urmele lui Geo Bogza	– Bîlgă Gh.	5(674)	44
Școala de Vară „Iași – Istorii, oameni, monumente“	– Bîrgoan B., Candrea D.-N., Blănar E., Bordeianu A., Cigolea S.	10(679)	57
Basarabia, înainte și după Unire	– Bogos D.D.	3(672)	9
Periferia bucureșteană în perioada interbelică	– Buiumaci C.P.	11(680)	29
Românul Redgrave	– Chisacof L.B.	12(681)	11
U.N.E.F.S. – 100	– Constantin P.-N.	6(675)	31
Vizita mareșalului Pietro Badoglio în Basarabia	– Corlăteanu-Granciuc S.	3(672) 4(673)	19 42
Iuliu Maniu despre politica externă a României interbelice	– Deletant D.	1(670) 2(671) 3(672) 4(673) 5(674)	5 5 33 66 66
S-a stins un cercetător de excepție: Răzvan Theodorescu	– Filitti G.	3(672)	79
Corul Madrigal. Începutul	– Guruianu M.	12(681)	43
Muzeul Unirii din Focșani	– Handra C.	7(676)	29

P.N.L. Ialomița în alegerile din 1922	– Hoinaru R.	2(671)	51
Constantin Hoisescu. Un politician uitat	– Hoisescu I.I.	4(673)	21
Donația Ioana și Alexandru Beldiman	– Iacob A.	12(681)	71
România „trece Rubiconul" către Occident	– Ionescu M.E.	1(670)	10
Emil Racoviță. File de jurnal inedit	– Ioniță M.	5(674)	18
Colecția de artă „Ligia și Pompiliu Macovei"	– Ioniță C.	5(674)	25
Martha Bibescu	– Iosipescu S.	12(681)	66
Arhivele unei veri eterne	– Irian C., Oancea R., Paraschiv R.	8(677)	28
Studentul Manea Mănescu scrie acasă	– Lazăr T.D.	12(681)	29
1956. Sportivi români… de tip nou	– Lăcustă I.	9(678)	40
Agonia Oltcit în anii 1987 – 1989	– Macovei N.	2(671)	66
O carte eveniment	– Matei D.	8(677)	90
De la Casa Scânteii la Casa Presei	– M.D.	5(674)	92
Buickul cu roți de tren al lui Gheorghe Gheorghiu-Dej	– Nicolae V.-A.	1(670)	48
Familii sub vremuri	– Nicolau M.	8(677)	53
Nicolae Minei și Securitatea	– Nițulescu C.	2(671) 3(672)	10 48
Banca Română de Comerț Exterior în atenția Securității în anii '80	– Nițulescu C.	10(679) 11(680)	13 18
Centenarul Palatului Cercului Militar Național	– Otu P.	3(672)	28
Martor ocular la Operațiunea „Viforul"	– Păcurariu Fr.	1(670) 2(671)	15 38
Misterul unei crize energetice	– Păcuraru T.	7(676)	5
Mircești, august 1920. Un popas al Viteazului	– Păiușan-Nuică C., Obreja D.C.	5(674)	48
Rugămintea unui polonez către savantul român	– Păiușan-Nuică C.	11(680)	23
Agenția B.N.R. Tighina 19 mai 1927 – 21 decembrie 1944	– Păunescu C., Tone M.	3(672) 4(673)	14 37
Foreign Office își schimbă poziția față de ratificarea Tratatului Basarabiei	– Pițigoi A.	5(674)	14
Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș	– Pop L., Rusu V., Botiș I.	6(675)	41
Cinci luni în căutarea unei soluții	– Preda D.	11(680)	10
Delicatesele orientale din Ada-Kaleh	– Prodescu V.-R.	2(671)	78
A fost odată ca niciodată	– Roșu G.	2(671) 4(673) 6(675) 10(679) 12(681)	84 62 56 76 25
Constituția României întregite	– Scurtu I.	3(672) 4(673)	5 10
Cazul generalului Tătăranu între percepții, zvonuri și realitate	– Spânu A.	9(678) 10(679)	17 26
Rolul României în medierea războiului din Vietnam	– Stan M.	9(678) 10(679)	13 46
Memoria presei române	– Stanciu D.	5(674)	42
La Centenarul primei școli din Floreasca	– Stavinschi M.	12(681)	48
1848 la Cercul Militar Național	– Stănescu M.	9(678)	80
Problema locuințelor. Soluții de acum un veac	– Suciu P.	5(674)	62
Gheorghe Tașcă un antifascist la Sighet	– Ștefan Cr.	9(678) 10(679)	10 40
România. Un secol de datorii externe	– Tănase Al.M., Rădoi M.	4(673)	52
Bătălia de la Stalingrad	– Tătăranu N., Spânu A.	1(670) 2(671) 3(672)	43 46 71
Doina Nora Michăilescu „harpista Palatului"	– Teodorescu E.	1(670)	31
Profesorul Constantin Cojocaru	– Ungureanu P.	6(675)	91
Activitatea secretă a lui Rudolf Klöckner	– Vasile L.	6(675)	19
Alexandru Mironescu. Ultima scripta	– Vasileanu M.	1(670)	82
Accidentul de avion al lui Sandu Tudor, în presa vremii	– Vasileanu M.	2(671)	74
Arhitectul Constantin Joja și Rugul Aprins	– Vasileanu M.	3(672)	85
Rugul Aprins și pelerinajele	– Vasileanu M.	4(673)	80
Generalul Constantin Manolache, Anca Manolache și Rugul Aprins	– Vasileanu M.	5(674)	87
Rugul Aprins, o mișcare cultural-spirituală purtătoare de viitor	– Vasileanu M.	6(675)	73
15 iunie 1938. „Zi de doliu"	– Velicu D., Otu P.	12(681)	6
În București, acum 50 ani	–	1(670) 3(672) 5(674) 7(676) 9(678) 11(680)	77 61 71 71 83 89

România, acum 100 de ani	–	4(673)	89
		6(675)	77
		8(677)	81
		10(679)	61
		12(681)	85
Documente românești la Hoover Institution	–	1(670)	93
		2(671)	93
		3(672)	93
		4(673)	93
		5(674)	93
		6(675)	93
		7(676)	79
		8(677)	93
		9(678)	93
		10(679)	93
		11(680)	93
		12(681)	88
Tren de plăcere	–	8(677)	84
Simpozionul de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu“: „Patrimoniul arhitectural al Băncii Naționale a României “	– Isărescu M., Pop I.-A., Noica N., Marinache O., Vasilescu S., Păunescu C., Demeter C.L.	7(676)	82

Istorie universală

Veche

Darul împăratului detronat după 27 de zile de domnie	– Budura A.E.	10(679)	37
Cleopatra, dincolo de mit	– Des Cars J.	7(676)	15
		8(677)	38
Vechii romani pleacă în vacanță	– Dolghin F.	9(678)	76
Băile romane din Bath	– Gîrmacea G.	11(680)	62
Oul – Istorie și legendă	– Marinescu C.	4(673)	14
Când lumea Antichității ne vorbește altfel…	– Mihalcea D.	9(678)	66
Începutul sfârșitului (Pompei)	– P. Al.	2(671)	65
Legendele iepurașului	– Stănescu-Stanciu T.	4(673)	17
Moș Nicolae recurge la violență	– Ștefan V.V.	12(681)	27

Medie

Rusia de la Rurikizi la Romanovi	– Bistreanu I.	3(672)	23
		4(673)	75
Episcopul Romei, ucis de romani	– Crintea I.-S.	11(680)	80
De ce are Vaticanul gărzi elvețiene?	– D.F.	1(670)	65
Carol cel Mare, răsfățatul doamnelor	– Dolghin F.	8(677)	66
Blestemul lui Jacques de Molay	– D.F.	10(679)	65
Regele Gustav Vasa, după 500 de ani	– Gustafsson H.	6(675)	14
Din Mexic până la Horezm	– Hansen V.	10(679)	78
Sfântul Dominic și „câinii lui Dumnezeu“	– Năstase A.	6(675)	68
Căderea regatului de Ani (1045) și migrația armeană	– Neagu D.L.	1(670)	51
O zi la castel	– Oprea A.	1(670)	86
Dezastrul Blanche-Nef	– Oprea A.	2(671)	86
Soarta prinților din Turnul Londrei	– Oprea A.	3(672)	89
Cele șase bătălii nedecise	– Oprea A.	4(673)	84
Diplomatul și poetul Al-Ghazal	– Oprea A.	6(675)	50
Pisica împăratului	– O.A.	3(672)	65
Bătălia în care au pierit trei monarhi	– O.A.	8(677)	65
Prostituate evreice în Europa Evului Mediu	– Shafrir A.	8(677)	78
Un maître de altădată	– Stănescu-Stanciu T.	10(679)	83
Sosirea avarilor în Transilvania	– Șovrea A.N.	6(675)	47

Modernă

Emirul Abd El-Kader și onoarea pierdută a francezilor	– Cruceanu V.	9(678)	71
„Marie-Antoinette“ zboară	– D.F.	11(680)	65
Maria Spiridonova, omul temnițelor	– Dolghin F.	1(670)	73
Gaston Gallimard întemeietorul	– Dolghin F.	3(672)	80
O rivalitate fatală (Fouquet – Colbert)	– Dolghin F.	4(673)	57
Charlotte Corday ucide ca în tragedia antică	– Dolghin F.	7(676)	37
Muschetarii buni la toate	– Dolghin F.	10(679)	71
Escrocherii în palatul prezidențial	– Dolghin F.	11(680)	82
Verile împărătesei Eugenia la castelul Arenenberg	– Egli Ch.	8(677)	56
Povestea unui palat	– Gîrmacea G.	5(674)	60
Odiseea lui Robinson și Smith de la Constantinopol la Viena	– Goren H.	7(676)	42

George Catlin de la un Tepee indian la un palat regal	– Ionescu A.-S.	7(676) 8(677)	20 48
Jubileul imperial de la Malmaison	– Ionescu A.-S.	11(680)	52
Austerlitz	– Ionescu A.-S.	12(681)	54
Turism pe coasta Adriaticii la cumpăna dintre secole	– Magdolna Cs., Hajnal B.	5(674)	30
Înghețata la cornet	– Mihalcea D.	7(676)	52
Mașina de spălat vase	– Mihalcea D.	10(679)	88
Incidentul de la Namamugi	– Oprea A.	9(678)	47
Marele diplomat grec Ioannis Capodistrias și Elveția (1813 – 1815)	– Patelakis A.	3(672)	56
Florence Farmborough pe frontul rusesc în timpul Primului Război Mondial	– Roberts H.	12(681)	33
Primul Zeppelin un zbor cu probleme	– S.-S.T.	7(676)	65
Mark Twain și mâncărurile Americii de altădată	– Stănescu-Stanciu T.	7(676)	74
De la simpla plăcere zilnică la o afacere de succes (filtrul de cafea)	– Stănescu-Stanciu T.	8(677)	86
O avere din gumă de mestecat (William Wrigley)	– Stănescu-Stanciu T.	9(678)	86

Contemporană

Eroul uitat	– Atudorei V.	5(674)	28
S.U.A. recunosc diplomatic Uniunea Sovietică	– Bistreanu I.	5(674) 6(675) 7(676)	9 27 25
„Primul partizan din Europa“ (Manolis Glezos)	– Bistreanu I.	12(681)	20
Călăul din Lyon	– D.F.	5(674)	65
Războiul din Vietnam și trei capodopere cinematografice americane	– Dumitrache A.-T.	9(678)	55
În infern (Dresda)	– Mckay S.	3(672)	77
Salvarea „Zurbagiului“	– O.A.	6(675)	65
1943. Deportarea și exterminarea evreilor din Salonic	– Patelakis A.	11(680)	57
O istorisire cu baloane, meteorologi și spioni	– Păcuraru T.	4(673)	46
Geopolitica Pontului Euxin și grecii	– Poukamisas G.	9(678) 10(679)	5 16
S.U.A. – Cuba. O jumătate de secol pentru normalizare	– Preda D.	9(678)	37
Ziua când s-a născut James Bond	– S.-S.T.	4(673)	65
Smogul ucigaș	– S.-S.T.	12(681)	65
Toto, artistul care a sfidat soarta	– Stănescu-Stanciu T.	1(670)	54
Marele jaf al trenului cu bani	– Stănescu-Stanciu T.	5(674)	51
H.G. Wells în căutarea iubirii perfecte	– Stănescu-Stanciu T.	6(675)	36
Aventura care nu a avut loc (Umberto II)	– Stănescu-Stanciu T.	12(681)	59
Cooperația agricolă evreiască din sudul Ucrainei	– Shafrir A.	4(673)	27
Israel – 75 de ani	– Shafrir A.	5(674)	23
Războiul de Iom Kipur	– Shafrir A.	11(680)	25
FBI monitorizează reacția sovieticilor după asasinarea lui Kennedy	– Suciu M.-D.	11(680)	37
Competiția pentru a intra în țara dolarilor	–	9(678)	60

Cuvinte din bătrâni

O clipă de neasemănată bucurie	– Iorga N.	1(670)	4
Politică și morală	– Bolintineanu D.	2(671)	4
Începe criza culturii	– Cecropide B.	3(672)	4
Politica în toate	– Caragiale I.L.	4(673)	4
Propaganda	–	5(674)	4
Nepăsarea	– Creția P.	6(675)	4
Ministerul recreațiilor	– Glicsman I.	7(676)	4
Întâi stârpirea abuzurilor și pe urmă impozite	–	8(677)	4
Bucureștiul care se duce	– Miclescu P.E.	9(678)	4
Cine mai citește azi?	– Sion Gh.	10(679)	4
Un utopist. August Treboniu Laurian	– Iorga N.	11(680)	4
Obiceiuri de Anul Nou, de altădată	– Cosco C.	12(681)	4

Eveniment

Premiile Fundației Culturale Magazin Istoric	–	8(677)	91
Un ghid pentru înțelegerea arhitecturii palatelor financiar-bancare	– M. D.	1(670)	37
„Document“ – 25 de ani	– Matei D.	11(680)	88
Recunoștință peste timp	– Preda D.	12(681)	53

Telex

Cititorii întreabă... istoricii răspund		1(670) 2(671) 9(678) 10(679) 11(680) 12(681)	91 91 91 91 92 84
Dincolo de wikipedia	– Angheli V, Chefani-Pătrașcu S.	6(675)	63

CONTENTS (Romanian History) **C. Cosco** A New Years' Celebration of yesteryear ● **D. Velicu, P. Otu** 15 June 1938. A fire destroys the Military Museum of Bucharest ● **L. Brad Chisacof** Vanessa Redgrave's Romanian cousin ● **Al.M. Sas** Pages of the history of the main building of the State Archives ● **G. Roşu** Once upon a time, there was: the star, symbol and superstitions ● **T. D. Lazăr** Student Manea Mănescu praises king Carol II's regime ● **M.E. Ionescu** 1848 – 2010. The different schools of thought in Romanian foreign policy (IX) ● **M. Guruianu** The "Madrigal – Marin Constantin" Chorus, its beginnings ● **M. Stavinschi** The centenary of the first school of the Floreasca neighbourhood ● **D. Preda** The plaque commemorating the aid given by Romanians to the Czechs in 1918 was put back in its place ● **S. Iosipescu** Martha Bibescu fights to save the Mogoşoaia Palace ● **A. Iacob** Stories of Bucharest: the Ioana and Alexandru Beldiman Donation ● **L. Adochiţei** 1916 – 1917. Russia, the difficult ally ● **R.A. Sorescu** An invitation to the Romanian Academy Library: a passport from the time of prince Barbu Ştirbey ● **R.-G. Apetroaie** The first Romanian translation of *Uncle Tom's Cabin* ● In Romania, 100 years ago ● Romanian documents at Hoover Institution (CCXII)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) **К. Коско** Празднование Нового Года в прошлом ● **Д. Велику, П. Оту** 15 июня 1938 г. Горело здание Военного Музея в Бухаресте ● **Л. Брад Кисакоф** Румынский двоюродный брат актрисы Ванессы Редгрейв ● **Ал.М. Сас** Центральное здание Государственных Архивов – страницы истории ● **Дж. Рошу** Жили-были: звезда – символ и суеверия ● **Т.Д. Лазэр** Студент Маня Мэнеску хвалит режим короля Кароля II ● **М.Е. Ионеску** 1848 – 2010. Школы мышления во внешней политике Румынии (IX) ● **М. Гуруяну** Хор «Мадригал – Марин Константин» – начало ● **М. Ставински** Столетие первой школы в парке Флояска ● **Д. Преда** Мемориальная доска, увековечивающая помощь румынскими солдатами чехам в 1918 г., поставлена заново на своём месте ● **С. Йосипеску** Марта Бибеску борется за спасение дворца Могошоая ● **А. Якоб** Истории Бухареста: Коллекция Иоана и Александру Белдиман ● **Л. Адокицей** 1916 – 1917. Россия, трудный союзник ● **Р.А. Сореску** Приглашение в Библиотеку Академии: паспорт времени господаря Барбу Штирбея ● **Р.-Г. Апетроае** «Хижина дяди Тома» Гарриета Бичер-Стоу – первый перевод на румынском языке ● В Румынии, 100 лет тому назад ● Румынские документы в Институте Гувера (CCXII)

magazin istoric

Apare lunar, se găseşte de vânzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali de la oraşe şi de la sate sau la redacţie (pentru cititorii din Bucureşti).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacţie, pe adresa Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 şi M366, cutia poştală 45, cod 050711, Bucureşti, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Unic, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Preţul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicaţi adresa poştală unde doriţi să primiţi revista şi data de la care să înceapă abonamentul

ISSN 0541 – 881X **Lei 12.00**

5 948384 040081 23012